

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Міжнародний факультет

Кафедра суспільних наук

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

"01" _____ 09 _____ 2025 р.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Факультет медичний, курс I

Навчальна дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням»

Затверджено:

Засіданням кафедри суспільних наук

Одеського національного медичного університету

Протокол №1 від 26 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

Ольга СІКОРСЬКА

Розробники: завідувач кафедри, к.філол.н., доцент Ольга СІКОРСЬКА,

завуч кафедри, к.філол.н, доцент Ольга ШАНІНА

Тема 1: Українська мова (за професійним спрямуванням) як навчальна дисципліна. Чергування голосних. Чергування приголосних.

Мета: засвоїти основні закономірності чергування голосних; перевірку наголосом ненаголошених голосних; слова з постійними голосними, що не перевіряються наголосом; винятки з правил про чергування голосних.

Основні поняття: чергування, голосні, приголосні, наголос.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Назвіть основні чергування голосних.
2. Ненаголошені голосні.
3. Чергування **О—І, Е—І**.
4. Чергування **Е—О** після шиплячих та **Й**.
5. Чи відбувається чергування в запозичених словах?

Зміст теми:

I. Ненаголошені **Е,И**

1. У складах із ненаголошеними **Е,И** пишеться та сама літера, що й під наголосом: *великий, величезний, бо велич; держу, бо одержати; клетити бо клетіт; несу, бо принесений; шепотіти, бо шепіт.*

У словах з постійним наголосом невиразний звук рекомендується перевіряти за словниками: *левада, леміш, кишеня, минулий,*

2. **Е** завжди пишеться:

— у групах **-ере-, -еле-:** *берег, дерево, зелень, серед, пелена, шелест;*

— у суфіксах **-еня-, -ен-, -енк-, -ер(о), -есеньк-, -ечк-, -тель:** *козеня, доручений. Рученька, восьмеро, тонесенький, кружечка, вихователь;*

— коли **Е** при зміні слова випадає: *березень— березня, вітер — вітру, мітел — мітла, справедливий — правда, хлопець — хлоця.*

3. **И** пишеться у ряді слів у групах **-ри-, -ли-** між приголосними у відкритих складах: *бриніти, дрижати, тривати, тримати, стриміти, кривавий, криниця, тривога, глитати, кришити (крихта), блищати (блискавка), тримати (стримувати), гриміти;*

4. Відповідно до вимови в ряді слів не під наголосом пишеться **-рі- -лі-:** *дрімати, дрімливий, дрімота, тріщати, перебріхувати, злітати, зберігати, нарікати, викорінювати.*

II. Чергування голосних

1. Чергування **О—І, Е—І:**

У сучасній українській мові звуки **О,Е** (у відкритих складах) часто чергуються з **І** (у закритих складах):

— при словозміні: *водоїй — водою, ніч — ночі, осінь — осені, гора — гір, слово — слів, Петрів — Петрова, шевців — шевцева, Київ — Києва, Львів — Львова, овес — вівса, вісь — осі, вівця — овець, стій — стояти, замів — замела.*

— при словотворенні: *будівник — будова, вільний — воля, робітник — робота, сільський — село.*

2. **О,Е**, що не переходять в **І:**

О,Е не переходять в **І** в таких випадках:

— коли ці звуки вставні або випадні: *земля — земель, казка — казок, вітер — вітру, сон — сну, квітень — квітня;*

— у групах **-ор-, -ов-, -ер** між приголосними: *вовк, шовк, торг, смерть;*

— у групах із повноголоссям **-оро-, -оло-, -ере-, -еле-**: *голод, холод, сторож, порох, серед, через, шелест*; але: *пори́г — порогу, смори́д — смороду, обері́г — берега, болото — болітце, волокла — приво́лік, зберегла — збері́г*.

— у родовому відмінку множини іменників середнього роду на **-ення**: *значень, творень, тверджень, положень*;

— в абрєвіатурах: *колгосп, торгпред*;

— у словах іншомовного походження: *студент, інженер, агроном, атом, порт*.

III. Відхилення в чергуванні **О—І, Е—І**

Є цілий ряд випадків, коли чергування **О,Е** з **І** у відкритих та закритих складах відступає від наведених правил:

1. **О,Е** випадають (або вставляються): *гребінець — гребі́нця, дзвінок — дзві́нка, ніготь — нігтя́, гілка — гі́лок, ніжка — ніжко́к, місток — мі́стка, зірка — зі́рок*;

2. У групах **-оро-, -оло-, -ере-** **О,Е** переходять в **І**:

— у родовому відмінку множини іменників жіночого роду: *борода — борі́д (борі́дка), голова — голі́в (голі́вка), сторона — сторі́н (сторі́нка), череда — чері́д (чері́дка)*;

— у родовому відмінку множини іменників здебільшого середнього роду й відповідних зменшених іменниках: *болото — болі́т, болі́тце, ворота — ворі́т, ворі́тця* (Але: *дерево — дерев, деревце; джерело — джерел, джерельце; берег — узбережжя*).

IV. Чергування **Е—О** після шиплячих та **Й**

1. Після **Ж, Ч, Ш, Щ, Дж, Й** перед м'яким приголосним, а також перед складами з **Е, И** (що походять з давньоруського **И**) пишеться **Е**: *вечеря, вишень, джерело, женити, ніженька, пшениця, стаєнь, увечері, учень, чернетка, четвертий, шестиденка, щеміти, щетина*.

2. Після **Ж, Ч, Ш, Щ, Дж, Й** перед твердим приголосним, а також перед складами з **А, О, У, И** (що походить від давньоруського **Ы**) пишемо **О**: *бджола, будиночок, вечори, жонатий, іграшок, копійок, пино, чоловік, чомусь, чорний, чотири, шостий, щока*.

Примітка: У словах *ложечка — ложечок, кружечка — кружечок, книжечка — книжечок, ручечка — ручечок, лічка — лічок* і под. зберігається **Е,Є**, бо приголосний **Ч** у наступному складі в давні часи був м'яким.

3. **О** виступає замість сподіваного **Е** після шиплячих та **Й** перед м'яким приголосним:

— В іменниках жіночого роду III відміни в суфіксі **-ост(і)**: *безкрайості, меншості, пекучості, свіжості* (відповідно до *вічності, радості*).

— У давальному й місцевому відмінках однини деяких іменників: *бджолі, на бджолі, на вечорі, у пионі, щоці, на щоці*.

— У закінченнях родового та орудного відмінків прикметників та займенників, а також числівників прикметникового типу жіночого роду: *безкрайої, безкрайою, гарячої, гарячою, нашої, нашою, першої, першою*.

— У похідних утвореннях типу *вечоріти, вечоріє* (бо *вечора, вечорові*), *чорніти, чорніє, чорниці, чорнити, чорнило* (відповідно до *чорний, чорного* тощо).

Запам'ятайте: У прислівниках типу: як? *вороже, гаряче* після шиплячих пишеться **Е**. Але: *творчо, законодавчо, хижо*.

V. Чергування голосних у дієслівних коренях

Чергування **О—А**

Дієслова з **О** звичайно позначають тривалу, нерозчленовану дію або одноразову, закінчену; дієслова з **А** — повторювану, багаторазову дію:

Гонити — ганяти, котити — качати, ломити — ламати, допомогти — допомагати, скочити — скакати, схопити — хапати, стояти — стати, проводити — проводити.

Чергування **І—Е**

Е виступає в префіксальних морфемах дієслів доконаного виду; **І** — в дієсловах недоконаного виду: *вигре́бти — вигри́бати, викоренити — викорі́нювати, спекти —*

випікати, замести — замітати, зберегти — оберігати, заплести — заплітати, летіти — літати, наректи — нарікати, спостерегти — спостерігати, причепити — чіпляти, плескати — запліскувати, тесати — затісувати, чекати — очікувати, брехати — перебріхувати, завертіти — завірчувати.

Чергування И — Е

Випадний Е чергується з И перед Л,Р: *беру — брати — забирати, завмер — завмирати, запер — заперити, здер — здирати, стерти — стирати, підперти — підпирати, застелю — застилати.*

VI. Чергування У — В

В українській мові чергуються прийменники та префікси **У, В**.

У вживається для того, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови:

— між приголосними:

Наш учитель. — Наша вчителька.

— на початку речення перед приголосним:

У вечірнім холоді... Увійшли до хати...

— незалежно від закінчення попереднього слова перед наступними **В,Ф** та перед сполученнями літер **ЛьВ, св, тв, хв**:

Сидимо у вагоні.

Не сунься у воду.

Була у формі.

Одягнена у хвою.

Була у творі.

У Львові.

В вживається для того, щоб уникнути збігу голосних:

— між голосними:

Була в Одесі. Прочитала в оголошенні. У нього в очах.

— на початку речення перед голосними:

В Антарктиді... В очах його...

— після голосного перед більшістю приголосних (крім В, Ф, ЛьВ, СВ, ТВ, ХВ):

Пішла в садок. Склала вчетверо. Прийшли вперше.

Не чергуються У—В:

1. У словах, що вживаються тільки з У чи тільки з В, так як мають різні значення:

Вдача — характер

Удача — везіння

Вклад — внесок

Уклад — устрій

Вправа — завдання

Управа — те, за допомогою чого можна управляти кимось, чимось

Вступ — початок

Уступ — виступ гори

VII. Чергування І — Й

Чергування І — Й є одним із засобів милозвучності української мови: *доц іде, доц не йде, вона йде, він іде, море й степ, степ і море*

Питання для самоконтролю

1. Що регламентують орфоепічні норми?
2. Що таке чергування?
3. Назвіть основні чергування голосних в українській мові.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
------------------	----------

1	2
<p>Вивчити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ненаголошені голосні української мови 2. Чергування О,Е з І. 3. Чергування голосних у коренях дієслів. 4. Чергування прийменників У,В 5. Чергування І,Й 	<p>Записати форми слів, щоб показати чергування голосних.</p> <p>Утворити нові слова, щоб показати чергування голосних.</p> <p>Дописати слова, щоб перевірити ненаголошені голосні.</p>

II. Практичні завдання, які виконуватимуться:

Завдання 1. Продемонструйте чергування голосних:

Ущелина, мудрість, осінь, камінь, летіти, злипатися, повісити, протекти, дзвеніти, роздerti, виберу, доріжка, поріг, корівка, вимерзнути, завмерти, здеру, прибирати, витерти, котити, перемогти, підперезати, замести, стілець, четвертий, овес.

Завдання 2. Розподіліть слова у дві колонки: 1) при написанні ненаголошених Е, И можна застосовувати правило; 2) правопис перевіряють за словником.

Ювелір, деспот, концентрат, велетень, весело, червень, келих, леміш, марево, жирафа, мереживо, весняний, деревина, ментальність, левада, медаль, ресурси, директор, математика, терплячий, гример, верховина, бережливість, семінар, характеристика, стратегічний, озеро, зерно, заселити, дисципліна, ефективність, технічний, категорія, щebet, керівник.

Завдання 3. Із фахового термінологічного словника випишіть слова (10-15) зі складними випадками наголошування.

Завдання 4. Визначте, у якому випадку передавання голосного Е на письмі можна перевірити за допомогою спільнокореневих слів. Доповніть колонки прикладами-професіоналізмами.

Справедливий - правда	Легкий - легко	Директор

Завдання 5. Складіть 5 речень, щоб продемонструвати чергування голосних.

Завдання 6. Визначте характер дієслівної семантики слів, поясніть написання в них кореневих голосних, складіть з цими словами речення.

Беру – брати – вибирати; завмер – завмирати; стер – зітри – стирати; стелю – слати – вистилати; перемагати – перемогти; зломити – зламати; гонити – ганяти; могли – вимагати, помагати; скочити – скакати; вигребти – вигрібати; випекти – випікати; почепити – чіпляти; застерегти – застерігати; зберегти – зберігати; чекати – очікувати;

Завдання 7. Вставте пропущені літери е, и, і. Поясніть свій вибір.

Сп..котний, півд..нь, справ..дливий, н..чка, п..чка, пов..рнутись, плом..нів, к..шеня, ос..ні, ош..л..шено, ш..л..стіти, в..черяти, пох..лилась, ч..пурний, коч..ргою, ш..почуть, здр..гнувшись, пр..з..дентський, п..с..мізм, л..йт..нант, ..ксп..р..мент, ..нт..л..гентний, д..р..гент, р..ж..сер, пал..ць, груд..нь, вел..тень, карбован..ць, сон..чко, стріч..чка, уч..нь, віт..р, рем..ня, н..си, тер..н, бер..жок, бер..зень, п..нок, з..л..ніти, пром..ені, в..чори, д..мок, сп..нитись, бл..скучий, з..мля, хлоп..ць, гл..бокий, поч..пив, в..сокість, в..рхівці, к..нджал, д..ржавний, зач..щати.

Завдання 8. Замість крапок вставте пропущені літери, поясніть їх написання. Візьміть сім слів із вправи і складіть з ними речення.

Ж..ст, пащ..кувати, дж..рело, щ..бінь, ш..стиденка, щ..тина, бдж..ла, щ..гла, щ..ка, ж..втий, бой..вий, копій..к, лій..к, лож..чка, чаш..чка, менш..сті, веч..ріє, ч..рніти, ч..твертий, ч..тири, пш..ниця, пш..но, зна..мо, ж..ну, груш..вий, озбро..но, Іванч..нко, гайоч..к.

Завдання 9. Продемонструйте чергування голосних.

Лежати, летіти, перенесла, село, Прокіп, Федір, ввечері, четверо, копієчка, сокіл, вікно, місто, щока, Львів, Канів, садок, молодість, відданість, пшениця, женитися, возити, нести, ломити, пекти, вихід, схопити, осінь, Київ, весілля.

Вправа 10. Опрацюйте фаховий текст.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Позначте рядок, у всіх словах якого можливе чергування *o, e* з нулем звука:

- а) кроїти, ломити, скочити, схопити, поганий, зозуля;
- б) хлопець, квітень, смужечка, крапелька, справедливий;
- в) слово, школа, перина, береза, Київ, Канев;
- г) розумний, холодний, вовк, порт, атом, човен;
- д) гачечок, ложечка, щедрий, черствий, печера, чепурний.

2. Позначте рядок, у якому у всіх словах на місці крапок слід писати літеру *a*:

- а) б..ганий, ..ренда, кл..нятися;
- б) г..рячий, ..таман, к..ркас;
- в) р..бота, к..зак, ф..брика;
- г) зл..мати, допом..гати, знем..гати;
- д) п..ром, пл..вець, сл..в'яни.

3. Вкажіть рядок, у всіх словах якого рядка неможливе чергування голосних:

- а) пролежень, клітина, шлунок, сік;
- б) апетит, стимуляція, секреція, кислий;
- в) якість, білок, родовід, ростомір;
- г) плід, зародок, згусток, блідість.
- д) молоко, слабкість, безпліддя, палець.

4. Позначте рядок, у якому в усіх словах при словозміні відбувається чергування [o]

- [a].

- а) перемогти, гонить, качається;
- б) проводити, кроїти, монастир;
- в) скошувати, крокувати, скочити;
- г) гаразд, солдат, катушка;
- д) скакати, багаття, хапати.

5. Яке практичне значення додержання орфографічних норм?

- а) відіграє важливу роль у спілкуванні людей, сприяє піднесенню рівня мовної культури;
- б) робить мовлення зрозумілішим, логічним, естетичним;
- в) сприяє послідовності викладу матеріалу;
- г) сприяє піднесенню рівня мовної культури.

6. Знайдіть неправильне тлумачення:

- а) чергування *O, E* з *I* притаманне лише українській мові;
- б) чергування *O, E* з *I* відбувається і у тих випадках, коли вони є випадними;
- в) чергування голосних не відбувається у словах іншомовного походження.

7. Вкажіть рядок, у всіх словах якого можливе чергування голосних:

- а) стравохід, доручення, порушення, настій;
- б) сечовід, ступінь, чекати, промінь;
- в) кропив'янка, спокій, стегно, черево;
- г) нервовий, селезінка, непокоїти, рослинний.

8. Вкажіть рядок, в усіх словах якого можливе чергування *O/A*, в коренях дієслів:

- а) стирати, застилати, вимагати, перемагати;
- б) проганяти, поламати, допомагати, котити;
- в) непримиренний, невблаганний, неподоланий, голосити;
- г) відтворити, узагальнити, зберігати, возити.

9. Вкажіть рядок, в усіх словах якого можливе чергування *E/I* в коренях дієслів:

- а) витерти, прибирати, видирати, застелю;
- б) заберу, вистилати, вмирати, перемогти;
- в) вимерзати, зламати, котити, проваджати;
- г) орендувати, кланятися, повертати, стихати.

10. Вкажіть рядок, у всіх словах якого рядка неможливе чергування голосних:

- а) пролежень, клітина, шлунок, сік;
- б) апетит, стимуляція, секреція, кислий;
- в) якість, білок, родовід, ростомір;
- г) плід, зародок, згусток, блідість.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
2. Тетарчук І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник для підготовки до іспитів] / І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 186 с.
3. Шутак Л.Б. Культура професійного спілкування: контрольні вправи і тестові завдання : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації] / Л.Б. Шутак, А.В. Ткач, Г.В. Навчук. Чернівці: Видавництво БДМУ, 2012. 182 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 2: Зміни в групах приголосних при словотворенні та формотворенні.

Мета: знати основні закономірності чергування приголосних, спрощення в групах приголосних, зміни приголосних при словотворенні та формотворенні.

Основні поняття: чергування, приголосні, спрощення, вищий ступінь порівняння прикметників.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Назвіть основні чергування приголосних.
2. Зміни приголосних при словотворенні.
3. Зміни приголосні при формотворенні.

Зміст теми:

1. Чергування голосних у дієслівних коренях

Чергування О—А

Дієслова з О звичайно позначають тривалу, нерозчленовану дію або одноразову, закінчену; дієслова з А — повторювану, багаторазову дію:

Гонити — ганяти, котити — качати, ломити — ламати, допомогти — допомагати, скопити — скакати, схопити — хапати, стояти — стати, проводити — проваджати.

Чергування І—Е

Е виступає в префіксальних морфемах дієслів доконаного виду; І — в дієсловах недоконаного виду: *вигребти — вигрібати, викоренити — викорінювати, спекти — випікати, замести — замітати, зберегти — оберігати, заплести — заплітати, летіти — літати, наректи — нарікати, спостерегти — спостерігати, причепити — чіпляти, плескати — запліскувати, тесати — затісувати, чекати — очікувати, брехати — перебріхувати, завертіти — завірчувати.*

Чергування И — Е

Випадний Е чергується з И перед Л,Р: *беру — брати — забирати, завмер — завмирати, запер — запирати, здер — здирати, стерти — стирати, підперти — підпирати, застелю — застилати.*

II. Чергування У—В

В українській мові чергуються прийменники та префікси **У, В**.

У вживається для того, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови: — між приголосними:

Наш учитель. — Наша вчителька.

— на початку речення перед приголосним:

У вечірнім холоді... Увійшли до хати...

— незалежно від закінчення попереднього слова перед наступними **В,Ф** та перед сполученнями літер **ЛьВ, св, тв, хв**:

Сидимо у вагоні.

Не сунься у воду.

Була у формі.

Одягнена у хвою.

Була у творі.

У Львові.

В вживається для того, щоб уникнути збігу голосних:

— між голосними:

Була в Одесі. Прочитала в оголошенні. У нього в очах.

— на початку речення перед голосними:

В Антарктиді... В очах його...

— після голосного перед більшістю приголосних (крім В, Ф, ЛьВ, СВ, ТВ, ХВ):

Пішла в садок. Склала вчетверо. Прийшли вперше.

Не чергуються **У—В**:

1. У словах, що вживаються тільки з У чи тільки з В, так як мають різні значення:

Вдача — характер

Удача — везіння

Вклад — внесок

Уклад — устрій

Вправа — завдання

Управа — те, за допомогою чого можна управляти кимось, чимось

Вступ — початок
Уступ — виступ гори

III. Чергування І — Й

Чергування І — Й є одним із засобів милозвучності української мови: *дощ іде, дощ не йде, вона йде, він іде, море й степ, степ і море*

1. Спрощення в групах приголосних

а) У групах -ЖДН-, -ЗДН-, -СТН-, -СТЛ- випадають Д і Т: *тиждень* — *тижневий*, *виїздити* — *виїзний*, *поїзд* — *проїзний*, *лестоці* — *улесливий*, *щастя* — *щасливий*, *користь* — *корисний*, *честь* — *чесний*, *вість* — *вісник*, *якість* — *якісний*, *перстень* — *персні*, *пристрасть* — *пристрасний*, *заздрість* — *заздрісний*, *радість* — *радісний*.

Винятки: *кістлявий, пестливий, хвастливий, хвастнути, зап'ястний, шістнадцять*.

Не відбувається спрощення в словах іншомовного походження на -НТ, -СТ: *студент* — *студентський*, *контраст* — *контрастний*, *баластний*, *компостний*, *туристський*, *солдатський*, *фашистський*, *танкістський*, *гігант* — *гігантський*.

б) Групи -скн-, -зкн-, -шчк- спрощуються на -сн-, -зн-, -шк-: *тиск* — *тиснути*, *хруск* — *хруснути*, *блиск* — *блиснути*, *брязк* — *брязнути*, *тріск* — *тріснути*, *горізок* — *горішка*, *дощок* — *дошка*, *морщитися* — *зморшки*, *витріщити* — *витрішки*,

Винятки: *випускний, пропускний, рискнути, вискнути, тоскно, скнара, скніти*.

Два варіанти: *писк* — *пискнути* і *писнути*.

Запам'ятайте:

Серце — *сердець*, *скло* — *стекол*, *чернець* — *ченця*, *скатерть* — *скатерка*.

2. Чергування приголосних

а) Найпоширеніші такі чергування приголосних:

Г — ж — з *нога* — *нозі* — *ніжка*

К — ч — ц *рука* — *руці* — *ручка*

Х — ш — с *вухо* — *у вусі* — *вушко*

б) У дієслівних коренях можливі також наступні чергування:

Ходити — *ходжу*, *їздити* — *їжджу*, *летіти* — *лечу*, *водити* — *воджу*,

3. Інші чергування:

любити — *люблю* б — бл

графити — *графлю* ф — фл

купити — *куплю* п — пл

ловити — *ловлю* в — вл

топити — *топлю* п — пл

крапити — *краплю* п — пл.

4. Зміни приголосних перед суфіксами -ськ(ий), -ств(о)

Під час творення нових слів за допомогою суфіксів **-ськ(ий), -ств(о)** приголосні на межі твірної основи та суфікса можуть зазнавати змін:

а) г, ж, з + -ськ(ий), -ств(о) = -зьк(ий), -зтв(о)

Волга — *волзький*

Париж — *паризький*

убогий — *убозтво*

боягуз — *боягузтво*

б) к, ч, ц + -ськ(ий) = -цьк(ий)

Кагарлик — *кагарлицький*

Овруч — *овруцький*

ткач — *ткацтво*

кравець — *кравецтво*

жінка — *жіноцтво*

в) х, ш, с + -ськ(ий) = -ськ(ий)

чех — *чеський*

Черемош — черемоський

Сиваш — сиваський

Карабах — карабаський

латиш — латиський

пташ — птаство

Винятки: *баски — баскський, казахський, тюркський, меккський, малаккський.*

5. Ступені порівняння прикметника

ПОРУШЕННЯ НОРМ СЛОВОТВОРЕННЯ

<i>Неправильні форми</i>	<i>Правильні форми</i>
Більш відоміший	— <i>більш відомий</i>
Самий найкращий	— <i>найкращий</i>

Більш хворий

Найбільш оптимальний

Найдосвідченіший

Найгуманніший

Найактуальніший

Найголовніший

Найпоширеніший

Найрозповсюдженіший

Найпопулярніший

УВАГА!

Прикметники:

хворий, оптимальний,

досвідчений, гуманний,

актуальний, головний,

поширений, розповсюджений,

популярний — не мають ступенів порівняння!

Не мають також ступенів порівняння:

Лисий, босий, голий, лисий, німий, сліпий, глухий, жонатий, зозулястий, попелястий, мертвий, живий, вороний, гнідий, чалий, жовтуватий, білуватий, величезний, грубезний, ультракороткий, невпинний, незмивний, незгойний, незліченний, неблаганний.

Якщо вищий і найвищий ступені порівняння прикметника творяться за допомогою слів **більш, менш, найбільш, найменш**, то прикметник ставиться у звичайній формі: *більш яскравий, більш вдалих, менш вродливий, найбільш зручний, найменш приємне*. — це складена форма вищого і найвищого ступенів порівняння.

У науковому, публіцистичному стилях рекомендується вживання складних форм ступенів порівняння прикметників:

Найкрасивіший — а не більш красивий

Гарніший, найгарніший

Вищий, найвищий

Добріший, найдобріший

Доцільніший, найдоцільніший

Небезпечніший, найнебезпечніший

Для посилення вживаються частки **ЯК-, НАЙ-, ЩО-**: **сильний — сильніший, найсильніший, щонайсильніший, якнайсильніший, щоякнайсильніший.**

Порівняння приєднуються до прикметників вищого ступеня обов'язково за допомогою слів **ніж, від, за**: *сильніший за мене; розумніший від інших; кращий, ніж усі.*

Запам'ятайте:

три прикметники з буквою -Щ-:

гарний — кращий

високий — вищий

товстий — товщий

сім прикметників із -жч-:

ближчий, важчий, вужчий, дорожчий, дужчий, нижчий, тяжчий.

Решта: біліший, дешевший, коротший, чорніший, світліший.

Ряд якісних прикметників НЕ МАЮТЬ ступенів порівняння:

Хворий, русий, сивий, гнідий, голий, мертвий, німий, сліпий, глухий, жонатий, чалий, вороний, зозулястий, багатючий, пречудовий, буряковий, жовтогарячий, салатовий, білесенький, кругловидний, зигзагоподібний, незрівнянний, неблаганний, незліченний.

6.Зміни сполучень приголосних -цьк — -чч-; -ськ(ий) — -щ-; -ск(-ськ-) — -щ-;

Турецький — Туреччина

козацький — козаччина

батьківський — батьківщина брязкати — бряжчати

їздити — їжджу, заїжджений, приїжджі

Одеса — Одещина уманський — Уманщина

Питання для самоконтролю

1. Які особливості творення прикметників від власних назв за допомогою суфікса -СЬК-?
2. Які особливості написання прикметників, утворених від власних назв за допомогою суфікса -СЬК-?
3. Розказати про випадки, коли не відбувається спрощення в групах приголосних.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
<p>Вивчити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чергування приголосних української мови 2. Спрощення в групах приголосних 3. Зміни приголосних при словотворенні та формотворенні. 4. Чергування прийменників У,В 5. Чергування І,Й 	<p>Записати форми слів, щоб показати чергування приголосних.</p> <p>Утворити нові слова, щоб показати чергування приголосних.</p>

II. Практичні завдання , які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Від даних слів утворіть прикметники:

Якість, тиждень, проїзд, роз'їзд, виїзд, щастя, область, радість, честь, захист, пестоші, хвастоші, декадент, форпост, турист, пристрасть, студент, аспірант, жалість, гігант, вартість, ненависть, злість, баласт, компост, контраст.

Завдання 2. Утворіть нове слово або його форму, щоб продемонструвати чергування приголосних:

Козак, музика, протяжний, сягнути, юначе, пісок, жінка, хмельницький, вінницький, уманський, птах, ткач, крик, гачок, могти, відзначати, мічений, галка, бурячиння, височина, нянька, тріщати, глибочина, заввишки, маковиння, їздити, скакати, водити, возити, тишком-нишком, вереск, дорогий, безпека, хімія, мостити, пшениця, вузький.

Завдання 3. Утворіть прикметники:

Гаага, Париж, Волга, Люксембург, Буг, Кременчук, Гадяч, Миргород, Сиваш, Черемош, Прилуки, Бахмач, Кобеляки, Овруч, Воронеж, Кавказ, Гамбург, Іртиш, Лейпциг.

Завдання 4. Від даних словосполучень утворіть іменники з суфіксом -(щ)ин:

Івано-Франківська область, Київська область, Одеська область, Богуславський район, Рівненська область, Херсонська область, Кіровоградська область, Полтавська область, Харківська область, Донецький край, Прилуцький район, Вінницька область, Чернівецька область.

Завдання 5. Допишіть поряд з даними словами слова, від яких вони утворені:

Убозтво, молодецтво, птаство, жіноцтво, студентство, товариство, людство, ткацтво, кравецтво, козацтво, вояцтво.

Завдання 6. Утворіть вищий ступінь порівняння прикметників:

Наприклад: Білий — біліший;

Гарний, товстий, важкий, високий, тяжкий, вузький, низький, близький, дорогий, рідний, свіжий, мужній, старий, поганий, великий, глибокий, малий, короткий, широкий, глибокий.

Завдання 7. Складіть словосполучення, щоб продемонструвати зміни у групах приголосних.

Завдання 8. виправте помилки і запишіть правильні варіанти слів:

Пристрастний, кіслявий, виїзжати, душий, блищий, красчий, хрустнути, шіснадцять, тижневий, сонячний.

Завдання 9. Запишіть слова від яких неможливо утворити вищий ступінь порівняння.

Вправа 10. Опрацюйте текст за фахом.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. У якій групі у всіх словах пропущені подвоєні Т або Ч:

- А. Коза(т,ч)ина, Туре(т,ч)ина, воя(т,ч)ина;
- Б. Рекру(т,ч)ина, солда(т,ч)ина, Доне(т,ч)ина;
- В. Козеле(т,ч)ина, гайдама(т,ч)ина, соняшни(т,ч)ина;
- Г. Шляхе(т,ч)ина, Слова(т,ч)ина, Черніве(т,ч)ина.

2. Вкажіть рядок, у якому всі прикметники утворені правильно:

- А. Чуваський, латишський, тюркський, кременчуцький;
- Б. Лейпцизький, гаазький, казахський, козацький;
- В. Туристський, форпосний, компосний, птахський;
- Г. Волзьський, сиваський, молодецький, люксембурзький.

3. В словах якого рядка неможливе чергування приголосних:

- А. Гомілка, клініка, грижа, мозок;
- Б. Набряк, агент, шлунок, студент;
- В. Діагноз, слиз, рух, пшениця;
- Г. Куприк, гомілка, кістяк, крига.

4. Вкажіть рядок, у всіх словах якого можливе чергування приголосних при словотворенні:

- А. Чуваш, тюрк, Буг, Волга;
- Б. Убогий, Гаага, Сиваш, Черемош;
- В. Облога, гомілка, козак, бідолаха;
- Г. Павук, шлунок, діжка, стріха.

5. У якому рядку можливе чергування при формотворенні:

- А. Казка, смуга, око, кожух, райдужка;
- Б. Увага, куприк, спух, Овруч;
- В. Рогівка, сітківка, слух, казах.
- Г. Тюрки, чехи, латиші, чуваші.

6. Чергування приголосних при словотворенні та формотворенні. Вкажіть рядок, у якому є „зайве” слово:

- А. Жовтяничний, звук, кон'югація, жовчовивідний;
- Б. Хронічний, полоскання, діагностика, сідничний;
- В. Товстий, око, сльозотеча, легший, тонкий;
- Г. Сміх, гушавина, наближатися, празький.

7. У якому рядку всі слова підпадають під правило чергування приголосних при творенні прикметників від власних назв:

- А. Волга, Пирятин, Яготин, Вінниця, Пенза;
- Б. Кривий Ріг, Золотоноша, Сиваш, Воронеж, Прилуки;
- В. Кременчук, Одеса, Харків, Полтава, Львів;

Г. Ельбрус, Ангола, Тибет, Чернігів, Десна.

8. Яке слово записане неправильно?

- А. Тюркський;
- В. Альпіністський;
- Б. Гамбурзький;
- Г. Камчацький.

9. У якому рядку всі слова не підпадають під правило чергування приголосних?

- А. ворожити, заслуга, тобто, ягідка, підтюпцем;
- Б. яхтсмен, словесний, солдатський, компостний, випускний;
- В. тюркський, казахський, туристський, Камчатка;
- Г. Горіх, невчасно, присмерки, шити, шлунок;
- Д. козак, Онега, рік, птахи, Вінниця.

10. Котре слово в переліку зайве?

- А. Цюріхський;
- Б. Казахський;
- В. Тюркський;
- Г. Шотландський.

11. Яке слово записане неправильно?

- А. Овруцький;
- Б. Черемоський;
- В. Камчацький;
- Г. Латиський.

12. У якому слові замість крапок потрібно вставити пропущену приголосну?

- А. Облас...ний;
- Б. Мас...ний;
- В. Щотиж...ня;
- Г. Волейболіс...ці,
- Д. Провіс...ник.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
2. Тетарчук І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник для підготовки до іспитів] / І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 186 с.
3. Шутак Л.Б. Культура професійного спілкування: контрольні вправи і тестові завдання : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації] / Л.Б. Шутак, А.В. Ткач, Г.В. Навчук. Чернівці: Видавництво БДМУ, 2012. 182 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 3: Особливості використання лексичних одиниць у мовленні медиків. Правопис префіксів та суфіксів у словах-медичних термінах.

Мета: Основні закономірності правопису префіксів, суфіксів.

Основні поняття: префікси, суфікси, імена по батькові.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Написання слів з префіксами роз-, без-, воз-.
2. Написання слів з префіксами с-, з-.
3. Написання слів з префіксами при-, пре-, прі.
4. За допомогою яких суфіксів творяться жіночі імена по батькові?

Зміст теми:

Правопис префіксів

1. Префікси роз-, без-, воз-, через- пишуться лише з літерою **-з-**: *розпитати, роздати, розлити, розкласти, розняти, розкласти, розбігтися, розвалити, розтопити, розігнати, розіграти, розірвати, розібрати; бездарний, безшумний, безкрилий, беззубий, беззмістовний, безкінечний, безідейний, без'ядерний, без'язикий, безвольний, безталанний, безвідповідальний, безкровний, безшовний; возз'єднання, воздати, воздвигнути; черезмірний.*

2. Префікс С- пишемо, якщо корінь (або другий префікс) починається з літер: **К, П, Т, Ф, Х**: *схил, сказати, скотити, скапувати, спитати, сплутати, створити, стулити, сфотографувати, схибити.*

В інших випадках пишемо префікс З-: *здати, звити, збити, злити, змити, зшити, зчистити, згубити, згущений, зліпити, змудрувати.*

3. Префікси під-, між-, від-, над-, перед-, об- закінчуються завжди на дзвінкий приголосний: *передсвятковий, надкришений, підпиляти, міжкласовий, відкрити, віддати, облутати.*

4. Префікс ПРЕ- пишемо у словах із значенням перебільшення якості: *премудрий (дуже мудрий), предобрый, презлий, прегарний, прекрасний.*

5. Префікс ПРИ- пишемо у словах, що означають наближення, приєднання, розміщення біля чогось і неповноту дії: *приїхати, приклеїти, приміський, прибережний, примерзлий, прив'ялений, прикрашений, прикрити, прилинути.*

6. Префікс ПРІ- пишемо в чотирьох словах: *прізвище, прізвисько, прірва, прірвистий.*

ПРАВОПИС СУФІКСІВ

Теоретичний блок:

1. У суфіксах **-еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-, -ськ-, -зьк-, -цьк-** пишемо „**Ь**”: *маленький, тонесенький, білісінький, манюсінький, український, паризький, череповецький.*

2. У суфіксах **-тель, -ість, -ець, -аль** на кінці пишемо „**Ь**”: *молодість, вихователь, борець, медаль, сталь.*

3. У відносних прикметниках пишемо суфікси **-ов-, -ев-, -єв-:** *плащовий, черепаховий, кварцовий, кизилловий; парчевий, свинцевий, дешевий, променевий, сланцевий, крицевий; алюмінієвий, магнієвий, кремнієвий.*

4. Для творення чоловічих імен по батькові використовуються суфікси **-ович, -ьович, -йович:** *Миколайович, Петрович, Васильович, Сергійович, (запам'ятайте: Ілля, Савич і Савович), Лаврентійович (від Лаврентій), Лаврінович (від Лаврін), Євгенович, Лукич (від Лука), Левович і Львович (від Лев).*

Для творення жіночих імен по батькові використовуються суфікси **-івна, -ївна:** *Миколаївна, Петрівна, Василівна, Іллявна (від Ілля), Ільківна (від Ілько), Геннадіївна, Сергіївна, Костянтинівна, Григорівна (від Григiр), Григорівна (від Григорій), Євгенівна, Луківна (від Лука), Львівна і Левівна (від Лев).*

5. Назви осіб за національною і територіальною ознакою творяться від іменникових основ — топонімів:

-анин-, -янин-, -чанин-, -ин: *парижанин, кримчанин, росіянин, харків'янин, киянин, львів'янин, полтавчанин, донеччанин, осетин, грузин (грузинка).*

-ець, -анець: *українець, американець, угорець, тбілісець, житомирець, новгородець.*

-ич: *костромич, русич.*

-ак, -як: *сибіряк, словак, подоляк, поляк, туляк.*

-ит: *одесит,*

-ал: *камчадал (камчадалка)*

6. Для позначення здрібнілості, збільшеності, суб'єктивної оцінки згрубілості використовуються суфікси: **-ок, -ик, -очок, -ечок, -ечк-, -оньк-,**

-ин-, -ен-, -атк-, -ачк-, -усь, -унь: *лісок, горбок, ставочок, сонечко, гусенятко, кошеня, зайчатко, ремінець, пір'ячко, здоров'ячко, дідусь, матуся, бабуня.*

7. Суфікси на позначення збірності:

-инн-: *бобовиння, кукурудзиння, гороховиння, квасолиння, ластовиння, баговиння, бурячиння, гарбузиння, огудиння.*

-н-: *собачня, комашня, комарня, куркульня.*

-в-(-ив): *мушва, братва, питво, шитво, вариво, місиво, мишва, печиво (марєво, зарєво).*

-ин-: *городина, огудина, садовина, озимина, яровина, ярина, ботвина.*

-ор-, -ар-: *дiтвора, мошкара*

-ник, -няк: *осичник, дубняк, березняк, лозняк, чагарник, хмизняк, сливник, сливняк.*

-я: *верб'я, дуб'я, пір'я, жолуддя, колоддя, галуззя, мотуззя.*

-ота: *парубота, звірота, біднота, піхота, дрібнота*

Запам'ятайте: Суфікс російської мови **-ическ-** перекладається українською мовою **-ічн-, -ичн-:**

Химический — хімічний

Исторический — історичний

Питання для самоконтролю.

1. Правопис префіксів.

2. Правопис суфіксів.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2

<p>Вивчити: 1. Види норм української мови.</p>	<p>Записати форми слів, щоб показати чергування голосних. Утворити нові слова, щоб показати чергування голосних. Дописати слова, щоб перевірити ненаголошені голосні.</p>
---	---

II. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Доберіть антоніми. З'ясуйте правила написання префіксів.

Знизу, заперечувати, доводити, премалий, привезти, виправити, віддалення, виникнення, вилазити, виправданий, промовчати, прегіркий, далеко, зменшувати, присипляти, збільшувати, розсувати, розширювати, предобрий.

Завдання 2. Утворіть усі можливі нові слова за допомогою префіксів *роз-, без-, при-, перед-, пере-, пред-, воз-, над-*. З утвореними словами складіть речення.

Зброя, єднати, ядерний, партійний, помилковий, мова, закладання, зарядження, суд, кріпак, критика, стріляти, писати, цензурний, причинний, нести, держава, оформлений, тягти, історичний, право, застава, власник, посередній, проблемний.

Завдання 3. Від назв населених пунктів утворіть назви мешканців у чоловічому роді. Позначте суфікси.

Алушта, Бахмач, Біла Церква, Вінниця, Горлівка, Донецьк, Запоріжжя, Золотоноша, Івано-Франківськ, Київ, Кіровоград, Корсунь-Шевченківський, Луганськ, Луцьк, Миколаїв, Моринці, Одеса, Руська Поляна, Севастополь, Харків, Черкаси.

Завдання 4. Запишіть слова відповідно до норм українського правопису.

Страшен..ий, буквен..ий, лимон..ий, жадан..ий, старан..ий, тварин..ий, притаман..ий, гостин..о, благословен..ий, безталан.ий, лебедин.ий, невпин..о, священ..ий, бездоган.ий, україн..ий, несподіван..ий, намальован..ий, збережен..я, дан..ий, буквен..ий, цін..ий.

Завдання 5. Вставте пропущені літери *е, є, и* та поясніть правопис суфіксів іменників.

Мереж..во, книж..чка, буз..на, серед..на, намист..чко, город..на, всяч..на, велич..на, печ..во, бат..чко, діж..чка, далеч..на, пряд..во, мороз..во, мел..во, мар..во, петруш..чка, тіст..чко, стеж..чка, міс..во, свіж..на, кач..чка, блюд..чко, вікон..чко, вар..во, лож..чка.

Завдання 6. Утворіть прикметники та дієприкметники. Поясніть правопис суфіксів.

Медицина, хірург, біологія, пластика, адаптація, масаж, смерть, чуття, ізоляція, дистилляція, артерія, операція, виконання, колектив, палата, лікар, діагностика, калина, кварц, знесилити, присвятити, робити, організувати, завоювати, морозити, купити.

Завдання 7. Поясніть написання префіксів у термінах-словосполученнях медичного фаху.

Зважати на обставини, долікарський огляд, призначений час, за давня хвороба, вимірювати температуру, вживати ліки, дотримуватися порад лікаря, продовжувати листок непрацездатності, приходити до лікаря у призначений час, дотримуватися режиму, розлад травного тракту, загострення хвороби, перебувати на обліку, запобігання карієсу зуба, виділення з носа, ввести до складу, прооперований хворий, перебувати під наглядом лікаря.

Завдання 8. Виправте допущені помилки, запишіть правильно, поясніть свою правку.

Беслідно, привітно, ростанути, призвіще, вітчайдушний, бесперечно, престаркуватий, прегорілий, отступити, вітсипати, незхитний, зкам'яніти, призидія, придалеко, пітстрелена, прим'ер, призирливість, зпіннитися, зцементований, зкривлений.

Завдання 9. Користуючись словником іншомовних слів, поясніть, що означають префікси *де-, ре-, ди-, дез-, диз-, дис-, деци-, анти-*. Доберіть по кілька слів з Вашого фаху із кожним запропонованим префіксом.

Завдання 10. Опрацюйте текст за фахом.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. У якій групі слів усі слова пишуться з префіксом при-:

- А. Пр...хороший, пр...хорошений, пр...ступати, пр...спокійний, пр...завзятий;
- Б. Пр...гірок, пр...близити, пр...нюхуватися, пр...слівник, пр...бити;
- В. Пр...великий, пр...злий, пр...солодкий, пр...гасити, пр...паскудний;
- Г. Пр...чал, пр...звище, пр...старий, пр...азовський, пр...милий.

2. Префікс С- треба писати у всіх словах рядка:

- А. ...формувати, ...фабрикувати, ...пітніти, ...сохнутися;
- Б. ...холонутися, ...повідь, ...хилити, ...порожніти, ...тулити;
- В. ...кісний, ...чорнілий, ...ходити, ...писати, ...плеснути;
- Г. ...пинити, ...крикнути, ...шити, ...турбований, ...цідити.

3. Префікс ПРИ- треба писати у всіх словах рядка:

- А. пр...чепа, пр...боркати, пр...міський, пр...мудрість;
- Б. пр...вабливий, пр...гірок, пр...м'яти, пр...швидшити, пр...подобний;
- В. пр...чинити, пр...кордонний, пр...таманний, пр...ярок, пр...зирство;
- Г. пр...пинити, пр...четний, Пр...дністров'я, пр...чинити, пр...морозити.

4. Префікс С- пишемо у всіх словах рядка:

- А. ...підлоба, ...горнути, ...бити, ...купити;
- Б. ...палити, ...куштувати, ...кинути, ...формувати;
- В. ...сонутися, ...чистити, ...некровити, ...важити;
- Г. ...ковзатися, ...лити, ...вити, ...бити.

5. Усі слова пишуться з однаковим префіксом ПРЕ- чи ПРИ-:

- А. пр...гасити, пр...шерхлий, пр...бій, пр...биральниця, пр...страшний;
- Б. пр...крити, пр...носити, пр...чудовий, пр...щепа, пр...дорожній;
- В. пр...спокійний, пр...мерзати, пр...мудрість, пр...дивний;
- Г. пр...чистий, пр...мудрий, пр...чудовий, пр...красний;
- Д. пр...таїти, пр...вражий, пр...морений, пр...трусити, пр...спокійно.

6. Слова *здати, злити, спитати, створити, схил, сфотографувати* записані за правилом:

- А. Префікс С- пишеться, якщо корінь слова починається з літер К,П,Т,Ф,Х;
- Б. Правопис запозичених слів із префіксами;
- В. Асиміляція приголосних.

7. Позначте правильну відповідь:

- А. Префікси роз-, без-, воз-, через- завжди пишуться з буквою З;
- Б. Префікси роз-, без-, воз-, через- пишуться з буквою З, якщо корінь слова починається з дзвінкої приголосної.
- В. Префікс З- пишемо, якщо корінь починається з літер К, П, Т, Ф, Х.

8. За яким правилом записані слова: *передхвороба, перешкода, передпліччя, переднабряковий, передбачати, передпологовий*:

- А. Правопис запозичених слів;
- Б. Правопис префіксів в українських словах;
- В. Особливості перекладу медичних термінів з російської мови.

9. Позначте групу слів із префіксами української мови:

- А. Президент, пріоритет, преамбула, престиж;
- Б. Претензія, префект, преферанс, претендент;
- В. Прерогатива, прелюдія, препарат, президія;
- Г. Преппишний, презирство, преподобний, престол.

10. У якій групі слів усі слова пишуться з префіксом при-:

- А. Пр...хороший, пр...хорошений, пр...ступати, пр...спокійний, пр...завзятий;
- Б. Пр...гірок, пр...близити, пр...нюхуватися, пр...слівник, пр...бити;
- В. Пр...великий, пр...злий, пр...солодкий, пр...гасити, пр...паскудний;
- Г. Пр...чал, пр...звище, пр...старий, пр...азовський, пр...милий.

IV. Індивідуальні завдання для студентів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
2. Тетарчук І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник для підготовки до іспитів] / І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 186 с.
3. Шутак Л.Б. Культура професійного спілкування: контрольні вправи і тестові завдання : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації] / Л.Б. Шутак, А.В. Ткач, Г.В. Навчук. Чернівці: Видавництво БДМУ, 2012. 182 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Горсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 4: Подовження і подвоєння приголосних.

Мета: Основні закономірності подвоєння і подовження приголосних у власне українських словах і словах іншомовного походження.

Основні положення: приголосні, подовження, подвоєння.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Подвоєння літер у власне українських словах.
2. Подвоєння літер в іншомовних словах.
3. Подовження приголосних у власне українських словах.
4. Подовження приголосних у словах іншомовного походження.

Зміст теми:

Подовжені м'які приголосні

Подовжуються м'які зубні і пом'якшені шиплячі приголосні, якщо вони стоять між двома голосними:

- а) в іменниках середнього роду на -я: знаряддя, чуття, галуззя, колосся, знання, затишся, обличчя, бездоріжжя;
- б) в іменниках жіночого роду III відміни орудного ("ким?", "чим?") відмінка однини перед кінцевим -ю: тінь— тінню, сіль — сіллю, мазь — маззю, мідь — міддю, ніч — нічю, подорож — подорожжю, туш — тушшю;
- в) у словах Ілля, суддя, стаття, породілля, рілля, зрання, спросоння, навмання, попідтинню, попідвіконню.

У похідних словах подовження між двома голосними зберігається: життя — життєвий, життєвість, життєрадісний; суддя — суддівський, суддівство. Якщо м'який приголосний стоїть не між двома голосними, то подовження не відбувається: знання — знань, багаття — багать, Поділля — подільський, нічю — жовчю, Побужжя — Поволжя.

У назвах молодих істот (середній рід) подовження немає: теля, гуся, щеня; Подовження не зберігається в словах: стаття — (багато) статей, постатейний, життя — житейський.

Подовжується звук л в особових формах дієслова лити та похідних від нього дієсловах: ллю, виллеш, наллю, зілляти;

Подвоєння букв

Подвоюються букви на межі значущих частин слова, якщо одна з них кінчається, а друга починається на ту саму букву: віддати (від+дати), беззвучний (без+звучний), законний (закон+ний), годинник (годин+ник), розрісся (розріс+ся), піднісся (підніс+ся), піввідра (пів+відра), юннат (юний+натураліст), страйкком (страйковий+комітет).

Подвоюється ч в іменниках, утворених від прикметників на -цьк(ий): Вінниччина (вінницьк+ина), козаччина (козацьк+ина), Німеччина (німецьк+ина). Виняток — Галичина (походить від Галич).

Подвоюються внаслідок різних збігів букви ще в словах бовваніти, ссати, лляний (і льняний), овва, ввесь і похідних.

Подвоюється н між голосними в прикметниках на - ний, - ній, якщо ці прикметники утворені від іменників з основою на н: туман — туманний, стіна — стінний, вікно — віконний, осінь — осінній. Якщо ж твірна основа кінчається на інший звук, то н у прикметнику не подвоюється: буква — буквенний, реформа — пореформений, журавель — журавлиний, дерево — дерев'яний, не ждати — нежданний.

Подвоюється н у наголошених суфіксах - ённ(ий), - ённ(ий):

- а) у прикметниках, які вказують на більшу, ніж звичайна, чи найбільшу міру якості: страшений, здоровений, нескінченний, невблаганний, незрівняний, недоторканий;
- б) у небагатьох прикметниках-старослов'янізмах: священний (звичайно: святий), огненний (звичайно: вогняний), благословенний, блаженний, мерзенний, окаяний. В інших прикметниках (та дієприкметниках) у суфіксах - ен(ий), - ан(ий) буква н не подвоюється: шалений, скажений, навіжений, жаданий (вказують на звичайну міру якості), нескінчений, незрівняний, намальований, написаний, з'єднаний.

Подвоюється н з різних причин також у словах старанний, притаманний, захланний, останній.

У словах, похідних від прикметників, написання nn зберігається: туманний — туманно, туманність; нескінченний — нескінченно, нескінченність; письменний — письменник; віконний — віконниця; У похідних від прикметників словах написання одного n зберігається: шалений — шалено, шаленість; вихований — вихованість; захоплений — захоплено, захопленість (хоч: виховання, захоплення).

Подвоєння букв в іншомовних словах

Увага! Написання подвоєних букв у власних іншомовних назвах треба кожного разу перевіряти за "Орфографічним словником" та різними довідниками.

У власних іншомовних назвах і похідних словах подвоєння букв зберігається, як вони пишуться в тих мовах, звідки їх узято: Андорра, андорський, Марокко, марокканець, Голландія, голландський, Абіссінія, Ассірія, Брюссель, Бонн, Ніцца, Яффа, Дарданелли, Міссісіпі, Апенніни, Діккенс, Шиллер, Лонгфелло, Торрічеллі, Кассандра, Одісей.

Нема подвоєння у власних назвах: Гавана, Касабланка, Бразилія, Мадагаскар та ін.

Винятки: тонна, манна, ванна, мадонна, бонна, вілла, булла, бруто, нетто, мотто, контрреволюція, ірраціональний, сюрреалізм, інновація, імміграція (але: еміграція, емігрант).

У загальних іншомовних назвах букви звичайно не подвоюються: колектив, каса, маса, група, сума, шосе, колона, алегорія, хобі, бароко, гуни, фін, інтермецо, беладона.

В деяких недавно запозичених іменах подвоєння букв зберігається: Аполлон, Віссаріон, Геннадій, Палладій, Еммануїл, Алла, Белла, Ізабелла, Стелла, Інна, Сусанна, Жанна, Маріанна, Емма, Віолетта, а також Іванна, Ганна. В українізованих запозичених іменах відповідно до вимови букви звичайно не подвоюються: Іполит, Кирило, Сава, Пилип, Агнеса, Інеса.

Питання для самоконтролю.

1. Явища подвоєння і подовження в мові.
2. Подвоєння приголосних.
3. Подовження приголосних.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
Вивчити: 1. Подвоєння приголосних. 2. Подовження приголосних.	Записати слова з подвоєнням. Записати слова з подовженням.

II. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Сформулюйте до рядів слів правила правопису подвоєних та подовжених приголосних.

1. Рілля, стаття, суддя.
2. Виллемо, зіллемо, налпють.
3. Сіллю, міццю, ніччю.
4. Священний, невблаганно, непримиренний.
5. Знання, життя, читання.
6. Навманья, спросонья, зранья.
7. Відданий, законний, розрісся.

Завдання 2. Перепишіть, вставляючи, де треба, пропущені букви. Визначте, на межі яких морфем відбувається подвоєння приголосних. Поясніть правопис кожного слова.

Пі..добруватись, розрі..ся, війсь..комат, за..ві..ділом, шален..ий, здоровен..ий, напас..я, пі..данство, ві..дзвеніти, буден..ий, вітрян..ий, хрещен..ий, на..випередки, юн..ат, балкон..ий, пісен..ик, напі..відчинений, ро..зброєн..ий, натря..ся, щоден..ик, ран..ій, місь..ком, за..вишки, безсон..ий, ві..далений, о..бризкати, підвікон..я, вимушен..ий, бе..застережний.

Завдання 3. Перекладіть українською мовою слова. Поясніть орфограми. З п'ятьма словами складіть п'ять речень.

Старательно, отделить, статья, мудростью, печью, Полесье, бездорожье, желание, Запорожье, Голландия, Ницца, Алла, Геннадий, Шиллер, Поволжье, болью, соцветие, листья, Керчью, знания, усилия, коллектив, грипп, огненный, скатертью, разоружение, желчью, воссоединенный, Закарпатье, деталью, местоимение, отдать, внешне, чувства, удовлетворение, нарисованный, предупрежденный, честью, ежедневно, барокко.

Завдання 4. Запишіть іменники III відміни у формі орудного відмінка однини. Поясніть їх правопис.

Нехворощ, заповоч, смерть, сіль, честь, верф, радість, вічність, сталь, фальш, дотепність, в'язь, жовч, совість, височінь, любов.

Завдання 5. Утворіть за допомогою префіксів і суфіксів слова з подвоєнням або подовженням приголосних.

Походити, сполучати, судити, населяти, оздоблювати, мільйон, чути, берег, вікно, дах, єднати, зрівняти, знати, передбачити, визнати, земля, дзеркало, питати, сила, читати, тварина, корінь.

Завдання 6. Вставте пропущені букви. Згрупуйте слова відповідно до правил правопису.

Інноваційний потенціал, карантин...ий сертифікат, примусове стягнен...я податків, відкриття рахунку, бездоган...а ділова репутація, банківське регулювання, антисубсидійне розслідування, банківська холдингова груп...а, апеляційне узгоджен...я, бюджетна програм...а, цін...ий папір, валютні цін...ості, первин...ий облік, електрон...ий гаманець.

Завдання 7. Перепишіть речення, розкриваючи дужки.

1. Здоров'я — найці(н)ший капітал, що має людина. Якщо воно є — світ наших можливостей безмежний, немає його — наше існува(н)я перетворюється на клубок болю, страждань, обмежених нашим тілом чи окремим органом. 2. Рухаючись, людина ніби сама заводить годи(н)ик свого жи(т)я. 3. Здобутки фізичної досконалості — це не тільки ідеал, але й повсюде(н)а практична діяльність кожної людини, яка піклується про вдосконале(н)я своєї фізичної культури. 4. Нині як ніколи гостро стоїть проблема зміцне(н)я здоров'я населе(н)я за допомогою засобів фізичної культури. 5. Фізична культура і масовий спорт набувають першочергового значе(н)я у загальному комплексі умов, які визначають оптимальний рівень жи(т)єдіяльності організму людини. 6. Уряд України здійснив низку заходів з формува(н)я державної політики у сфері фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності шляхом створе(н)я відповідних державних органів, фінансового матеріально-технічного, нормативно-правового та іншого забезпече(н)я розвитку фізичної культури і спорту.

Завдання 8. Запишіть слова з подовженими та подвоєними приголосними. З'ясуйте правила написання цих орфограм.

Доктрина стримування, воєнно-промисловий комплекс, ахіллесова п'ята, Десятинна церква, інтернування, Ясський мирний договір, первіснообщинний лад, булла, двовладдя, Забужжя, повинності, білль, Еллада, вірування, Наддніпрянщина, Закарпаття, повстання, Священне писання, Хрещення Русі, коронний гетьман, козаччина, політика умиротворення.

Завдання 9. Замість крапок поставте пропущені літери. Згрупуйте слова відповідно до правил їх правопису.

Знан...я, жит...я, якіст...ю, совіст...ю, невід...ільний, щаст...я, гордіст...ю, напруженіст...ю, від...аністю, задоволен...я, завзят...я, стомлен...ий, переконан...я, обран...я, зібран...ий, зібран...я, питан...я, прохан...я, визнан...я, чут...я, гнучкіст...ю, л...ється, безліч...ю, мудріст...ю, бездоган...о, злагоджен...о, безімен...ий, детал...ю, підсилен...я, безсмерт...я, повноліт...я, повніст...ю, виготовлен...я, навман...я, відтворен...я, звучан...я, гран...ю, мудріст...ю, спросон...я, **МИТ...ЄВО**, зображен...я, військ...омат, енергоспоживан...я, ніч...ю, жовч...ю, повін...ю, радіомовлен...я, настроєн...я, покликай...я, захоплен...я.

Завдання 10. За словником іншомовних слів витлумачте значення поданих пар слів і поясніть різницю в правописі. Складіть речення.

Бона – бонна, Віла – вілла, міра – мірра, мото – мотто, біль – білль, мана – манна.

Тестові завдання для самоконтролю.

1. Укажіть, у якому рядку наведено літери, які в позиції між голосними подовжуються:

- а) *р, л, м, н, в, й;*
- б) *д, т, з, с, л, н, ж, ш, ц, ч;*
- в) *б, п, в, м, ф;*
- г) *ж, ч, ш.*

2. Поясніть, за якої умови відбувається подовження у словах *зрання, навмання, спросоння, попідвіконню, попідтинню:*

- а) на межі кореня і суфікса;

- б) перед *ю, я* в прислівниках;
 в) це винятки;
 г) у позиції між голосними.
3. Укажіть, у якому відмінку відсутнє подовження у слові *стаття*:
 а) у родовому однини;
 б) у родовому множини;
 в) у місцевому множини;
 г) у місцевому однини.
4. Оберіть два рядки, у яких у всіх словах відбувається подовження приголосних звуків:
 а) галуз...я, волос...я, зняряд...я, зняряд...ь, почут...я;
 б) жит...я, гіл...я, під...аш...я, сторіч...я, знан...я;
 в) збіж...я, колос...я, жит...єпис, угід...я, угід...ь;
 г) Поділ...я, затиш...я, чут...я, облич...я.
5. З'ясуйте, у яких двох рядках в орудному відмінку всі слова пишуться з подвоєними приголосними:
 а) емаль, єдність, міць, любов, подорож;
 б) галузь, жовч, відстань, повінь, річ;
 в) вісь, лань, заповідь, папороть, розкіш;
 г) зелень, молодь, путь, синь, мазь.
6. Укажіть рядок, у якому допущено помилку при подвоєнні приголосних:
 а) безголосся, Забужжя, узлісся, рілля, слабовілля;
 б) Ілля, відкриття, суддя, попаддя, роздоріжжя;
 в) ллю, ллємо, ллеться, виллю, наллю;
 г) Прикарпаття, дозвілля, ломаччя, зілля, стоголосся.
7. З'ясуйте, у яких двох рядках в орудному відмінку всі слова зазнають подовження:
 а) бандероль, доповідь, матір, ніжність, пам'ять, сповідь;
 б) діагональ, гордість, проповідь, мужність, осінь;
 в) акварель, велич, деталь, заполоч, мігрень, педаль;
 г) грань, даль, сіль, постать, тінь, паморозь.
8. Оберіть рядок, у якому допущено помилку при подвоєнні приголосних:
 а) вволокти, беззоряний, здаду, коріння, співвітчизник;
 б) ввімкнення, заввишки, беззвучність, нез'явлення, подання;
 в) безземелля, ввіпхнутися, небачений, роззявляти, скошений;
 г) бурячиння, накреслення, медальйонний, обговорення, погодження.
9. Зазначте, у яких двох рядках у всіх словах наявне подвоєння приголосних:
 а) о(б/бб)ивка, війсь(к/кк)омат, о(т/тт)епер, зако(н/нн)ість, кі(н/нн)ота;
 б) (в/вв)ічливість, де(ф/фф)ак, о(б/бб)ігти, о(т/тт)оді, тума(н/нн)ість;
 в) во(з/зз)'єднання, письме(н/нн)ик, ціли(н/нн)ик, ю(н/нн)ат, ві(д/дд)аність;
 г) заверше(н/нн)я, бе(з/зз)убий, вдяга(н/нн)я, підвіко(н/нн)я, відмі(н/нн)ик.
10. Оберіть рядок, у якому в усіх словах подвоюється літера *н*:
 а) скля..ий, передвоє..ий, лату..ий, карда..ий;
 б) гормо..ий, навчаль..ий, зако..ий, причи..ий, камі..ий;
 в) змі..ий, ешело..ий, дев'ятиде..ий, лимо..ий, осі..ій;
 г) балкон..ий, гречан..ий, дерев'ян..ий, криміноген..ий, стін..ий.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.

2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
2. Тетарчук І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник для підготовки до іспитів] / І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 186 с.
3. Шутак Л.Б. Культура професійного спілкування: контрольні вправи і тестові завдання : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації] / Л.Б. Шутак, А.В. Ткач, Г.В. Навчук. Чернівці: Видавництво БДМУ, 2012. 182 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 5: Родовий відмінок іменників чоловічого роду II відміни.

Мета: Ознайомитися з правилами написання закінчень -а (-я) та -у (-ю) в іменниках чоловічого роду II відміни однини.

Основні поняття: іменник, родовий відмінок, II відміна.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Родовий відмінок іменників чоловічого роду II відміни.
2. Переклад медичних текстів.
3. Особливості використання самостійних та службових частин мови в текстах ділових документів.

Зміст теми.

Закінчення іменників чоловічого роду II відміни в родовому відмінку

У родовому відмінку однини іменники другої відміни залежно від їхнього значення мають закінчення **-а, -я** або **-у, -ю**.

1) Іменники чол. роду в родовому відмінку однини приймають закінчення **-а** , **-я**, коли вони означають:

- назви осіб, власні імена та прізвища: *промовця, учителя; Андрія, Дорошенка*; також персоніфіковані предмети та явища: *Вітра, Мороза* та ін.

- назви тварин і дерев: *ведмедя, вовка*.

- назви предметів: *замка, малюнка, ножа, олівця, портфеля, стола* (й *столу*).

- назви населених пунктів: *Житомира, Києва, Лондона, Луцька, Миргорода, Харкова. АЛЕ: Давидового Броду, Зеленого Гаю, Красного Лиману, Кривого Рогу, Червоного Ставу, Широкого Яру* тощо.

- інші географічні назви з наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі, а також із суфіксами присвійності **-ов**, **-ев** (**-єв**), **-ин** (**-ін**): *Дінця, Дністра, Остра, Пирятина, Псла*.

- назви мір довжини, ваги, часу тощо: *гектара, грама, метра, місяця, процента, тижня* (**АЛЕ** *віку, року*); назви місяців і днів тижня: *вівторка, жовтня, листопада* (**АЛЕ** *листопаду* — назва процесу), *понеділка*; назви грошових знаків: *гроша, долара, фунта стерлінгів, червінця*; числові назви: *десятка, мільйона, мільярда*.

- назви машин та їх деталей: *автомобіля, дизеля, комбайна, мотора*.

- терміни іншомовного походження, які означають елементи будови чогось, конкретні предмети, геометричні фігури та їх частини: *атома, конуса, радіуса, ромба*, тощо, а також українські за походженням суфіксальні слова-терміни: *відмінка, додатка, займенника, іменника, трикутника, чисельника, числівника* тощо, **АЛЕ**: *виду, роду, синтаксису, складу, способу*.

2) Закінчення **-у**, **-ю** мають іменники чоловічого роду на приголосний, коли вони означають:

- речовину, масу, матеріал: *борщу, водню, воску, квасу, кваску, кисню, льоду, меду, сиру, спирту, АЛЕ*: *хліба*.

- збірні поняття: *каравану, каталогу, кодексу, колективу, лісу, оркестру, парку, полку, саду, сушняку, тексту, товару*; сюди належать назви кущових і трав'янистих рослин: *барвінку, бузку, буркуну, горόху, звіробою, молочаю, очерету, чагарнику, щавлю, ячменю* (**АЛЕ** *вівса*), а також назви сортів плодкових дерев: *ренету, ренклову* та ін.

- назви будівель, споруд, приміщень та їх частин: *вокзалу, танку, даху, заводу, залу, замку, метрополітену, молу, універмагу, шинку, АЛЕ* (переважно з наголосом на закінченні): *бліндажа, гаража, куреня, млина, хліва*; **-а** (**-я**) вживається також в іменниках — назвах архітектурних деталей: *карниза, еркера, портика*; обидва закінчення **-а** (**-я**) та **-у** (**-ю**) приймають іменники: *мо́сту й моста́, паркáну й парканá, плóту й плотá*.

- назви установ, закладів, організацій: *інституту, клубу, комісаріату, комітету, штабу*.

- переважна більшість слів зі значенням місця, простору тощо: *валу, байраку, краю, лиману, луку, майдану, АЛЕ*: *горба, хутора* тощо, а також зменшені форми на **-к**: *ліска, майданчика, ставка, ярка*.

- явища природи: *землетрусу, інею, морозу, туману, урагану, холоду*.

- назви почуттів: *болю, гніву, страху*.

- назви процесів, станів, властивостей, ознак, явищ суспільного життя, загальних і абстрактних понять: *авралу, бігу, винятку, галасу, грипу, звуку* (**АЛЕ**, як термін, *звука*), *ідеалу, інтересу, сорту, спорту, способу, АЛЕ*: *ривка, стрибка, стусана*.

- терміни іншомовного походження, що означають фізичні або хімічні процеси, частину площі й т. ін.: *аналізу, синтезу, ферменту*, а також літературознавчі терміни: *альманаху, епосу, жанру, журналу, міфу* тощо.

- назви ігор і танців: *баскетболу, вальсу, волейболу, АЛЕ*: *гопака, козака*.

- більшість складних безсуфіксних слів (крім назв істот): *водогону, вододілу, водопроводу, живопису, трубопроводу, АЛЕ*: *електровоза, пароплава*.

- назви річок, озер, гір, островів, півостровів, країн, областей і т. ін.: *Бугу, Гангу, Дону, Дунаю, Мічигану, Світязю, Чаду; Кіпру, Криту, Родосу, Пелопоннесу; Алжиру, Афганістану, Казахстану, Єгипту, Іраку, Ельзасу, Кавказу*.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! У ряді іменників зміна закінчення впливає на значення слова: *алмаза* (коштовний

каміннь) - алмазу (мінерал), акта (документ) - акту (дія), апарата (прилад) - апарату (установа), блока (у техніці) - блоку (об'єднання держав), буряка (одиночне) - буряку (збірне), вала (деталь машини) - валу (насип), елементу (абстрактне) - елемента (конкретне), інструмента (одиночне) - інструменту (збірне), каменя (одиночне) - каменю (збірне), клина (предмет) - клину (просторове поняття), пояса (предмет) - поясу (просторове поняття), рахунка (документ) - рахунку (дія), терміна (слово) - терміну (строк), фактору (чинник) - фактора (маклер) і т. ін.

Питання для самоконтролю

1. Написання –а (-я) в іменниках II відміни у родовому відмінку.
2. Написання –у (-ю) в іменниках II відміни у родовому відмінку.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
<p>Вивчити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Іменники чоловічого роду II відміни 2. Іменники чоловічого роду II відміни в іншомовних словах 	<p>Записати слова, щоб показати закінчення у власне українських словах.</p> <p>Записати слова, щоб показати закінчення у словах іншомовного походження.</p>

II. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Подані слова поставте в родовому відмінку однини; поясніть закінчення.

Абсцес, агранулоцитоз, аднексит, акушер-гінеколог, анестезіолог, артрит, атеросклероз, атропін, біль (головний), бронхіт, вітамін, гастрит, грип, діабет, джгут, жест, жир, заворот, зуб, ендокардит, ехінокок, Євстахій (євстахієва труба), інсулін, інфаркт, катар, кашлюк, карбункул (мінерал), катран (акула), катран (рослина), коразол, лімфаденіт, лімфоцит, лімфатик, магній, менінгіт, наркоз, нефрит, опік, опій, панкреатит, перикардит, перикардій, психологізм, психологіст, психоз, психіатр, психрометр, симптом, скальпель, спирт, шприц, ртуть, ріст, радикуліт, рак (тварина), рак (сузір'я), рак (хвороба), синдром, струп, струс, яд, шлунок, цілитель.

Завдання 2. Запишіть іменники у формі родового відмінка.

Акушер, водень, телефон (апарат), бальзам, ректор, вік, центр, долар, атом, дощ, конус, фініш, плач, тиф, шприц, гіпс, мозок, стравохід, окис, наркоз, опік, балет, бюлетень, вірус, плід, нежить, полин, короїд, спориш, кофеїн, анабіоз, аналітик, флегматик, хінін, токсикоз, розвиток, композитор, хліб, Туман (прізвище), квартет, стілець, барвінок, ренклюд,

Завдання 3. Запишіть іменники у формі родового відмінка.

Миргород, карат, час, поверх, шинок, поршень, штаб, карниз, снігопад, попереk, берег, майданчик, аудит, імпульс, отит, нарис, фейлетон, баскетбол, інтерес, світогляд, фашизм, телефон (мережа), шум, поштовх, зародок, зачаток, діатез, ген, застій, отит, ідеал, гіпноз, елемент, дальтонізм, антисептик, алкоголізм, бронхоспазм, нагляд, індикатор, нашатир, рецептор, перетин, розтин, удар, геморой, артрит, голос, анабіоз, біосинтез, варикоз, маразм, пінцет, паразит, укол, експеримент, імунітет, сон, хрип, апендикс, гастрит, ультразвук, засіб, фахівець.

Завдання 4. Поставте іменники, що в називному відмінку, у родовому відмінку, поясніть закінчення.

Інструмент (стоматолог), не вистачає одного (папір), глибина (Байкал), береги (Дунай), вулиці (Рим), історія стародавнього (Рим (державу)), спалахи (гнів), артисти (балет), купили

пачку (папір), не боюся (мороз), не було на занятті (Вітер Ілля), ректор (інститут, університет), боятися (дощ), виїхати з (Донбас), не чути (сміх).

Завдання 5. Утворіть форму родового відмінка множини.

Крапля, школа, лікарня, галузь, рояль, шприц, засіб, відповідь, поверхня, суддя, вечерея, засідання, легеня, угіддя, діагональ, степ, фельдшер, акушерка, видання, стаття, весілля, доповідь, ніч, дівчина, ноша, ключ, книгозбірня, відділення, відділ, межа, кішка, область, ділянка.

Завдання 6. Утворіть вищий і найвищий ступені порівняння прикметників. Які з наведених якісних прикметників не мають ступенів порівняння? Обґрунтуйте відповідь.

Хворий, здоровий, холодний, товстий, важкий, досвідчений, освічений, гарний, гуманний, свідомий, головний, гіркий, кислий, тонкий, старий, лисий, симетричний, актуальний, ґрунтовний, авторитетний, популярний, демократичний, поширений, високий, вузький, розповсюджений, токсичний, оптимальний, прекрасний, ясний, дорогий, контрастний, молодий, гнідий, малиновий, чорнявий, молоденький, старезний, ультрафіолетовий, сліпий, мертвий, невиліковний, важкий, дзвінкий, перший, важкий.

Завдання 7. Опрацювати фаховий текст.

Завдання 8. Поясніть правопис закінчень родового відмінка однини іменників II відміни.

А) міста, плеча, знаряддя, студента, учителя, Володимира, коня, гвинта, Тернополя, Орла, жовтня, долара, Дунаю, вислову, рукопису, пароплава, хокею, стилю, режиму, стетоскопа, психозу, новокаїну, трактора, екзамену, спорту, болю, вогню, іменника, модуля, надлому, інсульту.

Б) прізвища, знання, промовця, ферменту, ультразвука, антибіотика, ножа, Лондона, Іртиша, грама, понеділка, мільйона, Байкалу, побуту, суходолу, тенісу, аналізу, роману, комбайна, токсину, звуку, міражу, гніву, ромба, лиману, клубу, чисельника, звука, суглоба, рубця.

В) обличчя, села, робітника, Франка, язика, ведмедя, малюнка, циститу, шоку, Луцька, Дністра, місяця, процента, мільярда, заробітку, живопису, танцю, тромбу, синтезу, журналу, автомобіля, бігу, мінімуму, страху, туману, атома, краю, інституту, ферменту, фурункула.

Завдання 9. Запишіть іменники у формі родового відмінка.

Гіпноз, елемент, дальтонізм, антисептик, алкоголізм, бронхоспазм, нагляд, індикатор, нашатир, рецептор, перетин, розтин, удар, геморої, артрит, голос, анабіоз, біосинтез, варикоз, малярзм, пінцет, паразит, укол, експеримент, імунітет, сон, хрип, апендикс, гастрит, ультразвук, акушер, водень, телефон, бальзам, ректор, вік, центр, долар, атом, дощ, конус, фініш, плач, тиф, шприц, гіпс, мозок, стравохід, окис, наркоз, опік, балет, бюлетень, вірус, плід, нежить, полин, короїд, спориш, кофеїн, анабіоз, аналітик, флегматик, хінін, токсикоз, розвиток, композитор, хліб, Туман, квартет, стілець, барвінок, ренклод, Миргород, карат, час, поверх, шинок, поршень, штаб, карниз, снігопад, поперек, берег, майданчик, аудит, імпульс, отит, нарис, фейлетон, баскетбол, інтерес, світогляд, фашизм, телефон, шум, поштовх, зародок, зачаток, діатез, ген, вірус, застій, отит, ідеал, засіб, фахівець.

Завдання 10. Поставте іменники, що в називному відмінку, у родовому відмінку, поясніть закінчення.

Не було на занятті (Вітер Ілля), ректор (інститут, університет), боятися (дощ), виїхати з (Донбас), не чути (сміх), інструмент (стоматолог), не вистачає одного (папір), глибина (Байкал), береги (Дунай), вулиці (Рим), історія стародавнього (Рим (держави)), спалахи (гнів), артисти (балет), купили пачку (папір), не боюся (мороз),

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Зазначте, у якому рядку допущено помилку при відмінюванні:

- а) цинізму, даху, життєпису, квасу, недоліку;
- б) гарбуза, скутера, спиртометра, сувеніра, юнната;
- в) акомпанементу, вінегрету, ґрунту, імпічменту, платану;

г) декору, держфонду, ворсу, волейболу, військкомату.

2. Вкажіть рядок, у якому допущено помилку при відмінюванні:

- а) авторефрижератора, ад'ютанта, гаймориту, імунодефіциту, диспансеру;
- б) синдрому, шампуню, яхт-клубу, медальйона, комп'ютера;
- в) Йоганнесбурга, пюпітра, рюкзака, кон'юнктивіта, контр-адмірала;
- г) заморозку, з'їзду, естрагону, іміджу, заповнювача.

3. Оберіть рядок, у якому всі іменники у родовому відмінку однини мають закінчення –а/-я:

- а) годинник, брат, Ірпінь, синус, центнер;
- б) олівець, товариш, Іртиш, Кривий Ріг, префікс;
- в) ніж, пісняр, Донець, модуль, Уругвай;
- г) звукоприймач, Інтернет-провайдер, вагон-бункер, фільтр, женьшень.

4. Зазначте, у яких двох рядках усі іменники у родовому відмінку однини мають паралельні закінчення –а/-я й –у/-ю:

- а) карниз, сарай, апарат, стид, синтаксис;
- б) листопад, лист, камінь, стіл, центнер;
- в) фактор, Алжир, Вашингтон, Кабул, паркан;
- г) індикатор, детектив, дереворит, диван, гастроном.

5. Оберіть рядок, у якому всі іменники у родовому відмінку однини мають закінчення –у/-ю:

- а) Байкал, Сибір, вислів, живопліт, теніс;
- б) Дунай, Дністер, Зелений Гай, борщ, чай;
- в) листопад (процес), дизель, синтаксис, березняк, барвінок;
- г) невроз, кисень, варваризм, велюр, важкоатлет.

6. Оберіть два рядки, у яких усі іменники у родовому однини написані правильно:

- а) апендициту, фронту, депоненту, цементу, норд-весту;
- б) документа, комбінезона, ліфта, віце-президента, торта;
- в) селекціонера, Страсбурга, херувима, щавля, гріха;
- г) потенціалу, фосфату, брифінгу, грильязу, дефолту;

7. Оберіть рядок, у якому допущено помилку:

- а) афериста, торшера, мецената, картопляника, міліметра;
- б) лимону, розчину, муніципалітету, арахісу, сюрреалізму;
- в) рапорту, ярмарку, інсуліну, дальтонізму, водограю;
- г) індивіда, гектара, гормона, ганглія, децибела.

8. З'ясуйте, у яких двох рядках усі іменники у родовому відмінку однини мають закінчення –а/-я:

- а) учитель, ясень, малюнок, Харків, барвінок;
- б) Вітер (прізвище), Кабул (місто), Кабул (річка), відмінок;
- в) гараж, карниз, майданчик, гіпоталамус, хутір, стрибок;
- г) лімфоцит, дальтонік, символ, дукат, нікотин.

9. Вкажіть, у яких двох рядках подано правильні форми родового відмінка:

- а) Сімферополя, видавця, здобутку, етносу, явору;
- б) компромісу, відблиску, вісника, апокрифа, бур'яну;
- в) клапана, арбітража, горба, всесвіту, вантажу;
- г) воєнкора, катета, займенника, рефлексу, менінгіту.

10. З'ясуйте, у якому рядку всі іменники у родовому відмінку однини мають паралельні закінчення –а/-я й –у/-ю:

- а) орган, вихор, житняк, клин, бартер;
- б) ріг, пролісок, плюс, орден, рахунок;
- в) ячмінь, шип, чин, феномен, сардонікс;
- г) піщаник, падолист, плавник, звук, верболіз.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. – 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. – К.: Ліра-К, 2019. – 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. – Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 6: Синтаксичні особливості текстів ділових паперів. Розділові знаки у простому і складному реченнях.

Мета: Повторити й закріпити основні правила пунктуації. Ознайомитися з синтаксичними особливостями медичних творів наукового стилю, з особливостями розстановки розділових знаків.

Основні поняття: речення, словосполучення, пунктуація.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Розділові знаки у простому реченні.
2. Розділові знаки у складному реченні.

Зміст теми

Розділові знаки у простому та складному реченні.

Кома ставиться:

- 1) для виділення звертань і пов'язаних із ними слів (*Що, братику, посієш, те й пожнеш*(Л. Глібов));
- 2) після вигуків, якщо вони вимовляються з окличною інтонацією меншої сили, ніж наступні слова (*Ех, не життя було — рай!* (В. Близнець));
- 3) після стверджувальних слів *так, еге, гаразд, аякже, авжеж*, заперечення *ні*, запитання *що*, підсилювання *що ж*, коли далі розкрито їхній зміст (*Гаразд, зробимо саме так!*);
- 4) для виділення вставних слів та словосполучень (*Вже почалось, мабуть, майбутнє*(Гр. Тютюнник));
- 5) для виділення порівняльних зворотів, що вводяться за допомогою слів *як, мов, наче, немов, ніби, як і, ніж*(*Кругом поле, як те море широче, синіє* (Т. Шевченко));
- 6) для виділення відокремлених прикладок (*Прийшов із далеких хуторів парубок, по імені Устим* (Гр. Тютюнник));
- 7) для виділення відокремлених означень, виражених дієприкметниковими зворотами (*Монастир скидався на грізного лицаря, вбраного в казковий, зачарований панцир*(Я. Качура));
- 8) для виділення відокремлених уточнювальних членів речення — обставин часу, місця тощо (*Там, над Россю, стоїть одна висока скеля* (І. Нечуй-Левицький));
- 9) для виділення відокремлених обставин, виражених одиничними дієприслівниками й дієприслівниковими зворотами (*Дівчина, стрепенувшись, підвела голову* (О. Гончар));
- 10) між однорідними членами речення (*Я весь час тремтів від напруження, від утоми, від переляку* (В. Нестайко));
- 11) між простими реченнями у складносурядному (*Важкі хмари облягли небо, й не було майже провітку* (В. Шевчук));
- 12) між частинами складнопідрядного речення (*Що посієш, те й пожнеш* (Нар. тв.));
- 14) між однорідними простими реченнями у складі безсполучникового речення (*Сходить сонце, прокидається ліс*).

Крапка з комою ставиться:

- 1) між поширеними однорідними членами речення, якщо в середині хоча б одного з них є коми або якщо вони далекі за змістом (*Розжарене, червоне сонце низько спустилося; багряним світлом гр...*);
- 2) між частинами складносурядного речення, пов'язаними сполучниками *а, але, проте, однак, все ж таки*, якщо ці речення поширені і мають розділові знаки (*Ся розмова лишила в мені якийсь гіркий несмак; але миритись, брати назад свої слова у мене не було бажання*(Леся Українка));
- 3) між підрядними частинами складнопідрядного речення, не з'єднаними між собою сполучником сурядності (*Люблю кмітить, як на постаях лягає жень кожного женця під серпами, неначе стерня застеляється жовтими хустками; як під косами лягають обважнілі од зерна колоски, як покоси вкривають рядочками жовту стерню* (І. Нечуй-Левицький));
- 4) між самостійними за змістом частинами безсполучникового речення (*На порозі стоїть бабуся; навкруги тиша; скрізь ясно; з поля вітерець віє; з гаїв холодок дише...*(Марко Вовчок)).

Двокрапка ставиться:

- 1) після узагальнюючих слів перед однорідними членами в простому реченні (*Серед садочка на клумбах цвітуть різні-різні квіти: і братки, і гвоздики, і флокси, і резеда* (Остап Вишня));
- 2) між простими реченнями в складному безсполучниковому, якщо друге речення виражає причину, пояснення, доповнення (*Чиновники як книжки на бібліотечних полицях: чим вище поставлені, тим рідше до чогось надаються* (П. Загребельний));
- 3) Після слів автора перед прямою мовою (*В дідуса затремтів голос: «Ну дивись, Даньку!»* (О. Сизоненко)).

Тире ставиться:

- 1) між підметом і присудком на місці пропущеного дієслова-зв'язки (*Жити — Вітчизні служити*);
- 2) після однорідних членів речення перед узагальнюючим словом (*Жито, пшениця й овес — все разом поспіло й присохло* (І. Нечуй-Левицький));
- 3) після однорідних членів речення, перед якими стоїть узагальнююче слово, якщо вони знаходяться в середині речення (*Усім: і екскурсантам, і простим людям — рекомендується гав не ловити* (Остап Вишня));

- 4) на місці пропущених членів у неповному реченні (*Без хазяїна двір плаче, а без хазяйки— хата* (Нар. тв.));
- 5) з обох боків відокремленої прикладки або перед нею (*Над головами в нас сяє маленьке сонце — електрична лампочка...* (В. Шевчук));
- 6) у безсполучниковому складному реченні при протиставленні, а також якщо перше речення означає час, умову або друге вказує на наслідок (*Грім гримить — хліб буде родить* (Нар. тв.));
- 7) з обох боків вставного речення, якщо воно виражає додаткове зауваження (*Один купець, — забув, як звати, — із ярмарку багато грошей віз* (Л.Глібов));
- 8) після прямої мови перед словами автора або з обох боків від слів автора, якщо вони стоять в середині (*Зозуля Півня вихваляє?»* (Л. Глібов)).
- 9) Перед кожною реплікою в діалозі:
 - *Привіт!*
 - *Привіт!*

Питання для самоконтролю

1. Які речення називаються складносурядними?
2. Розкажіть про засоби зв'язку простих речень у складносурядному.
3. Пригадайте правила розстановки розділових знаків у складносурядному реченні. Наведіть приклади.
4. У якому випадку не ставиться кома в складносурядному реченні?
5. На які види і підвиди поділяються складнопідрядні речення?
6. Які існують засоби зв'язку простих речень у складнопідрядному?
7. Чим відрізняються сполучні слова від сполучників? Які складнопідрядні речення створюються за допомогою сполучників і сполучних слів, а які — за допомогою тільки сполучників?
8. У яких складнопідрядних реченнях вживаються вказівні слова? Чим відрізняються сполучні і вказівні слова?
9. Чи є членами речення сполучники? Сполучні слова? Вказівні слова?
10. У творенні яких видів і підвидів складнопідрядних речень беруть участь однакові сполучники, ті самі сполучні слова? Як розрізнити їхні значення?

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
<p>Вивчити:</p> <p>1. Розділові знаки у простому реченні.</p> <p>2. Розділові знаки у складному реченні.</p>	<p>Записати прості речення, розставити розділові знаки</p> <p>Записати складні речення, розставити розділові знаки</p>

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Визначте тип словосполучення за будовою.

Вміст солей, варикозне розширення вен, у клінічній практиці, препарат «Тіотриазолін», вивчення післяопераційного матеріалу, інтенсивно вивчаються, через місяць експерименту,

дві тисячі п'ятнадцятий рік, перебували на обстеженні, вади розвитку органа, сучасні методи дослідження.

Завдання 2. Визначте тип підрядного синтаксичного зв'язку.

Лімфатичні судини, сильно виражений біль, підвищення артеріального тиску, обмін речовин, проявляється зовнішньо, розвивається після опіків, звернутися до лікаря, стимулюючи ріст, підшкірні тканини, серцево-судинна система, виникає повторно, протизапальні засоби, кваліфікований лікар, запобігання ускладненням, мій стоматолог.

Завдання 3. Розкрийте дужки, необхідне підкресліть; поясніть вибір слів (не забувайте про евфонічність мовлення – уникайте збігу однакових голосних, приголосних тощо).

Лікарський обхід (думаю, гадаю, мабуть) затримується; Обходу сьогодні (напевне, напевно) не буде; Хворі (безумовно, безперечно) не байдуже чекають лікаря; Від медичної сестри (розумію, знаю) чимало залежить; Уваров (нарешті, урешті) погодився на обстеження.

Завдання 4. виправте порушення принципів побудови речень.

Ефективним елементом лікування є використання рослин, кропиви дводомної, селери пахучої, петрушки звичайної, кореня та листків. Ірина Іванівна – вона відомий морфолог, висококваліфікований педагог, талановитий організатор навчально-методичної роботи. Володимира Степановича представили в якості нового завідувача кафедри. Слухачі курсів уже зібралися в аудиторії і лектор починає свій виступ. Завершивши написання дисертації, почуття щастя охоплює мене. У відділенні незадовільно проводились роботи по підготовці техніки.

Завдання 5. Визначте тип складнопідрядного речення.

1. Лікар, який не вмів щиро брехати, вибрав не ту професію (*Джордж Бернард Шоу*).
2. Найгірше в ліках те, що будь-які з них вимагають вживання інших (*Елберт Хаббарт*).
3. Ніщо так не шкодить здоров'ю, як постійна зміна ліків (*Сенека Луцій Анней*).
4. Якщо сон полегшує страждання, значить хвороба не смертельна (*Гіппократ*).
5. Той, хто хоче бути здоровим, частково уже видужує (*Джованні Боккаччо*).

Завдання 6. Відредагуйте подані речення.

1. Хворому поставили невірний діагноз, це викликало у нього подавлений настрій.
2. Ознаки цього захворювання – головна біль, відчуття горячі, легке недомагання.
3. При гострому коліті пацієнтці була надана сама необхідна допомога.
4. Хворих часто турбує ізжога через 2-3 години після їди, сильна тошнота та блювота.
5. При неналежному догляді за жирною шкірою можуть з'явитися розчіси на шкірі та її шелушіння.

Завдання 7. Поставте, де потрібно, розділові знаки. Поясніть їх уживання між однорідними членами речення.

Здоров'я це стан фізичного психічного і соціального благополуччя високої працездатності та соціальної активності людини. Здоровою вважається та людина у якої на вплив різноманітних подразників у організмі виникають відповідні реакції що за характером і силою часом і тривалістю властиві більшості людей її віку і статі. Розрізняють фізичне психічне і духовне здоров'я а також кількісні і якісні його показники.

Завдання 8. Визначте, у яких реченнях прямий порядок слів, у яких – зворотній.

1. За Мостилище лине луна.
2. Степовий орел знявся в піднебесся.
3. Пішов смерком я за село.
4. Сонце заходить, гори чорніють, пташечка тихне, поле німіє...
5. Творити хочу я.
6. Парубок був розвідником.
7. Три тополі в орнім полі посадили школярі.
8. Чорна хмара наступає, дрібен дощик накрапає.
9. Дикою і неспокійною ніч обізвалась мовою.
10. Уперед біг невеличкий хлопчик літ восьми.
11. Жайворон віддзвонює вгорі так переливно, солодко і тонко.
12. Вранці-рано на калині пташка щebetала.
13. По залізо для кузні їхали кіньми.

Завдання 9. Випишіть з підручника анатомії 5 речень з відокремленими обставинами й 5 речень з відокремленими означеннями.

Завдання 10. Опрацюйте фаховий текст.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. У якому реченні неправильно поставлено розділові знаки при однорідних членах речення?

- а) Злим людям не заздри, не бажай їх товариства.

- б) Хоч у лісі, хоч у полі шукатиму долі.
- в) Любов не має ні кінця, ні краю.
- г) Благородні олені оселяються як у гірських лісових масивах, так і в хвойних рівнинних лісах.

2. Знайдіть речення, в якому наявна прикладка.

- а) Життя – не прогулянка, не забава, а важка праця.
- б) Підростає людина, вимовляє перше чарівне слово «мама», робить перші кроки в житті.
- в) Ми – народ! Шлях наш повен дерзаннями.
- г) Між тернищами густими пасма кіс перебирала Мавка – лісу господиня і русалчина сестра.

3. У якому реченні не ставиться тире?

- а) Плід людини її милосердя.
- б) Я не кобзар і не співець.
- в) Сиротою жити сльози лити.
- г) А книги то святе причастя.

4. У якому реченні правильно поставлено розділові знаки?

- а) Вік прожити, не ниву пройти гомінливу.
- б) Ластівка повертається до свого гнізда, людина – додому.
- в) З другої хати доносилися сумна журлива пісня.
- г) Київський князь Володимир заклав фортеці на річках: Десні, Острі, Сулі, Стугні.

5. Перед виділеним сполучником треба ставити кому:

- а) Ще ні світ *ні* зоря а вже ходить гомін від двору до двору.
- б) То буде переміна *або* злам.
- в) Розмовляли мало ми *однак* прощались боляче.
- г) Умитий місяць-молодик займеться жовтнем *а* чи квітнем.

6. Перед однорідними членами треба поставити двокрапку:

- а) На жаль, не всім відомі байки Бориса Грінченка «Чабан та Вівці», «Учений Ведмідь».
- б) А ще було зготовлено руками пані радникової крученики волинські, січеники полтавські, курчата в сметані.
- в) Колись над центром височіли церкви Успенська, Спаська, Миколаївська.
- г) Вона не знала ні кіно, ні концертів, ні театру, ні опери жодних видовищ.

7. Поширене означення не треба відокремлювати:

- а) Виводить лісова стежинка до верб заснулих край села.
- б) Стоять налиті сонцем дні.
- в) Отак завжди чогось чекаю закоханий в красу життя.
- г) Лінивого дорога колюча немов устелена терням.

8. Правильно поставлені розділові знаки у реченні:

- а) Біля ставу тремтить поріділе золото верб а між ними дівочими стрічками ворухиться просинь, і по ній снується легеньке осіннє павутиння.
- б) Біля ставу тремтить поріділе золото верб, а між ними, дівочими стрічками ворухиться просинь, і по ній снується легеньке осіннє павутиння.
- в) Біля ставу тремтить поріділе золото верб, а між ними дівочими стрічками ворухиться просинь, і по ній снується легеньке осіннє павутиння.
- г) Біля ставу тремтить поріділе золото верб, а між ними дівочими стрічками ворухиться просинь, і по ній снується легеньке, осіннє павутиння.

9. Між частинами складносурядного речення не треба ставити кому:

- а) Чи вдарить смерть у серце співом чи упаду в безодню я?
- б) Тікає ніч у нетрі тасмничі і торжествує вранішня зоря.
- в) За тополями сонце встає і зозуля кує правічна.
- г) Маленька наша планета а підлість не має міри.

10. Між частинами безсполучникового складного речення треба поставити двокрапку.

- а) Не бійтесь заглядати в словники це пишний яр, а не сумне провалля.
- б) Листя обліта услід за вітром навесні зашелестить нове.
- в) Прийде вечір вже ранка жду.
- г) Мало прожити життя треба життя зрозуміти.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Бабій І.М., Синтаксис сучасної української мови : самостійна та індивідуальна робота. Словосполучення. Просте речення. Просте ускладнене речення : навчальний посібник / І.М. Бабій, Н.О. Свистун. – Тернопіль : Навчальна книга, 2014. – 192 с.
2. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова : Синтаксис : підручник. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
3. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 408 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 7: Написання слів-термінів з м'яким знаком.

Мета: Повторити правила написання власне українських та запозичених слів-медичних термінів з м'яким знаком.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. М'який знак після д, т, з, с, ц, дз, л, н у кінці складу чи слова.
2. М'який знак перед О після м'яких приголосних.
3. М'який знак після м'якого Л перед наступним м'яким приголосним.

Зміст теми

М'який знак у власне українських та в запозичених словах

Теоретичний блок

Приголосні бувають тверді і м'які, але не у всіх позиціях.

1. Приголосний Й завжди м'який.

2. Зубні приголосні д, т, н, з, с, ц, л: *мідь, тінь, мазь, військо, путь, біль*. А також в родовому множині деяких іменників: *сердець, пісень, робітниць, бажань, старань, діагностувань, кілець, місць*.

3. Губні, передньопіднебінні, задньоротові у кінці слова і перед наступним приголосним завжди тверді: *голуб, любов, ріжте, кинеш, відправте*.

4. Приголосний Р буває м'яким і твердим: *зоря, гора, град, ряд, шкура, буря, рука, трюк, горох, трюх*.

5. М'який знак пишемо у кінці слова і перед наступним приголосним після Д, Т, З, С, Ц, Л, Н.

а) у кінці слова: *мідь, сіль, скрізь, вітерець, жаль, даль, їдь, кинь*.

б) у середині слова м'який знак пишемо лише перед твердими нешиплячими: *ненька, призьба, просьба, боротьба, косьба, козацький*.

в) після Л у середині слова: *гуцульський, учительський, їдальня, спільник, стільник, пальці, ковальський*. Але: *голка — голці, галка — галченя, балка — балці, рибалка — рибалці, рибалчин*.

6. Завжди пишемо „Ь” у суфіксах -еньк-, -оньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-, -ськ-, -зьк-, -цьк-: *тоненький, малюсінький, малесенький, паризький*.

7. „Ь” знак перед О: *дьоготь, тьохкати, дзьоб, трюх, сьомий, сьогодні, у нього, вольовий, тіньовий*.

8. У суфіксах -зьк-, -зькість, -ськість, -зько, -сько, -зькому, -зьки, -ськи, -цьки: *близький, близькість, людськість, військо, по-німецьки*.

Запам'ятати: баский боязкий в'язкий

дерзкий різкий жаский

ковзкий, плаский порський

боязкість в'язкість баско

різкий різко — де -зк-, -ск- не є суфіксами.

9. У дієсловах наказового способу: *кинь, сядь, стань, сидіть, кричіть, купіть*.

Не пишемо м'який знак:

1. Після Р: *перевір, перевірте, лікар, кобзар, буря — бур, мускулатур, скульптур, карикатур*. Виняток: *Максим Горький*.

2. Після Н перед шиплячими та перед суфіксом -ськ-: *інженер, кінчик, інший, менший, тонший, волинський, уманський, рязанський*.

Але: *бриньчати, бренькати, наяньчити, Маньчжурія, женьшень, неньчин — бо ненька, доньчин — бо донька*.

3. Не пишемо „Ь” після приголосних, крім „Л”, перед мякими пригосними: *пізній, радість, колодязні, кінцівка, користю, радість, танцювати, світ, пісня*. АЛЕ: *рибальський, учительський*.

4. Не пишемо „Ь” після шиплячих: *ходиш, смієшся, ріжеш, розріж, заповоч, ніч, комиш, котися*.

5. Не пишемо м'який знак у деяких запозичених словах та українських вигуках:

палац шприц бац

паяц Суец буц

кварц клац

5. Не пишемо „Ь” між подвоєними приголосними: *міддю, тінню, ляний*.

Запозичені загальні назви і прізвища:

1. М'який знак пишемо при роздільній вимові після Д, Т, З, С, Л, Н:

адьє, конференсьє. Ательє, мільярд, мільйон, віньєтка. Бульйон, лосьйон, каньйон, Кордильєри, Севілья, Лавуазьє, Мольєр, Ньютон, Вінї, Готьє, Ананьєв, Третьяков, Дьяконов, Реньє. А також: *фільм, альбатрос, автомобіль*. АЛЕ: *бал, метал, арсенал, рулон*

Питання для самоконтролю

1. М'який знак у дієсловах наказового способу та у дієслівних формах 3-ї особи однини та множини дійсного способу;
2. М'який знак у запозичених словах після д, т, з, с, л, н.
3. Відсутність м'якого знака після губних та після р.
4. Відсутність м'якого знака після н перед шиплячими та перед суфіксом -ськ-.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
<p>Вивчити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. М'який знак у власне українських словах. 2. М'який знак у словах іншомовного походження. 	<p>Записати власне українські слова з м'яким знаком.</p> <p>Записати іншомовні слова з м'яким знаком.</p>

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Поставте іменники у формі родового відмінка множини. Обґрунтуйте вживання м'якого знака.

Сувіття, сонце, пригасання, сповідання, щастя, птиця, фортеця, господиня, таємниця, вулиця, пшениця, молодиця, застереження, звільнення, столиця, паляниця, вишня, полуниця, кузня, будівля, питання, казання, моління,

Завдання 2. Перепишіть слова, на місці крапок поставте, де потрібно, знак м'якшення. Позначте в словах орфограму на позначення сполучення лігер -ться, -шся у дієсловах.

Шкребет..ся, являєш..ся, зживеш..ся, гасит..ся, ллет..ся, роблять..ся, народжують..ся, дивит..ся, перечіпаєт..ся, знімають..ся, пишаєш..ся, зливаєт..ся, боїш..ся, спускаєт..ся, ідеш.., побачиш..ся, краєш..ся, піднімет..ся, сміют..ся, навчаєш..ся, посієт..ся, зазернит..ся, сріблит..ся.

Завдання 3. Поясніть уживання м'якого знака в іменах та прізвищах видатних українців. Що вам відомо про цих людей?

Павло Чубинський, Стефан Яворський, Дмитро Яворницький, Василь Сухомлинський, Богдан Хмельницький, Павло Скоропадський, Максим Рильський, князь Ігор, Іван Нечуй-Левицький, Михайло Коцюбинський, Данило Галицький, Агатангел Кримський, Олександр Олесь, княгиня Ольга, Михайло Грушевський, Василь Симоненко.

Завдання 4. За допомогою суфікса -ськ-(ий) утворіть від іменників прикметники і поясніть їх правопис.

Черкаси, Лохвиця, Полтава, Рівне, Севастополь, Тернопіль, Одеса, Умань, Ірпінь, Київ, Світязь, Ніжин, Ужгород, Донецьк, Дніпропетровськ, Луганськ, Хмельницьк, Луцьк, Кіровоград, Гданськ, Чикаго, Грузія, Індія, Молдова, Алжир, Токіо, Італія, Шотландія, Перу, Непал, Корея, Марокко, Цюрих, Гамбург, Мюнхен, Париж.

Завдання 5. Перепишіть слова, вставляючи, де необхідно, знак м'якшення.

Носил..ник, здаєт..ся, камін..ня, брєн..кіт, ковал..с..кий, близ..кий, їздит.., кін..цівка, л..он, швец.., молод.., ковз..кий, нян..чити, розмал..овка, сортувал..ник, зган..бити, одес..кий, уман..с..кий, трипл..с..кий, пил..ніст.., жаліс..т.., журнал..чик, козац..кий, тон..ший, Хар..ків, радіс..т.., сторін..ці, шіст..десят, біл..шіс..т.., тігон..чин, повіс..тю, лял..чин, жит..тя, Михал..чук, вуз..кий, у скрин..ці, камін..чик, Кавказ..кий, вишен.., сер..йозний, україн..ський, гол..ці, нян..чин, гір..кий, Гор..кий, громадян..ство, першіст.., кул..туризм, ретел..ніст.., гал..мо, освіян..с..кий, потурбують..ся, участ.., кін..ця, єднос..ті, пил..но, ход..ба, лікт..овий, річ.., тон..ше, Омел..чук, марафонец.., фехтувал..ник, чверт..фінал, початківец.., дев'ят..сот, відстан..

Завдання 6. Запишіть слова у дві колонки: 1) зі знаком м'якшення; 2) без м'якого знака.

Накопичувал..ний, якнаймен..ший, авал.., розподіл..ний, кредитор.., зобов'язан..ня, аудитор.., об'єднувал..ний, діял..ніст.., вагон..чик, Ян..ченко, спіл..ний, контрол.., жін..ці, аудиторс..кий, жмен..ці, економіч..ний, екс-постачал..ник, оболон.., нен..чин, сніжин..ці, дз.об, секретар.., змен..шений, звідкіляс.., жен..шен.., приз..ба, промін..чик, збіговис..ко, читал..ня, віперець.., камін..чик, з..їзд, ін..ший, українс..кий, найбіл..ший, зміст.., мит.., рибал..ці, дніпровс..кий, низ..ко.

Завдання 7. Запишіть, знявши ризику.

Фел/дшер, алкоголь/.., непрохідніст/.., хребец/.., ал/фа-промені, лікарс/кий, жовч/нокам'яний, дол/тонізм, недокрів/я, туберкул/оз, пал/ці, вагітніст/.., спадковіст/.., біл/.., шприц/.., консул/тація, ліж/ковий, нежит/.., кашел/.., слаб/кіст/.., загал/неклінічний, внутрішн/ошкірна, артеріал/ний, дихал/ний, жен/шен/... .

Завдання 8. Перепишіть речення, поставивши, де потрібно, знак м'якшення. Поясніть його вживання.

1. Найбіл..ше ус.ого славит..ся поміж люд..ми той народ, у якого його мова широко розвинута і збагачена творами всякого пис..мен..ства (Панас Мирний). 2. Відомо було досі, що вкраїн...с...ка мова своєю доброзвучністю (милозвучніс..тю) займає одно з перших міс...ц... між усіма європейс.кими мовами (В. Самійленко). 3. Навіт... квітка квітує для того, щоб zostавити після себе насін...ня, щоб знову відтворити свій квіт у майбутньому (О. Гончар). 4. Гіпотези про найдавніші, дописемні періоди існуван...ня україн...с...кої мови особливо активізуют...ся у зв'язку з тим, що на території сучасної України визначають... прабат...ківщину індоєвропейців, виявляють... шляхи їхн..ого розселен...ня (С. Єрмоленко).

Завдання 9. Перепишіть прислів'я, вставте, де треба, м'який знак. Поясніть правила вживання.

1. Не пллой в криницю, знадоби..ся води напит..ся. 2. Бат..ком-матір..ю не хвалис.., а хвалис.. чес..тю. 3. З ким поведеш..ся, від того й набереш..ся. 4. Шануй бат..ка й нен..ку, буде тобі скріз.. гладен..ко. 5. Хто біл..ше читає, той біл..ше знає. 6. Біл..ше діла – мен..ше слів. 7. Молодец.. проти овец.., а проти баран..ця і сам як вів..ця. 8. Янгол..с..кий голосок – та чортова думка. 9. Козац..кому роду нема переводу. 10. Їж.. борщ.. з грибами і тримай язик за зубами.

Завдання 10. Поясніть, чому не пишеться м'який знак після виділених літер.

Боязкий, бажанн^я, добріс^{ть}, воротар^ь, кінчик, відваж^{те}, насип^{те}, тюрмою, Харків, тонший, св^ято, рибалчин, у тарі^{ці}, галч^{ен}я, маляр^я, панщина, віддяч^{ити}.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Знайдіть рядок, в якому трапляються порушення орфографічних норм:
 - а) олівець, шприц, тонший, уманський, женьшень, чотирма;
 - б) бринчати, кузня, нянчин, на гілці, на черешенці, Гурев, вознісся;
 - в) у скриньці, Уманщина, секретар, вріжте, лікар, Дьяков;
 - г) конференсьє, альбінос, Маньчжурія, Ньютон, миш'як, Рейк'явік;
 - д) ін'єкція, перед'ювілейний, дит'ясла, пів'ядра, Рішельє, рельєф.
2. Знайдіть рядок, в якому усі слова записані правильно:
 - а) викиньте, близький, різкий, вчителчин, на бруньці, кузня;
 - б) тонший, сьогодні, близькість, цілісність, Зорька, панщина;
 - в) людський, цвях, Афанасьєв, кінці, сільський, Сибір;
 - г) кров, п'ятсот, вибачте, Ульянов, кварц, Марусьчин;
 - д) камінчик, на вишенці, кров, степ, Харків, сіль.
3. . Зазначте, у яких випадках пишеться ь:
 - а) після н перед ж, ч, ш, щ;
 - б) після м'яких д, т, з, с, дз, ц, л, н у кінці слова і складу;
 - в) після н перед суфіксом -ськ-;
 - г) у буквосполученнях -льц-, -льч-, -ньц-, -ньч-, -сьц-, -сьч-, якщо вони походять від -льк-, -ньк-, -ськ-.
4. Укажіть, у яких двох рядках усі слова пишуться з ь:
 - а) витяз..., багат..ма, літ...ні, джерел...це, гедз...;
 - б) брен...кіт, різ...бяр, брун...ка, борот...ба, пис.мо;

- в)буз...ки, хвац...кий, тіл...це, чудотворец..., посол...ський;
г)прияз...н..., тесляр, радіст..., сім...сот, вчител...ка.
5. Оберіть два рядки, у яких усі слова пишуться з ь:
- а)л...онар, т...опнути, с.орбати, д...огтярня, ц...омкати;
б) сл...озинка, л...ох, завтрашн...ому, чотир...ох, сіт...овий;
в)мал...ований, с...омга, дз...об, з...омка, бад...орий;
г)втр...ох, с.огосвітній, л...одяник, сер...ознішати, т...охкати.
6. Знайдіть рядок, в якому усі слова записано правильно:
- а) кров, шістсот, узбіч, Омелян, кварц, Вальчин, Марусчин;
б) пронісся, близький, різкий, рибалчин, на бруньці, лазня, підносься;
в)Харьків, Донченко, людськість, Касян, Горький, різба;
г) Карпюк, кузня, Дем'янов, кінці, стільці, волинський;
д) вріжте, вибачте, чотирьма, панцир, сидиш, дивиться.
7. Знайдіть рядок, в якому усі слова записані правильно:
- а) винісся, Улянов, дерзкий, рибалчин, на бруньці, лазня;
б) міхур, Донченко, близькість, Омелян, Горький, бринчати;
в) морський, кузня, Дем'янов, кінці, стільці, волинський;
г) голуб, вісімсот, розносься, Тетяна, кварц, Наталчин;
д) порт'єра, мадьяр, ніч, смієшся, сядьте, їжте.
8. Оберіть два рядки, у яких усі слова пишуться з ь:
- а) поділ...с...кий, домен...щик, черешен...ці, гіл...ці, ковз...кий;
б)грил...яж, ін...жир, зачіс...ці, Натал...чин, близ...ко;
в) різ...бяр, брен...кати, пісен...ка, т...мяний, л...няний;
г)гост...овий, трин...кати, брин...чати, т...мяний, Луц...к.
9. Укажіть два рядки, у яких усі слова пишуться без ь:
- а)двокол...ці, різ...ність, пун...шевий, рогачил...но, свят...ці;
б) тон...ший, в тан...ці, Мирон...чук, бас...кий, весел...ці;
в) япон...ський, лан...цюжок, пужал...це, бджіл...ці, Хар...ків;
г)л...ле, з...омка, с.огодення, дев'ят...сот, камін...чик.
10. Зазначте, у яких двох рядках у всіх словах пишеться ь після н:
- а) батен...ко, ріднесен...кий, уман...ський, сиротин...ці, татун...цьо;
б) нен...чин, дружен...ка, брин...чати, в жмен...ці, на яблун...ці;
в) япон...ський, тон...ший, матій...чин, зірон...ці, янесен...кий;
г) Ман...ці, всен...кий, господин...ці, ст...марити, Пріс...чин;
д) ган...чір'я, дон...чак, жен...шеневий, лін...куватий, мен...шість.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).

2. Тетарчук І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник для підготовки до іспитів] / І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 186 с.
3. Шутак Л.Б. Культура професійного спілкування: контрольні вправи і тестові завдання : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації] / Л.Б. Шутак, А.В. Ткач, Г.В. Навчук. Чернівці: Видавництво БДМУ, 2012. 182 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 8: Типові помилки слововживання у мовленні лікарів. Апостроф в українській мові.

Мета: Повторити правила написання власне українських та запозичених слів - медичних термінів з апострофом.

Основні поняття: апостроф, правопис власне українських слів, правопис запозичених слів.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Апостроф у словах власне українських та запозичених.
2. Типові помилки слововживання у мовленні лікарів.

Зміст теми

1. Апостроф в українській мові пишемо після Б, П, В, М, Ф, Р перед Я, Ю, Є, Ї, якщо приголосні вимовляються твердо, а йотовані позначають два звуки: *п'ять, дев'ять, в'ються, в'язати, б'ється, кав'ярня, знічев'я, міжгір'я, підгір'я, Подніпров'я, сузір'я, поголів'я, круп'яний, крем'яний, В'ячеслав.*

АЛЕ: *Апостроф не ставимо, якщо перед губною є приголосний, крім Р: мавпячий, різдвяний, рутвяний, святковий, духмяний, медвяний, бруквяний, потьмяніти, різьбярство, Святослав (але Р: Черв'як, арф'яр, верф'яний, верф'ю)*

2. Апостроф після префіксів, що закінчуються на приголосний, якщо корінь починається з йотованого в українських та в запозичених словах: *від'їжджати, під'їзд, під'язиковий, роз'ятрити, під'юджувати, без'якірний, без'ядерний, з'їхати, з'їжджати, роз'єднати, роз'юшити; ін'єкція, кон'юнктива, ад'ютант, суб'єкт.*

3. У словах з частинкою пів-, якщо приєднане слово починається з йотованого: *пів'ящика, пів'язика, пів'юрти, пів'ягоди. (АЛЕ: півкласу, півкниги, півогірка, півзошита, пів-Європи, пів-Японії, пів-Ямалу).*

4. У слові *напів'ява*.

5. У складних та складноскорочених словах, якщо перша частина закінчується на приголосний, а друга починається з йотованого: *двох'ярусний, Мін'юст, дит'ясла, пан'європейський,*

6. В імені та похідних словах: *Лук'ян, Лук'яненко, Лук'янчук, Лук'янівка.*

7. У запозичених словах апостроф ставиться за роздільної вимови після Б, П, В, М, Ф, Р, Г, К, Х, Ж, Ч, Ш перед Я, Ю, Є, Ї: *Х'юстон, Рейк'явік, миш'як, комп'ютер, бар'єр, кар'єра, інтерв'ю, Руж'є, Орок'єта.*

8. В прізвищах, що походять з російської мови, якщо корінь в українській мові пишемо з апострофом: *М'яковський (м'ясо), М'ятлев, В'яземський, Рум'янцев.*

9. Не пишемо слова з апострофом, якщо відсутня роздільна вимова: *рюкзак, пюре, бюро, пюітр, буряк, затишити, бязь.*

Питання для самоконтролю

1. Правопис апострофа у власне українських словах.
2. Правопис апострофа в іншомовних словах.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
Вивчити: 1. Апостроф у власне українських словах 2. Апостроф в іншомовних словах.	Записати власне українські слова з апострофом. Записати іншомовні слова з апострофом.

II. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перепишіть слова, вставляючи, де треба, апостроф, поясніть написання.

Св.ятослав, напів.яскравий, двох.ярусний, сер.йозний, комп.ютер, Григор.єв, ін.екція, Х.юстон, пів.ящика, б.юджет, б.юрократичний, об.єкт, дит.ясла, Лук.янівка, подвір.я, бур.ячиння, цв.ях, без.ядерний, м.який, в.юнитися, торф.яник, св.ятковий, брукв.яний, тьм.яно, гар.яче, від.їхати, під.йом, пів.ясена, роз.яснення, Руж.є, Мар.їн, Монтеск.є, від.ємний, міжгір.я, пор.ядок, любов.ю, м.ята, з.економити, р.юкзак, б.язь, медв.яний, роз.ятрений, розіб.єш, Б.юкєнен, Ш.єр, Г.ята, арф.ярка, напів.ява, здоров.я, мад.яр.

Завдання 2. Спишіть, поставивши потрібні розділові знаки, підкресліть слова з апострофом, поясніть його вживання. Витлумачте зміст прислів'їв та приказок.

1. Ранні пташки росу п'ють а пізні слізки ллюють. 2. Пташка красна своїм пір'ям а людина своїм знанням. 3. Нащо й клад коли в сім'ї лад. 4. Доброму добра й пам'ять. 5. Скільки вб'єш стільки й в'їдеш. 6. Добре ім'я найкраще багатство. 7. Таке говорить що й собака з маслом не з'їсть. 8. Пам'ятаю як нині що торік десятий понеділок був у п'ятницю. 9. Музика без'язика а людей збирає.

Завдання 3. Складіть 10 словосполучень зі словами з апострофом.

Завдання 4. Запишіть слова у дві колонки: 1) з апострофом; 2) без апострофа.

Св.ято, над.яр.я, торф.яний, моркв.яний, медв.яний, реп.ях, арф.яр, з.економити, сер.йозний, від.їзд, п.ятсот, Солов.йов, з.ясовано, бур.ян, без.язикий, цв.ях, духм.яний, черв.як, Лук.ян, Себаст.ян, роз.їзд, пір.я, б.язь, Р.єпін, В.ячеслав, дит.ясла, пів.яблука, зв.язок, верб.я, мавп.ячий, полум.я, з.ятрений, під.яр.я, за озер.я, Григор.єв, Багр.яний, об.їсти.

Завдання 5. Перепишіть слова іншомовного походження, вставляючи, де треба апостроф, поясніть написання.

Інтерв.ю, порт.єра, фокстер.єр, він.єтка, Віл.ям, Н.ютон, інтер.єр, ін.екція, кар.єра, кон.юнктивіт, кур.йоз, кур.єр, п.юре, б.юлетень, прем.єра, п.єдестал, бар.єр, комп.ютер,

ад..ютант, миш..як, пан..європейський, кол..є, п..еса, ател..є, вар..єте, Н..ю-Йорк, Рив..єра, В..єтнам, Рейк..явік, П..єр, ал..янс, ф..юзеляж, ф..ючерсний, г..юрза, к..янті, Руж..є, О..Кейсі, Жанна д..Арк.

Завдання 6. Поясніть уживання м'якого знака в іменах та прізвищах видатних українців. Що вам відомо про цих людей?

Павло Чубинський, Стефан Яворський, Дмитро Яворницький, Василь Сухомлинський, Богдан Хмельницький, Павло Скоропадський, Максим Рильський, князь Ігор, Іван Нечуй-Левицький, Михайло Коцюбинський, Данило Галицький, Агатангел Кримський, Олександр Олесь, княгиня Ольга, Михайло Грушевський, Василь Симоненко.

Завдання 7. За допомогою суфікса -ськ-(ий) утворіть від іменників прикметники і поясніть їх правопис.

Черкаси, Лохвиця, Полтава, Рівне, Севастополь, Тернопіль, Одеса, Умань, Ірпінь, Київ, Світязь, Ніжин, Ужгород, Донецьк, Дніпропетровськ, Луганськ, Хмельницьк, Луцьк, Кіровоград, Гданськ, Чикаго, Грузія, Індія, Молдова, Алжир, Токіо, Італія, Шотландія, Перу, Непал, Корея, Марокко, Цюрих, Гамбург, Мюнхен, Париж.

Завдання 8. Перепишіть слова, вставляючи, де необхідно, знак м'якшення.

Носил...ник, здаєт...ся, камін...ня, брен...кіт, ковал...с...кий, близ...кий, їздит..., кін...цівка, л...он, швец..., молод..., ковз...кий, нян...чити, розмал...овка, сортувал...ник, зган...бити, одес...кий, уман...с...кий, трипіл...с...кий, пил...ніст..., жаліс...т..., журнал...чик, козац...кий, тон...ший, Хар...ків, радіс...т..., сторін...ці, шіст...десят, біл...шіс...т..., тітон...чин, повіс...тю, лял...чин, жит...тя, Михал...чук, вуз...кий, у скрин...ці, камін...чик, Кавказ...кий, вишен..., сер...йозний, україн...ський, гол...ці, нян...чин, гір...кий, Гор...кий, громадян...ство, першіст..., кул...туризм, ретел...ніст..., гал...мо, освітян...с...кий, потурбуют...ся, участ..., кін...ця, єднос...ті, пил...но, ход...ба, лікт...овий, річ..., тон...ше, Омел...чук, марафонец..., фехтувал...ник, чверт...фінал, початківец..., дев'ят...сот, відстан... .

Завдання 9. Запишіть слова у дві колонки: 1) зі знаком м'якшення; 2) без м'якого знака.

Накопичувальний, якнаймен...ший, авал..., розподіл...ний, кредитор..., зобов'язан...ня, аудитор..., об'єднувал...ний, діял...ніст..., вагон...чик, Ян...ченко, спіл...ний, контрол..., жін...ці, аудиторс...кий, жмен...ці, економіч...ний, екс-постачал...ник, оболон..., нен...чин, сніжин...ці, дз...об, секретар..., змен...шений, лар...ки, звідкіляс..., жен...шен..., приз...ба, промін...чик, збіговис...ко, читал...ня, вітерець..., камін...чик, з...їзд, ін...ший, українс...кий, найбіл...ший, зміст..., мит..., рибал...ці, дніпровс...кий, низ...ко.

Завдання 10. Запишіть, знявши риску.

Фел/дшер, алкоголь/.., непрохідніст/.., хребец/.., ал/фа-промені, лікарс/кий, жовч/нокам'яний, дол/тонізм, недокрів/я, туберкул/оз, пал/ці, вагітніст/.., спадковіст/.., біл/.., шприц/.., консул/тація, ліж/ковий, нежит/.., кашел/.., слаб/кіст/.., загал/неклінічний, внутрішн/ошкірна, артеріал/ний, дихал/ний, жен/шен/... .

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Апостроф вживається:

А. У незапозичених словах завжди після б,п,в,ф,м, р перед я,ю,є,ї.

Б. Після б,п,в,м,ф перед ЙО.

В. У запозичених словах після б,п,в,м,ф,р,г,к,х,ж,ч,ш перед я,ю,є,ї.

Г. Після префіксів, що закінчуються на приголосний, перед я,ю,є,ї,йо.

2. Вкажіть рядок, де всі слова з апострофом записані правильно:

А. Авен'ю, ін'єкція, кон'юнктива, Рив'єра;

Б. Монтеск'є, дит'ясла, пів'ящика, крем'яний;

В. Шансон'є, прес-пап'є, ад'ютант, р'юкзак;
Г. Компан'йон, В'ячеслав, Лук'яненко, кропив'янка.

3. У якому рядку в словах допущені помилки при написанні слів з апострофом:

А. Кон'югація, роз'ятрений, без'ядерний, торф'яний;
Б. Необ'їжджений, пор'ядок, Лук'янчук, курйозний
Г. Фортеп'яно, варшав'янка, солов'їний, над'яр'я. ;
В. Полум'яніти, Амудар'я, запам'ятати, крем'яний;

4. Апостроф не ставиться, якщо перед губною є приголосний (крім Р):

А. Мавп'ячий, різдв'яний, медв'яний, тьм'яний;
Б. Моркв'яний, присв'ята, брукв'яний, круп'яний;
В. Сурм'яний, торф'яний, зобов'язаний, сап'янці;
Г. Між'ярусний, під'йомний, інтерв'ю, кур'йоз.

5. Знайдіть варіант, у якому всі слова написані правильно:

а) черв'як, медвяний, рутвяний;
б) подзв'якувати, зв'язковий, медвяний;
в) бур'ян, в'юн, хлоп'я.

6. Знайдіть варіант, у якому всі слова написані правильно:

а) мавп'ячий, надвечір'я, роз'єднати;
б) різьбяр, Лук'яненко, матір'ю;
в) духмяний, невід'ємний, відв'язати.

7. Апостроф ставиться у запозичених словах після:

А. Д, Т, З, С, Ц, Ж, Ч, Ш, Р;
Б. Б, П, В, М, Ф, Р, Г, К, Х, Ж, Ш, Ч;
В. Д, Т, З, С, Ц, Л, Н;
Г. К, П, Т, Ф, Х.

8. З апострофом пишемо групу слів:

А. Пів'ящика, пів'язика, пів'юрти, пів'ядра;
Б. Пів'Європи, пів'Японії, пів'Єгипту, пів'Ямалу;
В. Пів'класу, пів'зошита, пів'огірка, пів'групи;
Г. Напів'зів'ялий, напів'освітлений, напів'людина, напів'сон.

9. Апостроф після Р пишемо:

А. На початку складу;
Б. В кінці складу;
В. В кінці складу перед Я, Ю, Є, Ї.

10. Знайдіть рядок, в якому трапляються порушення орфографічних норм:

а) олівець, шприц, тонший, уманський, женьшень, чотирма;
б) бринчати, кузня, нянчин, на гілці, на черешенці, Гурєв, вознісся;
в) у скриньці, Уманщина, секретар, вріжте, лікар, Дьяков;
г) конференсьє, альбінос, Маньчжурія, Ньютон, миш'як, Рейк'явік;
д) ін'єкція, перед'ювілейний, дит'ясла, пів'ядра, Ршельє, рельєф.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
2. Тетарчук І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник для підготовки до іспитів] / І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 186 с.
3. Шутак Л.Б. Культура професійного спілкування: контрольні вправи і тестові завдання : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації] / Л.Б. Шутак, А.В. Ткач, Г.В. Навчук. Чернівці: Видавництво БДМУ, 2012. 182 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 9: Особливості використання самостійних та службових частин мови в текстах ділових документів.

Мета: Ознайомитися з правилами використання самостійних та службових частин мови в текстах ділових документів.

Основні поняття: іменник, родовий відмінок, II відміна.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Родовий відмінок іменників чоловічого роду II відміни.
2. Переклад медичних текстів.
3. Особливості використання самостійних та службових частин мови в текстах ділових документів.

Зміст теми.

Закінчення іменників чоловічого роду II відміни в родовому відмінку

У родовому відмінку однини іменники другої відміни залежно від їхнього значення мають закінчення **-а, -я** або **-у, -ю**.

1) Іменники чол. роду в родовому відмінку однини приймають закінчення **-а, -я**, коли вони означають:

- назви осіб, власні імена та прізвища: *промовця, учителя; Андрія, Дорошенка*; також персоніфіковані предмети та явища: *Вітра, Мороза* та ін.
- назви тварин і дерев: *ведмедя, вовка*.

- назви предметів: *замка, малюнка, ножа, олівця, портфеля, стола (й столу)*.
 - назви населених пунктів: *Житомира, Києва, Лондона, Луцька, Миргорода, Харкова. АЛЕ: Давидового Броду, Зеленого Гаю, Красного Лиману, Кривого Рогу, Червоного Ставу, Широкого Яру* тощо.
 - інші географічні назви з наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі, а також із суфіксами присвійності *-ов, -ев (-ев), -ин (-ін)*: *Дінця, Дністра, Остра, Пириятин, Псла*.
 - назви мір довжини, ваги, часу тощо: *гектара, грама, метра, місяця, процента, тижня (АЛЕ віку, року)*; назви місяців і днів тижня: *вівторка, жовтня, листопада (АЛЕ листопаду — назва процесу), понеділка*; назви грошових знаків: *гроша, долара, фунта стерлінгів, червінця*; числові назви: *десятка, мільйона, мільярда*.
 - назви машин та їх деталей: *автомобіля, дизеля, комбайна, мотора*.
 - терміни іншомовного походження, які означають елементи будови чогось, конкретні предмети, геометричні фігури та їх частини: *атома, конуса, радіуса, ромба*, тощо, а також українські за походженням суфіксальні слова-терміни: *відмінка, додатка, займенника, іменника, трикутника, чисельника, числівника* тощо, **АЛЕ**: *виду, роду, синтаксису, складу, способу*.
- 2) Закінчення *-у, -ю* мають **іменники** чоловічого роду на приголосний, коли вони означають:
- речовину, масу, матеріал: *борщу, водню, воску, квасу, кваску, кисню, льоду, меду, сиру, спирту, АЛЕ: хліба*.
 - збірні поняття: *каравану, каталогу, кодексу, колективу, лісу, оркестру, парку, полку, саду, сушняку, тексту, товару*; сюди належать назви кущових і трав'янистих рослин: *барвінку, бузку, буркуну, горόху, звіробою, молочаю, очерету, чагарнику, щавлю, ячменю (АЛЕ вівса)*, а також назви сортів плодових дерев: *ренету, ренклову* та ін.
 - назви будівель, споруд, приміщень та їх частин: *вокзалу, танку, даху, заводу, залу, замку, метрополітену, молу, універмагу, шинку, АЛЕ* (переважно з наголосом на закінченні): *бліндажа, гаража, куреня, млина, хліва; -а (-я)* вживається також в **іменниках** – назвах архітектурних деталей: *карниза, еркера, портика*; обидва закінчення *-а (-я)* та *-у (-ю)* приймають **іменники**: *мосту й мостá, паркану й парканá, плоту й плотá*.
 - назви установ, закладів, організацій: *інституту, клубу, комісаріату, комітету, штабу*.
 - переважна більшість слів зі значенням місця, простору тощо: *валу, байраку, краю, лиману, лугу, майдану, АЛЕ: горба, хутора* тощо, а також зменшені форми на *-к*: *ліска, майданчика, ставка, ярка*.
 - явища природи: *землетрусу, інею, морозу, туману, урагану, холоду*.
 - назви почуттів: *болю, гніву, страху*.
 - назви процесів, станів, властивостей, ознак, явищ суспільного життя, загальних і абстрактних понять: *авралу, бігу, винятку, галасу, грипу, звуку (АЛЕ, як термін, звука), ідеалу, інтересу, сорту, спорту, способу, АЛЕ: ривка, стрибка, стусана*.
 - терміни іншомовного походження, що означають фізичні або хімічні процеси, частину площі й т. ін.: *аналізу, синтезу, ферменту*, а також літературознавчі терміни: *альманаху, епосу, жанру, журналу, міфу* тощо.
 - назви ігор і танців: *баскетболу, вальсу, волейболу, АЛЕ: гопака, козака*.
 - більшість складних безсуфіксних слів (крім назв істот): *водогону, вододілу, водопроводу, живопису, трубопроводу, АЛЕ: електровоза, пароплава*.
 - назви річок, озер, гір, островів, півостровів, країн, областей і т. ін.: *Бугу, Гангу, Дону, Дунаю, Мічигану, Світязю, Чаду; Кіпру, Криту, Родосу, Пелопоннесу; Алжиру, Афганістану, Казахстану, Єгипту, Іраку, Ельзасу, Кавказу*.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! У ряді **іменників** зміна закінчення впливає на значення слова: *алмаза* (коштовний камінь) - *алмазу* (мінерал), *акта* (документ) - *акту* (дія), *апарата* (прилад) - *апарату* (установа), *блока* (у техніці) - *блоку* (об'єднання держав), *буряка* (одиничне) - *буряку* (збірне), *вала* (деталь машини) - *валу* (насип), *елементу* (абстрактне) - *елемента* (конкретне), *інструмента* (одиничне) - *інструменту* (збірне), *каменя* (одиничне) - *каменю* (збірне), *клина* (предмет) - *клину* (про

доповідь, ніч, дівчина, ноша, ключ, книгозбірня, відділення, відділ, межа, кішка, область, ділянка.

Завдання 6. Утворіть вищий і найвищий ступені порівняння прикметників. Які з наведених якісних прикметників не мають ступенів порівняння? Обґрунтуйте відповідь.

Хворий, здоровий, холодний, товстий, важкий, досвідчений, освічений, гарний, гуманний, свідомий, головний, гіркий, кислий, тонкий, старий, лисий, симетричний, актуальний, ґрунтовний, авторитетний, популярний, демократичний, поширений, високий, вузький, розповсюджений, токсичний, оптимальний, прекрасний, ясний, дорогий, контрастний, молодий, гнідий, малиновий, чорнявий, молоденький, старезний, ультрафіолетовий, сліпий, мертвий, невиліковний, важкий, дзвінкий, перший, важкий.

Завдання 7. Опрацюйте фаховий текст.

Завдання 8. Поясніть правопис закінчень родового відмінка однини іменників II відміни.

А) міста, плеча, знаряддя, студента, учителя, Володимира, коня, гвинта, Тернополя, Орла, жовтня, долара, Дунаю, вислову, рукопису, пароплава, хокею, стилю, режиму, стетоскопа, психозу, новокаїну, трактора, екзамену, спорту, болю, вогню, іменника, модуля, надлому, інсульту.

Б) прізвища, знання, промовця, ферменту, ультразвука, антибіотика, ножа, Лондона, Іртиша, грама, понеділка, мільйона, Байкалу, побуту, суходолу, тенісу, аналізу, роману, комбайна, токсину, звуку, міражу, гніву, ромба, лиману, клубу, чисельника, звука, суглоба, рубця.

В) обличчя, села, робітника, Франка, язика, ведмедя, малюнка, циститу, шоку, Луцька, Дністра, місяця, процента, мільярда, заробітку, живопису, танцю, тромбу, синтезу, журналу, автомобіля, бігу, мінімуму, страху, туману, атома, краю, інституту, ферменту, фурункула.

Завдання 9. Запишіть іменники у формі родового відмінка.

Гіпноз, елемент, дальтонізм, антисептик, алкоголізм, бронхоспазм, нагляд, індикатор, нашатир, рецептор, перетин, розтин, удар, геморої, артрит, голос, анабіоз, біосинтез, варикоз, маразм, пінцет, паразит, укол, експеримент, імунітет, сон, хрип, апендикс, гастрит, ультразвук, акушер, водень, телефон, бальзам, ректор, вік, центр, долар, атом, дощ, конус, фініш, плач, тиф, шприц, гіпс, мозок, стравохід, окис, наркоз, опік, балет, бюлетень, вірус, плід, нежить, полин, короїд, спориш, кофеїн, анабіоз, аналітик, флегматик, хінін, токсикоз, розвиток, композитор, хліб, Туман, квартет, стілець, барвінок, ренклюд, Миргород, карат, час, поверх, шинок, поршень, штаб, карниз, снігопад, поперек, берег, майданчик, аудит, імпульс, отит, нарис, фейлетон, баскетбол, інтерес, світогляд, фашизм, телефон, шум, поштовх, зародок, зачаток, діатез, ген, вірус, застій, отит, ідеал, засіб, фахівець.

Завдання 10. Поставте іменники, що в називному відмінку, у родовому відмінку, поясніть закінчення.

Не було на занятті (Вітер Ілля), ректор (інститут, університет), боятися (дощ), виїхати з (Донбас), не чути (сміх), інструмент (стоматолог), не вистачає одного (папір), глибина (Байкал), береги (Дунай), вулиці (Рим), історія стародавнього (Рим (держав)), спалахи (гнів), артисти (балет), купили пачку (папір), не боюся (мороз),

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Зазначте, у якому рядку допущено помилку при відмінюванні:

- а) цинізму, даху, життєпису, квасу, недоліку;
- б) гарбуза, скутера, спиртометра, сувеніра, юнната;
- в) акомпанементу, вінегрету, ґрунту, імпічменту, платану;
- г) декору, держфонду, ворсу, волейболу, військкомату.

2. Вкажіть рядок, у якому допущено помилку при відмінюванні:

- а) авторефрижератора, ад'ютанта, гаймориту, імунодефіциту, диспансеру;
- б) синдрому, шампуню, яхт-клубу, медальйона, комп'ютера;

- в) Йоганнесбурга, пюпітра, рюкзака, кон'юнктивіта, контр-адмірала;
- г) заморозку, з'їзду, естрагону, іміджу, заповнювача.

3. Оберіть рядок, у якому всі іменники у родовому відмінку однини мають закінчення –а/-я:

- а) годинник, брат, Ірпінь, синус, центнер;
- б) олівець, товариш, Іртиш, Кривий Ріг, префікс;
- в) ніж, післяр, Донець, модуль, Уругвай;
- г) звукоприймач, Інтернет-провайдер, вагон-бункер, фільтр, женьшень.

4. Зазначте, у яких двох рядках усі іменники у родовому відмінку однини мають паралельні закінчення –а/-я й –у/-ю:

- а) карниз, сарай, апарат, стид, синтаксис;
- б) листопад, лист, камінь, стіл, центнер;
- в) фактор, Алжир, Вашингтон, Кабул, паркан;
- г) індикатор, детектив, дереворит, диван, гастромом.

5. Оберіть рядок, у якому всі іменники у родовому відмінку однини мають закінчення –у/-ю:

- а) Байкал, Сибір, вислів, живопліт, теніс;
- б) Дунай, Дністер, Зелений Гай, борщ, чай;
- в) листопад (процес), дизель, синтаксис, березняк, барвінок;
- г) невроз, кисень, варваризм, велюр, важкоатлет.

6. Оберіть два рядки, у яких усі іменники у родовому однини написані правильно:

- а) апендициту, фронту, депоненту, цементу, норд-весту;
- б) документа, комбінезона, ліфта, віце-президента, торта;
- в) селекціонера, Страсбурга, херувима, щавля, гріха;
- г) потенціалу, фосфату, брифінгу, грильязу, дефолту;

7. Оберіть рядок, у якому допущено помилку:

- а) афериста, торшера, мецената, картопляника, міліметра;
- б) лимону, розчину, муніципалітету, арахісу, сюрреалізму;
- в) рапорту, ярмарку, інсуліну, дальтонізму, водограю;
- г) індивіда, гектара, гормона, ганглія, децибела.

8. З'ясуйте, у яких двох рядках усі іменники у родовому відмінку однини мають закінчення –а/-я:

- а) учитель, ясень, малюнок, Харків, барвінок;
- б) Вітер (прізвище), Кабул (місто), Кабул (річка), відмінок;
- в) гараж, карниз, майданчик, гіпоталамус, хутір, стрибок;
- г) лімфоцит, дальтонік, символ, дукат, нікотин.

9. Вкажіть, у яких двох рядках подано правильні форми родового відмінка:

- а) Сімферополя, видавця, здобутку, етносу, явору;
- б) компромісу, відблиску, вісника, апокрифа, бур'яну;
- в) клапана, арбітража, горба, всесвіту, вантажу;
- г) воєнкора, катета, займенника, рефлексу, менінгіту.

10. З'ясуйте, у якому рядку всі іменники у родовому відмінку однини мають паралельні закінчення –а/-я й –у/-ю:

- а) орган, вихор, житняк, клин, бартер;
- б) ріг, пролісок, плюс, орден, рахунок;
- в) ячмінь, шип, чин, феномен, сардонікс;
- г) піщаник, падолист, плавник, звук, верболіз.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.

2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. – 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. – К.: Ліра-К, 2019. – 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. – Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 10: Сучасний стан і проблеми української медичної термінології. Правопис складних слів - медичних термінів.

Мета: ознайомити з основними закономірностями використання стилів мови; повторити творення складних слів та написання їх разом, окремо чи через дефіс.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Написання складних слів разом.
2. Написання складних слів через дефіс.
3. Написання складних слів окремо.

Зміст теми:

1. Складні іменники:

РАЗОМ:

А) Які утворені за допомогою сполучних голосних о, е, є поєднанням двох і більше основ дієслова або прикметника з іменником: лісосплав, чорнозем, світлотінь,

життєпис, овочесховище, грязеводолікарня, машиноприладобудування; але: людино-день, тонно-миля.

Б) Без сполучних голосних поєднанням дієслова у формі наказового способу або кількісного числівника з іменником: *перекотиполе, горицвіт, шестиденка, трьохсотріччя (300-річчя), шістдесятиріччя; але: люби-мене (рослина), евшан-зілля, чар-зілля, буркун-трава, льон-довгунець, сон-трава.*

В) складноскорочені слова: *спецкор, медцентр, спортобладнання.*

Г) з першими частинами пів-, напів-, полу-: *півріччя, півфінал, півроку, піваркуш, пів'яблука, пів'ящика (пів-Європи, пів-Одеси, пів-Ямалу); напів'ява, напівтінь, напівосвітлений, напівобертювий, напівзрізаний, полумисок, полудень.*

Д) з першими частинами (запозиченими) авіа-, авто-, агро-, біо-, газо-, геліо-, гідро-, екзо-, електро-, зоо-, ізо-, кіно-, космо-, лже-, макро-, мета-, метео-, мікро-, мілі-, моно-, мото-, нео-, палео-, псевдо-, радіо-, рентгено-, соціо-, стерео-, супер-, теле-, термо-, турбо-, фоно-, фото- тощо: *авіапошта, автоколона, автострада, агротехніка, біохімія, велотрек, газоприлад, гідроагрегат, зооферма, ізолінія, екзосфера, лжевчення, космофізика, метеостанція, моносахариди, палеографія, псевдотеорія, радыокомітет, супер'яхта, термообробка, фонокардіограма, фотомонтаж.*

Е) Разом пишуться складні слова, утворені з трьох і більше основ: *термобарокамера, термогідродинаміка, автомотогурток, світловодолікування, грязеводолікування.*

2. Складні прикметники:

РАЗОМ:

А) складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться разом: *лісостеповий, глиноземний, водоспадний, агротехнічний, піврічний;*

Б) від сполучення підпорядкованих один одному прикметника, числівника, написаного літерами, або дієслова з іменником, а також сполучення прислівника з прикметником чи дієприкметником: *лівобережний, воднолижний, світловолосий, двоповерховий, але: 2-поверховий;*

Водорозчинний (воду розчиняє), волелюбний (волю любить), машинобудівний (машини будує), вічнозелений, передньостінний, верхньощелеповий, нижньощелеповий, середньостінний, вищезгаданий, але: трохи вище згаданий (є пояснювальне слово), згаданий вище (два різні слова);

В) з двох та більшої кількості компонентів, у яких основний смисл передається останнім прикметником (переважно слова з термінологічним значенням):

давньоверхньонімецька (мова), складносурядне (речення), тазостегновий (суглоб), а також глухонімиий, сліпоглухонімиий.

Складні прикметники слід відрізняти від сполучень прислівника з дієприкметником чи прикметником, у яких прислівник зберігає самостійність: *легкопоранений, але: легко одягнений; прямолінійний, але: прямо протилежний; суспільно-економічний, суспільно-небезпечний, але: суспільно корисний, суспільно необхідний; всесвітньо-історичний, але: всесвітньо відомий; хімічно зв'язаний, діаметрально протилежний, послідовно миролюбний, абсолютно сухий, різко окреслений,*

ЧЕРЕЗ ДЕФІС ПИШЕМО:

А) Іменники, утворені без сполучних голосних, які означають близькі або протилежні за змістом поняття; *державні посади, військові та наукові звання; власні імена та географічні назви; назви сторін світу і рослин; одиниці виміру:* *хліб-сіль, крісло-ліжко, купівля-продаж, експорт-імпорт, гала-концерт, світ-вечір,*

дизель-мотор, приват-доцент, Нечуй-Левицький, Переяслав-Хмельницький, Франкфурт-на-Майні, Ростов-на-Дону, норд-ост, зюйд-вест, людино-день, сон-трава, ампер-година, мати-й-мачуха, брат-і-сестра, віце-губернатор, генерал-полковник, обер-майстер, лейб-медик, екс-чемпіон, штаб-капітан, унтер-офіцер, міді-спідниця, міні-комп'ютер, штабс-капітан.

Б) якщо після першої частини йде слово з такою ж другою частиною: тепло- і газопостачання, кіно- і фотоапаратура.

ЧЕРЕЗ ДЕФІС пишуться складні прикметники:

А) утворені від складних іменників, що пишуться через дефіс:

івано-франківський, приват-доцентський, віце-консульський, зюйд-вестівський;

Б) утворені з прикметникових основ із сурядним зв'язком (між ними можна вставити і):

аграрно-сировинний, державно-монополістичний, культурно-технічний, масово-політичний, мовно-літературний, навчально-виховний, плоско-опуклий, постачально-збутовий, суспільно-політичний, південно-західний, мовно-літературний, машинно-кінний, монголо-татарський, але: кримськотатарський (від словосполучення кримські татари);

В) з першою частиною, що закінчується на -ико(-іко):

історико-філологічний, фізико-технічний, механіко-математичний, діалектико-матеріалістичний, історико-культурний, хіміко-термічний, але: хіміотерапевтичний;

Г) з першою частиною військово-, воєнно-: військово-морський, військово-інженерний, воєнно-стратегічний, воєнно-економічний,

Але разом: військовозобов'язаний, військовополонений;

Г) які означають додаткові відтінки якості, кольору або поєднання кількох кольорів в одному предметі:

гіркувато-солодкий, кисло-солоний, молочно-білий (але: біломолочний— утворено від біле молоко), солоно-кислий, темно-синій, сніжно-білий, але: білосніжний (від словосполучення білий сніг); жовто-блакитний, але: жовто-гарячий, червоногарячий (окремі кольори);

Д) у яких повторюються ті самі або споріднені слова:

білий-білий, великий-превеликий, перший-ліпший, давним-давно, повік-віки, радій-радісінський, тихий-тихесенький, сила-силення, день-другий, з давніх-давен, з діда-прадіда, не сьогодні-завтра.

АЛЕ: кінець кінцем, одним одна, честь честю, сама самотою.

Питання для самоконтролю

1. Правопис складних іменників разом.
2. Правопис складних іменників через дефіс.
3. Правопис складних прикметників разом.
4. Правопис складних прикметників через дефіс.
5. Написання складних слів окремо.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
1. Складні іменники.	Написання складних іменників. Написання складних прикметників.
2. Складні прикметники.	

II. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Запишіть, знімаючи ризику.

Сліпо/глухо/німий, життє/здатний, важко/хворий, лікар/онколог, лейб/медик, бактерія/донор, анатоמו/клінічний, жовчно/кам'яний, тазо/стегновий, рауш/наркоз, резус/антитіло, альфа/промені, крово/теча, інфаркт/міокарда, мікро/хірургія, човнико/подібна, клино/подібна, кубо/подібна, серцево/судинний, мікро/організм, навколо/глотковий, праце/здатність, резус/фактор.

Завдання 2. Утворіть складні прикметники, поясніть їх правопис.

Лікувальний, профілактичний; верхній, щелепа; кишка, порожнинний; тканина, сполучна; глухий, німий; сорок, градусний; суспільний, корисний; сім, місячний; дзьоб, подібний; лікувальний, оздоровчий; життя, здатний; два, місце.

Завдання 3. Випишіть із термінологічного словника Вашого фаху 20 складних термінів, що пишуться разом або окремо. Поясніть їх правопис.

Завдання 4. Прочитайте речення. Випишіть складні слова – медичні терміни, поясніть їх правопис.

1. Жовчнокам'яна хвороба характеризується наявністю каменів у жовчному міхурі та жовчних протоках. 2. Під час печінкової кольки хворий страждає від інтенсивного нападоподібного болю в правому підребер'ї, який віддає в праву половину тіла. 3. Патологоанатомічною основою захворювання ішемічною хворобою здебільшого є атеросклероз. 4. Залежно від форми деякі кістки стопи мають такі назви: таранна, п'ятова, човникоподібна, клиноподібна і кубоподібна. 5. Наріжним каменем запобігання виникнення або прогресування серцево-судинних порушень, з одного боку, є систематичне використання гіпотензивної терапії без зниження якості життя хворих, раціональний підбір антигіпертензивного лікування для ефективного контролю артеріального тиску і відсутність розвитку побічних ефектів, а з іншого – вибір препарату, що забезпечує як короточасну, так і довгострокову прихильність пацієнта до лікування, добре перенесення терапії.

Завдання 5. Перекладіть російською мовою, поясніть правопис складних слів.

Стравохід, жовчнокам'яний, жарознижувальний, серцебиття, міжклітинний, кислотостійкий, кровотворний, жовчовиділення, протимікробний, сльозоносова, верхкоподібна, кровообіг, кровотеча, теплоутворення, слиновиділення, саморегуляція, природознавство, біокаталізатор, мікроорганізм, самовідтворення, кровonosний, хіміотерапевтичний, місцевоанестезувальний, напіввідкидний, жироподібний, азотовмісний, кровопостачання, нервовохворий, нервово збуджений.

Завдання 6. Розподіліть слова у три колонки: 1)прості; 2)складні; 3)складені.

Мозок, нирка, резус-антитіло, ниркова коліка, кістка, низькомолекулярний, жовчна протока, мікрохірургія, гомілка, гострий холецистит, тазостегновий, альфа-промені, інфаркт міокарда, шлунок, хребет, черепно-мозковий, попереk, анатоמו-клінічний, шкіра, адамове яблуко, хвороба Аддісона, пухир, бронхіальна астма, м'яз, виразка, проба Бурденка.

Завдання 7. Запишіть найпоширеніші фахові конструкції.

Завдання 8. Перепишіть, вставляючи пропущені сполучні голосні.

Прац..здатність, земл..трус, кра..знавство, бо..здатність, бур..лом, вантаж..потік, кост..прав, леж..бок, кров..обіг, атом..хід, сам..вчитель, овоч..сховище, житт..пис, тепл..воз, дощ..мір, чорн..клен, чист..тіл, верб..ліз, тепл..обмін, зор..пад, серц..биття, піш..хід, складн..сурядний, вод..грай, чорн..гуз, світ..гляд.

Завдання 9. Утворіть складні слова від словосполучень (по 7-10 прикладів).

- а) прикметника та іменника (жарознижувальний);
- б) прикметника і прикметника (нервовохворий);
- в) іменника та іменника (резус-фактор)
- г) іменника та дієслова (серцебиття).

Завдання 10. Опрацюйте фаховий текст.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Позначте рядок, у якому наявні помилки щодо написання складних слів:

- А. Білосніжний, біломармуровий, сніжно-білий, червоногарячий;
- Б. Задньо-піднебінний, передньо-стінний, високо-розвинений, півкласу;

В. Стоп-кран, віще-президент, лікар-уролог, чар-зілля;

Г. Півложки, біломолочний, молочно-білий, чітко виражений.

2. Позначте групу слів, у якій всі складні слова пишуться через дефіс:

А. Авто/машина, єдино/кровний, блакитно/окий, народно/обрядовий;

Б. Народно/визвольний, оранжево/жовтий, синьо/окий, плодо/консервний;

В. рівномірно/уповільнений, науково/доведений, хімічно/зв'язаний;

Г. національно/культурний, плодо/овочевий, народно/визвольний, сіро/попелястий.

3. Позначте групу слів, у якій всі складні слова пишуться разом:

А. Військово/повітряний, золотисто/жовтий, прес/центр, науково/технічний;

Б. військово/полонений, внутрішньо/господарський, народно/державний;

В. сіро/попелястий, темно/шоколадний, робот/оператор, гамма/промені;

Г. Ніжно/блакитний, національно/культурний, військово/оборонний.

4. Позначте групу складноскорочених слів:

А. Дипкур'єр, держустанова, юрисдикція, телебачення, телефонограма;

Б. Дизель-мотор, довгожданий, блок-система, 10-поверховий, година-дві;

В. Криголам, радіомаяк, всюдихід, жовто-зелений, дівчина-красуня;

Г. Трикутний, зорепад, обер-майстер, гриб-паразит, життепис.

5. Позначте групу слів, записаних правильно:

А. Нервово-психічний, лобно-вискова, науковотехнічний;

Б. буревій, працездатний, меченосець, життє-дайний;

В. жовтогарячий, жовто-блакитний, тисячо-літній, пів-Києва;

Г. Суспільно-політичний, всесвітньо-історичний, науково-дослідний.

6. Позначте рядок, у якому всі слова пишуться через дефіс:

А. Гео/хімічний, мікро/структура, мовно/літературний;

Б. міні/футбол, прямо/протилежний, мікро/організм;

В. Мета/фізичний, псевдо/історичний, макро/структура;

Г. Під'язиково/язиковий, токсико/гігієнічний, шлунково/кишковий.

7. Поясніть, чим є перша частина складних слів, які пишуться разом:

а) кількісним числівником, який позначається цифрою;

б) кількісним числівником, який записується буквами;

в) словом-антонімом;

г) словом-синонімом;

д) прислівником.

8. Зазначте, у якому рядку одне поєднання слів пишеться окремо:

а) з діда/прадіда, тишком/нишком, гидко/бридко, темно/темно, мало/помалу;

б) чин/чином, білий/білий, сила/силенна, не сьогодні/завтра, тихо/тихо;

в) радий/радісінський, біжимо/летимо, повік/віки, гей/гей;

г) з усіх/усюд, любо/дорого, честь/честю, день/другий.

9. Укажіть рядок, у якому голосні о та е – сполучні звуки:

а) білосніжний, давновідомий, хвилевідбійний, правопорушник, двометровий;

б) верхньонадніпряньський, жовтогарячий, вуглевидобуток, очевидячки, смагляволиций;

в) костоправ, вічнозелений, одношлюбний, легкокрилий, ночесвітка;

г) крючоктвір, бронетранспортер, льодоспуск, ідолопоклонник, багатозарядний.

10. Позначте рядок, у якому всі медичні терміни є іншомовними, на позначення понять яких існують власне українські відповідники:

а) коклюш, виразка, геморої, вакцина, мікстура, лімфоцит;

б) кардіолог, шприц, дальтонізм, артерія, карієс, офтальмологія;

в) анемія, симптом, гепатит, апатія, індикатор, генезис;

г) діагностика, терапія, нежить, електрокардіограма, фактор, циркуляція;

д) лікування, зіниця, сказ, куприк, правець, молоко.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
2. Тетарчук І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник для підготовки до іспитів] / І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 186 с.
3. Шутак Л.Б. Культура професійного спілкування: контрольні вправи і тестові завдання : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації] / Л.Б. Шутак, А.В. Ткач, Г.В. Навчук. Чернівці: Видавництво БДМУ, 2012. 182 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 11: Особливості спілкування медичних працівників у різних комунікативних ситуаціях. Використання числівникових форм в медичних документах.

Мета: Для майбутніх фахівців важливим є засвоєння основних правил морфології, володіння культурою ділового мовлення, знаннями правил правопису числівників.

Основні поняття: морфологія, числівник, правопис.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Написання числівників і від числівникових слів.
2. Відмінювання числівників.
3. Неозначено-кількісні числівники.
4. Збірні числівники.
5. Відмінювання порядкових числівників.
6. Узгодження числівника з іменником.

Зміст теми.

Теоретичний блок:

Числівники поділяються на **означено-кількісні** та **неозначено-кількісні**.

А) Означено-кількісні — це власне кількісні (*вісім зошитів, сто яблунь, тридцять гектарів*); **збірні** (*трое, двоє, семеро, двадцяттеро*); **дробові** (*дві треті, три п'ятих, півтора, півтори, півторапта*).

Б) Неозначено-кількісні: *багато, небагато, мало, немало, чимало, кілька, декілька, кільканадцять, кількадесят, стонадцять, кільканадцяттеро, стільки, стільки-то, скільки-небудь, ніскільки.*

1. Відмінювання кількісних числівників:

А. Числівники *один, одна, одне, одні* — змінюються за родами, відмінками і числами: *один хлопець, одна книжка, одне вікно, одні пригоди.*

Н. один	одна	одне	одні
Р. одного	однієї	одного	одних
Д. одному	одній	одному	одним
З. одного	одну	одного	одних
О. одним	однією	одним	одними
М. на одному	одній	одному	одних

Б. Числівники *два, дві* — змінюються за відмінками і у називному відмінку за родами: *два підручники, дві картини.*

Н. два	дві
Р. двох	двох
Д. двом	двом
З. двох	двох
О. двома	двома
М. у двох	у двох

В. Числівники 3-20, 30 відмінюються за зразком „два”.

Н. шість	сім	вісім
Р. шести	семи	восьми (вісьмох)
Д. шести	семи	восьми (вісьмом)
З. як Н. або Р.	як Н. або Р.	вісім (вісьмох)
О. шістьма (шістьома)	сьома (сімома)	вісьма (вісьмома)
М. у шести (шістьох)	у семи (сімох)	у восьми (вісьмох)

Н. чотирнадцять	двадцять	тридцять
Р. чотирнадцяти (-ьох)	двадцяти (-ьох)	тридцяти (-ьох)
Д. чотирнадцяти (-тьом)	двадцяти (-тьом)	тридцяти (-тьом)
З. як Н. або Р.		
О. чотирнадцятьма (-тьома)	двадцятьма (-тьома)	тридцятьма (-тьома)
М. у чотирнадцяти (-ьох)	у двадцяти (-ьох)	у тридцяти (-ьох)

Г. При відмінюванні числівників 50 – 80 змінюється тільки другий корінь:

Н. шістдесят	сімдесят	вісімдесят
Р. шістдесяти (-ьох)	сімдесяти (-ьох)	вісімдесяти (-ьох)
Д. шістдесяти (-ьом)	сімдесяти (-ьом)	вісімдесяти (-ьом)
З. шістдесят (-ьох)	сімдесят (-ьох)	вісімдесят (-ьох)
О. шістдесятъма (-ьома)	сімдесятъма (-ьома)	вісімдесятъма (-ьома)
М. у шістдесяти (-ьох)	у сімдесяти (-ьох)	у вісімдесяти (-ьох)

Н. п'ятдесят

Р. П'ятдесяти (п'ятдесятьох); до (від, з, відносно, відповідно до) п'ятдесяти,

Д. П'ятдесяти (п'ятдесятьом)

З. П'ятдесят (п'ятдесяти); про (зважаючи на, у відповідь на) п'ятдесят
О. П'ятдесятма (п'ятдесятьома); з (перед, під, над, згідно з) п'ятдесятма
М. на п'ятдесяти (на, у, по п'ятдесятьох)

Д. При відмінюванні числівників 200 — 900 змінюються обидва корені:

Н. двісті	чотириста	шістсот
Р. двохсот	чотирьохсот	шестисот
Д. двомстам	чотирьомстам	шестистам
З. двісті	чотириста	шістсот
О. двомастами	чотирмастами	шістьмастами
М. у двохстах	у чотирьохстах	у шестистах

Е. Числівники 40, 90, 100 у всіх відмінках (крім Н. та З) мають закінчення -а:

Н. сорок	дев'яносто	сто
Р. сорока	дев'яноста	ста
Д. сорока	дев'яноста	ста
З. сорок	дев'яносто	сто
О. сорока	дев'яноста	ста
М. у сорока	у дев'яноста	у ста

2. Відмінювання порядкових числівників:

При відмінюванні порядкових числівників змінюється лише останнє слово:

Н. чориста	двадцять шостий
Р. чотириста	двадцять шостого
Д. чотириста	двадцять шостому
З. чотириста	двадцять шостого (шостий)
О. чотириста	двадцять шостим
М. на чотириста	двадцять шостому

Н. тисяча вісімсот	тридцять сьомий рік
Р. тисяча вісімсот	тридцять сьомого року
Д. тисяча вісімсот	тридцять сьомому року
З. тисяча вісімсот	тридцять сьомий рік
О. тисяча вісімсот	тридцять сьомим роком
М. у тисяча вісімсот	тридцять сьомому році

3. За структурою: прості, складні і складені.

Прості — з однією основою: *один — десять, десятеро, сорок, сто.*

Складні — (другу основу становлять *-десят і -сто*) від 50 до 90, від 200 до 900; *півтора, кількадесят, кілька десятеро, кількасот.*

Складені — *двадцять шість, двісті тридцять сім; сім цілих одна десята.*

4. Іменники при дробових числівниках завжди стоять у родовому відмінку: три четверті кілограма, одна ціла і дві десяті кіловата, півкілометра.

5. Числівники на позначення часу:

14.15 — п'ятнадцять на третю; п'ятнадцять по другій; чверть на третю

14.30 — пів на третю; за тридцять третя; тридцять до третьої

14.35 — за двадцять п'ять третя; двадцять п'ять до третьої

14.55 — за п'ять третя; п'ять до третьої

Точний час: зустрінемося об одинадцятій

Концерт розпочинається о вісімнадцятій.

6. Узгодження числівника з іменником:

Числівники два, три, чотири вимагають від іменників чоловічого роду називного множини:

Два, три, чотири — кілометри, приценти, карбованці, батьки, сини, лікарі, явори, воїни, вогники, апарати, пацієнти, пасажирі, журнали, конспекти, лектори, хірурги, студенти, оповідачі, доповідачі, листи, документи, годинники, акти, рахунки, випадки, сторінки, розділи, лектори, декани, ректори.

АЛЕ: якщо іменники чоловічого роду мають різні основи в називному відмінку однини та множини, то біля числівників два, три, чотири іменник стоїть у родовому однини:

Два селянина (селянин — основа, селян-и — основа селян- а -и — закінчення);

Три (два, чотири) киянина, львів'янина, харків'янина, гребінчанина, сумчанина, вінничанина, полтавчанина, жмеринчанина, кримчанина, парижанина, пражанина, віденчанина.

Запам'ятайте: Перед першим вересня, з Восьмим березня, до третього січня, перед першим лютого.

7. Числівники ТИСЯЧА, МІЛЬЙОН, МІЛЬЯРД відмінюються як іменники:

Користувалися тисячею (орудний відмінок) примірників.

Одержали листи від тисячі (родовий) слухачів.

У третьому мільярді (місцевий).

Питання для самоконтролю

1. Яка особливість відмінювання числівників 40, 90, 100?
2. Пояснити написання числівника 4 у формі орудного відмінка.
3. Провідмінійте числівник «б».
4. Яка особливість відмінювання порядкових числівників?

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
Вивчити: 1. Узгодження числівника з іменником	Продемонструвати на словосполученнях можливі узгодження іменника з числівником.

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Запишіть числівники словами.

Загальний білок у крові повинен бути від 65 до 85 г/л. Альбуміни складають від 40 до 50 г/л, що становить від 52 до 65%. Норма глобулінів – 25 – 35 г/л, тобто від 35 до 48%.

Завдання 2. Утворіть складні прикметники, в яких перша частина – числівники. Порівняйте з відповідними словами в російській мові.

75 кілограмів, 60 років, 157 днів, 645 кілометрів, 763 літри, 87 тонн, 594 грами, 986 тонн, 72 доби, 21 поверх, 67 хвилин.

Завдання 3. Запишіть словосполучення, замінивши цифри словами та поставивши у відповідній формі іменники.

2 (ом), 3 (атом), 4 (грам), півтора (метр), пів (вік), 4 (брат), півтора (рік), 2 (місяць), 3 (лікар), 2 (директор), пів (гектар), півтора (відсоток).

Завдання 4. Складіть 10 речень з теми СРС.

Завдання 5. Запишіть цифри словами, вставте припущені букви та розділові знаки.

Англійс..ка мова має близ..ко 490 тисяч.. слів з них близ..ко 300 тисяч.. т..хнічних термінів а зв..чайний мов..ць що говор..ть англійс..кою мовою послуговуєт..ся 60 тисяч..ми

слів. Словниковий запас (М/м)іжнародного (Ф/ф)ілософс..кого (Т/т)товариства складає..ся в/середн..ому із 36250 слів.

Завдання 6. Опрацюйте фаховий текст.

Завдання 7. Встановіть відповідність між числівниками та відмінками їх:

А. Сімдесятох п'ятох	1. Називний відмінок
Б. Сімдесятома п'ятома	2. Родовий відмінок
В. Сімдесят п'ять	3. Давальний відмінок
Г. Сімдесятьма п'ятьма	4. Орудний відмінок
Ґ. Сімдесятьом п'ятьом	

Завдання 8. Від поданих пар слів утворити складні слова, записуючи числівник словом:

300 років, 25 видів, 19 місяців, 54 відсотки, 70 мільйонів.

Завдання 9. Від поданих пар слів утворити складні слова, записуючи числівник словом:

50 років, 65 тонн, 3 рази, 14 кілометрів, 69 метрів.

Завдання 10. Від поданих пар слів утворити складні слова, записуючи числівник словом:

8 тисяч, 37 років, 65 видів, 87 тонн, 367 мільярдів.

Завдання 11. Утворіть складні слова, першою частиною яких є число «два», записане словом:

Елемент, сторона, атом, основа, ярус, циліндр, фаза, акт, ступінь, склад.

Завдання 12. Утворіть складні слова, першою частиною яких є число «три», записане словом:

Місяць, літо, колірний, елемент, єдиний, колонний, лінія, сотий, електрод, аршин.

Завдання 13. Утворіть складні слова, першою частиною яких є число «чотири», записане словом:

Мільйон, опора, бал, сотий, тисячний, главий, день, значний, каналний, вісь.

Завдання 14. Запишіть сполучення слів, ставлячи іменник у потрібній формі та записуючи числівники словами:

42 (рік), 33 (комплекс), 64 (папка), 103 (варіант), 4 (об'єм), 64 (зошит), 4 (громадянин), 3 (киянин), 23 (чоловік), 2 (косинус), 4(логарифм), 3 (коефіцієнт), 3 (автобус), 46 (модель), 4 (номер), 3 (гіпотенуза), 56 (еліпс), 54 (еліпс), 3 (катет), 2 (еліпсоїд), 24 (елементи), 124 (кілометр), 33 (кілограм), 2 (оберемок), 4 (харків'янин), 63 (центнер), 33 (градус).

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Зазначте, як пишуться складні порядкові числівники:

- а) разом;
- б) окремо;
- в) через дефіс.

2. Укажіть, які числівники пишуться окремо:

- а) складні порядкові, останнім компонентом яких є *-сотий, -тисячний, -мільйонний*;
- б) складні кількісні числівники;
- в) порядкові числівники, до складу яких входять слова з половиною й под.;
- г) складені кількісні та порядкові.

3. Оберіть два рядки, у яких усі кількісні числівники пишуться разом:

- а) вісім/десять, п'ятдесят/чотири, чотири/ста, шість/надцять, тисяча/сто;

б)семи/сот, дев'ят/надцять, п'ят/десят, шіст/десятьма, два/надцятьом;

в)сорок/п'ять, сім/десяти, вісьма/стами, три/надцять, три/ста;

г) п'ят/сот, чотирьом/стам, вісім/надцяти, дев'яно/сто, сім/десятьма.

4. З'ясуйте, у якому рядку допущено помилку в правописі складних та складених кількісних і порядкових числівників:

а) кільканадцять, двомстам, п'ятдесятьом трьом, сімдесятитисячний, тисяча вісімсот сорок перший;

б) чотири з половиною мільйонна армія, кількадесятьма, п'ятисотий, сто сорок дев'ятий, багатотисячний;

в) восьми-сотий, двадцятип'ятитисячний, семистам, триста сім, вісімдесятьох;

г) ста двадцяти п'яти, п'ятьмастами, кількасот, трьомстам сімдесяти, тридцять сьомий.

5. Віднайдіть два рядки, у яких усі числівники пишуться разом:

а) сім/надцятий, дев'яно/сто, шіст/десяти/п'яти/мільйонний, тисяча/п'ят/сот, вісім/десят;

б) восьми/сотим, сім/десятьма, багато/тисячний, п'ят/десятий, трьох/сот/двадцяти/тисячний;

в) дев'яти/сотий, чотири/з/половиною/мільйонний, кілька/тисячний, шістьма/стами, вісім/надцятий;

г) кілька/мільйонний, семи/тисячний, трьох/сотий, двох/сот/ п'ят/десяти/мільйонний, шіст/десяти.

6. З'ясуйте, у якому рядку допущено помилку в правописі числівників:

а) тридцять перший, дев'яносто, чотирьохсотий, сімдесятьма, тридцять два з половиною мільйони;

б) півтора, восьмисот, одній цілій і двом третім, тисяча тридцять, семитисячний;

в) сто двадцять шостому, кількадесят, десяти з половиною тисячне місто, дванадцятий, тисяча сімдесят сім;

г) трьохмільярдний, вісімдесят п'ятий, дев'ятистам, сімсот сорок п'ятий, сім десятих.

7. . Оберіть рядок, у якому всі числівники пишуться разом:

а) сто/надцять, півтора/ста, двох/сот/тисячний, сім/надцять, семи/сотий;

б) дві/треті, дві/сті/п'ятий, кілька/десятеро, де/кілька, п'ятдесят/сотих;

в) п'яти/мільйонний, тридцять/другий, кілька/сот, одно/мільярдний, шіст/десятьом/чотирьом;

г) триста/двадцять, чотирьох/сотого, два/надцять, кілька/тисячний, п'ятьма/стами.

8. Віднайдіть рядок, у якому допущено помилку в правописі числівників:

а) шістдесят сьомий, трьомастами, двохсоттисячний, вісімдесятих, сімсот п'ятдесят чотири;

б) вісімдесяти чотирьох, тисяча п'ятсот тридцятьдев'ятий, двадцятичотирьох-тисячний, сто сімдесят два, шестистам;

в) 21-ша, 53-му, 4-сотий, 100-мільйонна, кільканадцять;

г) півтора, одна п'ята, трьомстам, сто два, семисотий.

9. Оберіть два рядки, у яких усі числівники написано правильно:

а) дві цілих і три дев'ятих, півтора, сорока п'яти тисячний, сімнадцятеро, трьомстам вісімдесяти;

б) двохсот, стодвадцятимільйонний, сімомстами, триста перший, 4-тисячний;

в) трьохтисячного, дев'ятсот п'ять, сімсот сімдесят сьомий, 2-мільярдний, багатотисячний;

г) 17-ти-мільйонний, два з половиною тисячний, сто двадцять другий, кілька-сотий, сімдесятьма двома.

10. Укажіть речення, у якому числівники (якщо їх записати словами) пишуться разом:

а) У 1937 році з Київської області до новоствореної Житомирської області відійшло 28 районів («Київ»).

б) Підраховано, що серце протягом одного року може скорочуватись до 40 мільйонів разів (3 журн.).

в) Незабаром на знак протесту на вулиці міста вийде вся 145-тисячна робітничая армія (3 газ.).

г) За своє творче життя Левко Боровиковський написав понад 250 байок, 24 балади й думи... (В. Святовець).

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія /за ред. С. Соколової. Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 670 с.
3. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
4. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
5. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. / О.Лавриниць, К.Симонова, І.Ярошевич. Києво-Могилянська академія, 2019. 509 с.

Допоміжна

1. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2012. 45 с.
2. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ з морфології: навчальний посібник / Н. Мединська. 2007. 184 с.
3. Сучасна українська мова: Морфологія: Підручник. Затверджено МОН / За ред. А.К. Мойсієнка. К., 2013. 524 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х. : Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 12: Усне спілкування у сфері професійної діяльності лікаря. Написання И та І в запозичених словах. Переклад медичних текстів.

Мета: знати літери та позиції, в яких пишемо И, а коли І; винятки з правил про написання И та І.

Основні поняття: іншомовні слова, запозичення, правопис И та І в основах запозичених слів.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Правила написання **И** в основах запозичених слів.
2. Правила написання **І** в основах запозичених слів.

Зміст теми:

Теоретичний блок

1. Написання И в основах запозичених слів

В основах загальних іншомовних слів після дев'яти букв **Д, Т, З, С, Ц, Ж, Ч, Ш, Р** перед наступним приголосним (крім **Й**) пишемо **И**: *директор, тираж, система, позиція, режим, речитатив, коридор, шифер.*

Винятки: *бинт, вимпел, графин, кипарис, кисет, кишлак, кизил, кинджал, киргиз, мигдаль, миля, калмик, башкир, скипидар, спирт, шпиталь, бурмистер, ехидна, імбир, лиман, нирка, химера, гиря, єпископ, митрополит, християнство, диякон, митра, єпитимія, єпитрахиль.*

2. Написання І в основах запозичених слів

а) Після приголосних, що не входять до „Правила дев'ятки”, перед будь-якою голосною чи приголосною: *клієнт, бібліотека, фіолетовий, геніальний, література, гімн, хірург, кіно, бізнес, пілот.*

б) після **д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р** перед голосною та **Й**: *соціологія, аксіома, артерія, радіус, аудієнція, історія, діалектика.*

3. Написання И в основах іншомовних власних назв

а) у географічних назвах і прізвищах буква **И** пишеться після шиплячих (**ж, дж, ч, ш, щ**) та **ц** перед наступним приголосним, крім **Й**: *Чингізхан, Цицерон, Чикаго, Вашингтон, Алжир, Жиронда, Лейпциг, Чилі, Вірджинія*; але: *Шіофок, Віші*;

б) У географічних назвах після **Р, Д, Т** перед наступним приголосним, крім **Й**, та у кінцевих сполученнях **-ида, -ика**: *Крит, Мадрид, Рига, Рим, Париж, Тибет, Кордильєри, Аргентина, Ватикан, Колхида, Корсика, Мексика, Америка, Антарктида, Балтика, Атлантика*; але: *Австрія, Ріо-де-Женейро.*

Винятки: *Єгипет, Вифлеєм, Єрусалим, Сирія, Сицилія, Пакистан, Китай, Киргизія, Бразилія, Сиракузи.*

4. В решті випадків, а також перед голосними та Й та в кінці незмінюваних слів пишемо І: *ажіотаж, нотаріус, журі, сочі, Чіатурі, Бірма, Сідней, Зімбabwe, Сімферополь, Кіплінг, Меріме, Дідро.*

Питання для самоконтролю

1. Написання **И** після **д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р** перед наступним приголосним;
2. Написання запозичених слів з літерою **И**;
3. Написання **И** у запозичених прізвищах та географічних назвах;
4. Написання **І** у запозичених власних назвах;
5. Традиційне написання **И** та **І** в запозичених словах.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
<p>Вивчити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Літери, після яких пишемо И. 2. Винятки з правил. 3. Запис запозичених власних назв з літерою И. 4. Запис запозичених власних назв з літерою І. 5. Винятки з правил про запис запозичених власних назв. 	<p>Записати слова українською мовою. Вставити пропущені И чи І. Записати слова-винятки.</p>

II. Практичні завдання , які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Вставте пропущені букви. Поясніть правопис.

С...стемат...чний, поз...ц...я, ін-т...нкт, ц...вілізований, імм...грант, суф...кс, шосе, Ч...лі, такс..., д...спансер, Р...м, ательє, тонна, Агент...на, пац...єнт, Адр...ат...ка, ру...на, Лейпц...г, Л...сабон, дез...нформація, автор...тет, кювет, курйоз.

Завдання 2. Вставте пропущені букви. Поясніть правопис.

Д...ректор, ц...фра, М...сс...сіпі, Іл...ада, Флор...да, ауд...єнц...я, шпр...ц, Цюр...х, д...якон, ру...на, Алж...р, Ч...лі, Кр...т, Ват...кан, С...рія, сп...рт, к...пар...с, ст...мул, с...луєт, гр...п, Ш...ллер, індустр...я, с...луєт, Д...дро, Росс...ні, Д...єго, М...ч...ган,

Завдання 3. Вставте пропущені букви. Сформулюйте правила правопису букв И, І, Ї у словах іншомовного походження.

Алюм...н...й, маг...страль, з...гзаг, флегмат...к, артер...альний, г...льза, еф...р, реал...зм, д...зель, с...луєт, гр...п, ш...ллерівський, фабр...ка, Балт...ка, Ваш...нґтон, Брат...слава, Атлант...ка, електр...ка, аг...тац...я, іон...затор, академ...к, л...ман, без...дейний, Алж...р, пац...єнт, п...люля, кор...фей, г.г...єна, Д...дро, лог...чний, сп...рт, по...нформувати, ш...фр, Ч...лі, Пак...стан, рац...ональний, велос...пед, генет...ка, м...грац...я, м...лярд, матер...ал, Гр...мм, х...рург, м...тропол...т, реч...тат...в, Адр...атика, анти...стор...чний, хр...стіянство, Ізма...л, Р...в'єра, Лейпц...г, Гельс...нкі, С...р...я, Флор...да, Ч...каго, маг...страль, ате...ст., моза...ка.

Завдання 4. На місці крапок у власних географічних назвах іншомовного походження напишіть букви И, І, Ї, поясніть правопис.

Капр..., Л...сабон, Ка...р, Ене...да, Балт...ка, Великобр...тан...я, Лейпц...г, Сан-Фран...ско, Кр...т, Атлант...ака, Аф...ни, Афр...ка, Аппен...ни, Антракт...да, Ант...охія, Бермуд..., Б...рма, Б...сау, Б...шкек, Брат...слава, Ват...кан, Цюр...х, Віраж...нія, Мекс...ка, Корс...ка, Гал акт...ка, Гв...нея, Г...бралтар.

Завдання 5. На місці крапок у власних особових назвах напишіть літери И, І, Ї. Поясніть правопис.

Шексп...р, Ш...ллер, Ваш...нітон, Р...голетто, Дж...гарханян, Ж...льєрон, Ц...церон, Ч...ковані, Т...ц...ан, Ч...нг...схан, Росс...ні, Д...дро, Ф...рдоусі, Гр...мм, Гал...лей, Голсоуорс..., Горац...й, Ф...л...пп., В...ардо, Цец...лія, Мар гар...та, Ал...на, В...льгельм.

Завдання 6. Поясніть усно правопис і та и у наведених словах ?

Гуманізм – патріотизм, академік – історик, академічний – історичний, баталіст-пейзажист, банкір – башкир, бинт – бідон, Дізель – дизель, скипидар – скіф, символ – місіс, белетристика – мартіні, анотація – Цицерон, шкіпер – Китай.

Завдання 7. Вставте пропущені букви. Поясніть правопис.

1. Частіше траплялися гаї й куці к...зилу та тамариску. (З. Тулуб.). 2. Кр...штalem заіскрилася роса по зеленій траві. (Панас Мирний). 3. Поїзд ішов степом, минав зелені к...шлаки (Іван Ле). 4. К...парис уквітчала гірляндами чайна троянда. (А. Кримський). 5. Через три роки вояка знекровленої французької армії, розбитої англійським флотом, змушений був покинути єг...петський берег. (Д. Степовик). 6. Довкола них купи рушниць, пістолетів, дамаські шаблі, курдські к...нджали, кії і палиці з кавказького залізного дерева. (П. Загребельний). 7. У 1051 році собором єп...скопів м...трополитом був поставлений Іларіон. (За С. Висоцьким). 8.

Завдання 8. Відредагуйте слова і поясніть в них правопис и, і

Акварин, аксіома, акціонер, алгоритм, альтруїзм, амбіція, Дидро, Ієрусалим, Хиросима, дистанція, інфінітив, Кіплінг, Крит, циркуляр, ларингіт, ларингоскопія, анемія, фарингіт, грип, адаптація, гіперсомнія, Таллінн, диссертация, фізіологія, мозаїка, критерій, Ватикан, митрополит, скипидар, химера, кипарис, позиція, діаспора, Сицилія, Чикаго, диффузія, принтер, дисперсія, архівація, Тибет, Россіни, діабет, Алжир, диплом, позиція, Вавилон, аудієнція, Австрія, асистент, хирург, монітор, Каїр, Енеїда, мікроінфаркт, руїна, Дидро, , Грімм, Сідней, нафтизин, інсульт, ортопедія, нікель, оксид, офтальмохірургія.

Завдання 9. Вставте пропущені букви.

Ате...зм, дез...нформація, п...рат, конф...денц...йний, г...потеза, Л...сабон, кл...ент, херув...м, шп...нат, граф...н, В...флеєм, Сераф...м, З...мбабве, С...р...я, Д...ккенс, Цюр...х, Ч...лі, Мекс...ка, д...логія, с...ті, агност...ц...зм, А...да, аквар...ум, ам...доп...р...н, антагон...зм, ант...б...от...к, бук...н...ст., кол...з...я, колов...ум, п...рам...дон, мульт...пл...кац...я, сто...ц...зм, шк...пер, шов...н...зм, к...пар...с, афор...зм, ар...тм...я, д...в...з...он, д...с...м...ляц...я, шр...фт, альв...оли, анестез...я, анг...на, б...цепс, б...осфера, в...там...н, м...гдаль, Г...шпократ, сп...кер, автор...тет, рейт...нг, г...стам...н, кело...д, кард...омон...тор.

Завдання 10. Доберіть 10-15 слів іншомовного походження, пов'язаних з професією медика. Запишіть їх, поясніть правопис *и* та *і*.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Вкажіть рядки із правильно записаними словами:

- А. Сістола, діастола, діагноз, циркуль;
- Б. Рецидив, ритм, ціанід, синдром;
- В. Штатив, синусит, кишлук, кислота;
- Г. Кішмиш, джинси, зігзаг, киргиз.

2. У якому рядку всі слова записані неправильно:

- А. Панаріцій, ішиас, артерійт, реціпієнт;
- Б. Дизель, рейтинг, імунітет, шизофренія;
- В. Істерика, істерія, єпископ, митрополит;
- Г. Фтизіатрія, дистрофія, антибіотик, амідопірин.

3. Вкажіть рядок, у якому всі слова записані правильно:

- А. Алжир, Чілі, Вірджинія, Віардо;
- Б. Вавилон, Китай, Крит, Тибет;
- В. Пакістан, Сицилія, Сардинія, Чікаго;
- Г. Сан-Франціско, Флорида, Колхіда, Фінляндія.

4. У запозичених словах *И* пишемо:

- А. Після всіх приголосних;
- Б. Після д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р у будь-якій позиції;
- В. Після д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р перед наступним приголосним;
- Г. Після приголосних, крім д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р;

5. Вкажіть рядок, у якому всі слова записані неправильно:

- А. Максимум, аудієнція, Мадрид, Алжир;
- Б. Сирія, Аргентина, лиман, силует;
- В. Рейтинг, антибіотік, дезинфекція, Єрусалім;
- Г. Синусоїд, аудитор, мітинг, спирт.

6. Нижче подано іншомовні прізвища. Запишіть номери слів, у які треба вставити букву *І*.

- А. 1) Одр...дж; 2) П...фагор; 3) Ч...нгісхан; 4) Д...дро; 5) Сюец...нь.
- Б. 1) К...плінг; 2) Есх...л; 3) Ж...пар; 4) Шер...дан; 5) Ц...церон.
- В. 1) Еп...кур; 2) Гр...г; 3) Ш...ллер; 4) Лесс...нг; 5) Яоц...н.

7. Нижче подано іншомовні власні назви. Запишіть номери слів, у які треба вставити букву *І*.

- А. 1) Кр...т; 2) Ш...офок; 3) Ок...нава; 4) Ч...каго; 5) Ват...кан.
- Б. 1) Єг...пет; 2) Ч...атурі; 3) Г...ндукуш; 4) Кор...нф; 5) Алж...р.
- В. 1) Міч...ган; 2) Г...малаї; 3) Ж...у (річка); 4) Мадр...д; 5) Мекс...ка.

8. Нижче подано іншомовні власні назви. Запишіть номери слів, у які треба вставити букву *И*.

- А. 1) реж...м; 2) аз...мут; 3) ласт...к; 4) г...рлянда; 5) арх...пелаг.
- Б. 1) с...нус; 2) т...роксин; 3) ск...п...дар; 4) акс...ома; 5) абітур...єнт.
- В. 1) хр...ст...янство; 2) м...гдаль; 3) к...парис; 4) патр...отизм; 5) в...брація.

9. Нижче подано іншомовні власні назви. Запишіть номери слів, у які треба вставити букву *И*.

- А. 1) З...мбабве; 2) Грец...я; 3) Г...бет; 4) Вірдж...нія; 5) Мер...ме;

Б. 1) Б...сау; 2) Бельг...я; 3) Аргент...на 4) Бр...танія; 5) Дубл...н;
В. 1) К...пр; 2) Мозамб...к; 3) Амер...ка; 4) Браз...лія; 5) Г...бралтар.

10. Нижче подано іншомовні власні назви. Запишіть номери слів, у які треба вставити букву І.

А.1) Ч...каго; 2) Д...ккенс; 3) Баст...лія; 4) С...дней; 5) Л...ссабон.

Б. 1) Ч...лі; 2) М...ссурі; 3) Амер...ка; 4) Н...цца; 5) С...нгапур.

В. 1) Ваш...нгтон; 2) В...рджинія; 3) Корс...ка; 4) З...бабве; 5) Аф...ни.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. – 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. – К.: Ліра-К, 2019. – 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. – Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 13: Культура сприймання публічного виступу. Правопис прислівників.

Мета: ознайомити з правилами правопису прислівників. Редагувати текст із помилками в написанні прислівників. Виконувати тестові завдання з теми.

Основні поняття: морфологія, правопис, прислівники.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Правопис прислівників разом.
2. Правопис прислівників окремо.
3. Правопис прислівників через дефіс.

Зміст теми.

Прислівник — це незмінна самостійна частина мови, яка характеризує дію, стан, ознаку предмета.

За значенням та роллю в реченні прислівники поділяються на два розряди:

1. Означальні: а) **якісно-означальні:** *як? Гарно, погано, сумно, міцно.*

б) **кількісно-означальні (міри, ступеня):** *скільки? Як багато? Якою мірою? Мало, двічі, дуже, надзвичайно, вщерть, вщент, вволю, бездоганно, трохи.*

в) **способу дії:** *як? Яким способом? Гуртом, вголос, жартома, босоніж, повагом, похапцем, нашвидкуруч, навипиньки, зозулею, горілиць.*

2. Обставинні:

а) **місця:** *де? Куди? Звідки? Додому, вгору, всередині, зовні, зліва, внизу, справа, десь-інде, деінде, де-не-де, десь-не-десь, де-небудь, абиде, повсюди.*

б) **часу:** *коли? Доки? Відколи? З якого часу? По який час? Сьогодні, ввечері, давно, завжди, повік-віків, щоденно, рано-вранці, казна-коли, ніколи, деколи, з дня на день, зрідка, вночі, надвечір, на світанку, надвечір, нещодавно, післязавтра, спозаранку, удосвіта, засвітла.*

в) **причини:** *чому? Через що? З якої причини? Спересердя, згарячу, зопалу, спросоння, здуру, знічев'я, ненароком, навмисне, спогорда.*

г) **мети:** *з якою метою? Для чого? Навмисне, наперекір, навіщо, напоказ, нащо.*

За морфемною будовою розрізняють первинні та вторинні прислівники.

Первинні — це найдавніші утворення займенникового походження (*де, доки, коли, куди, сюди, там, тут*).

Вторинні — їх більшість.

1. Відприкметникові прислівники: із суфіксами **-о, -е:** *тихо, гоже, добре, зле; а також: молодецьки, рабськи, філософськи, по-філософськи, зблизька, допізна, замолоду, востаннє, попросту, вповні, надалі, нарівні.*

2. Відіменникові прислівники: *ранком, зимою, кроком, риссю, бігом, силою, гуртом, долом, низом, наскоком, верхи, мовчки, пішки, помацки, крадькома, жартома, спідлоба, навесні, наприкінці, опівдні, навкруги, вряди-годи.*

3. Відзайменникові прислівники: *надто, внічию, потім, притому, тому, чому.*

4. Відчислівникові прислівники: *надвоє, вдруге, наодинці, втрьох, двічі, спершу, поперше.*

Правопис прислівників:

Р а з о м п и ш е м о:

Безвісти	безперестанку	вбік
Ввечері	вволю	вгорі
Вгору	вдень	взимку
Взнаки	відразу	вкрай
Вкупі	влітку	внизу
Вночі	восени	вперед
Впереміж	впереміш	врозкид
Врозсип	врозтіч	всередині
Вслід	вщерть	вщент
Доверху	довіку	довкола
Доволі	догори	додолу
Додому	докупи	донизу
Дотла	доценту	заміж

Заочі	запанібрата	запівніч
Зарання	засвітла	збоку
Зверху	звіку	згори
Зісподу	здуру	знизу
Зрання	зранку	зсередини
Наб'ік	наверх	навесні
Навиворіт	навиліт	навідріз
Навіки	нагору	надвечір
Надголодь	надзелень	назустріч
Наостанок	напам'ять	наперед
Напівдорозі	наполовину	напохваті
Наприклад	напровесні	нарозхват
Опівдні	поволі	позаду
Поночі	посередині	спереду
Спочатку	убік	убрід
Уголос	украй	завидна
Замолоду	зліва	злегка
Нашвидку	віддавна	сп'яну
Удвох	спершу	поодилиці
Внічию	навіщо	передусім
Завбільшки	навулачки	позаторік
Стрімголов	обабіч	тимчасово
Надвоє	вдвох	вдвоє

О к р е м о п и ш е м о :

Без відома	за дня	під гору
Без жалю	за кордон	під руку
Без кінця	за світла	по змозі
Без кінця-краю	з переляку	по правді
Без ладу	з розгону	по совісті
Без мети	на бігу	по суті
Без пуття	на біс	по черзі
Без сліду	на весну	у вигляді
Без сумніву	на відмінно	уві сні
Без угаву	на видноті	у стократ
Без упину	на диво	як слід
Без черги	на жаль	як треба
В ногу	на зло	день у день
В міру	на мить	раз у раз
В обріз	на радість	рік у рік
В цілості	на поруки	сам на сам
До вподоби	на самоті	час від часу
До загину	на світанку	тим разом
До запитання	на скаку	тим часом
До ладу	на слово	таким чином
До обіду	на сміх	в основному
До речі	на ходу	в цілому
До решти	на щастя	по двоє
До сьогодні	на совість	по троє
До снаги	над силу	по четверо

Ч е р е з д е ф і с п и ш е м о :

По-нашому	ледве-ледве	давним-давно
По-китайськи	тихо-тихо	без кінця-краю

По-сусідськи	ось-ось	геть-чисто
По-моєму	рано-вранці	десь-інде
По-заячи	тишком-нишком	десь-інколи
По-батьківськи	мало-помалу	десь-колись
По-перше	рано-пораненку	вряди-годи
По-друге	тяжко-важко	де-де
По-латині	з давніх-давен	сяк-так
На-гора	з діда-прадіда	будь-де
не сьогодні-завтра	зроду-віку	як-небудь
повік-віків	видимо-невидимо	казна-як
хтозна-коли	отак-от	якось-то
де-не-де	будь-що-будь	коли-не-коли
якось-не-якось	хоч-не-хоч	всього-на-всього
як-не-як	тьма-тьмуща	сила-силенна
гидко-бридко	більш-менш	пліч-о-пліч
віч-на-віч (АЛЕ: сам на сам)		

Питання для самоконтролю

1. Правила написання прислівників разом.
2. Правила написання прислівників через дефіс.
3. Правила написання прислівників окремо.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
<p>Вивчити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Написання прислівників разом. 2. Написання прислівників через дефіс. 3. Написання прислівників окремо. 	<p>Продемонструвати правопис прислівників разом.</p> <p>Пояснити написання прислівників через дефіс.</p> <p>Пояснити написання прислівників окремо.</p> <p>Пояснити правопис.</p>

II. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Поясніть творення та правопис прислівників.

Віднині, назавтра, повсюди, позавчора, позаторік, завидна, вручну, допізна, нарізно, нашвидку, зліва, потихеньку, вчетверо, вп'ятьох, вдруге, водно, заодно, поодинці, абикуди, аніскільки, безперестанку, взимку, впереміш, вшир, завчасу, голірuch, задалегідь, звідусюди, зненацька, мимохідь, мимохить, наверху, навколiшках, навперейми, післязавтра, попереду, подекуди, повсякчас, нівроку, попідвіконню, принагідно, щоразу, якнайдовше, по-білоруськи, по-зимовому, ледве-ледве, рано-вранці, всього-на-всього, коли-не-коли, не сьогодні-завтра.

Завдання 2. Знявши ризик, перепишіть прислівники і прислівникові сполучення. Для перевірки користуйтеся орфографічним словником.

З/боку/на/бiк, по/черзі, до/біла, за/любки, з/від/далік, за/тісно, на/в/дивовижу, на/виворіт, на/винос, на/в/скіс, один/в/один, в/цілому, так/сяк, звіку/правіку, звідки/небудь, мимо/хить, десь/не/десь, на/віки/вічні, на/віки/віків, десь/інде, пліч/о/пліч, на/прощання, на/в/тікача, з/на/двору, в/ні/чiю, так/то, бозна/куди, чого/небудь, врешті/решт, в/розтіч, о/полудні, тишком/нишком, чим/швидше, таким/чином, тет/а/тет, ва/банк, де/факто.

Завдання 3. Напишіть прислівники в три колонки: разом, окремо, через дефіс.

В/гору, в/цілому, до/щенту, на/виліт, по/під/віконню, що/разу, на/споді, по/одинці, натшесерце, до/речі, у/сто/крат, з/рештою, за/пані/брата, в/шир, чим/дуж, без/ліку, по/совісті, до/обіду, по/латині, до/лиха, по/трос, видимо/невидимо, без/кінця/краю, хоч/не/хоч, будь/що/будь, по/десяте, по/французьки, рік/у/рік, якось/то, по/вашому, по/пів/ночі, не/сьогодні/завтра, чим/раз, на/приклад, до/вподоби, стрім/голов, на/вшпінки, до/пуття, на/нівець.

Завдання 4. Випишіть прислівники, утворені від: 1) іменників, 2) прикметників, 3) числівників, 4) займенників, 5) дієслів, 6) словосполучень. Зверніть увагу на правопис.

Тричі, дружньо, дружно, сп'яну, спросоння, скраю, спершу, потихеньку, посередині, грайливо, догори, влітку, поодинці, нашвидку, безжурно, напоказ, вранці, учотирьох, злегка, допізна, надвечір, назустріч, безжально, по-демократичному, день при дні, по-друге, з ранку до вечора, втретє, знов, замолоду, навесні, насилу, пригнічено, по-товариськи, вдсятеро, заповзято, ніжно, скраю, звисока, врівень, удвох, коло, близько, поруч, стомлено, мовчки, пішки, темно, багато, восени, змолоду, спершу, наосліп, мимоволі, насамперед, праворуч, по-друге, тричі, жартома, по-моєму, крадькома, насилу, споконвіку, по-новому, надвечір, голіруч, ліворуч, навхрест, щосили, сам-на-сам, залюбки.

Завдання 5. Складіть і запишіть речення з поданими прислівниками і співзвучними з ними словами.

Назустріч – на зустріч, доволі – до волі, нарешті – на решті, по-своєму – по своєму, утьрох – у трьох, напам'ять – на пам'ять, вголос – в голос, навіки – на віки, збоку – з боку, по-батьківському – по батьківському, чимало – чи мало, втім – у тім, всередині – у середині, востаннє – в останнє, по-перше – по перше, знизу – з низу, догори – до гори, насилу – на силу, докупи – до купи.

Завдання 6. Утворіть прислівники від поданих слів.

Двір, зустріч, високий, босі ноги, ліва рука, з обох боків, місяць, правда, свій, ніч, молодий, нічий, пам'ять, північ, дім, четверо, страх, присідати, хотіти, самостійний, власноручний, добрий, доброзичливий, м'який, два, дешевий, солодкий, верх, жарт, осінь.

Завдання 7. Випишіть прислівники, поясніть їх правопис.

Від ранку до вечора працювати у полі; повернутися не вдень, а ввечері; в день свята веселились; ставитись по-батьківському, пройти по батьківському подвір'ю; вийшло по-твоєму, по твоєму обличчю; повторювати раз у раз; тим часом темніло; ідїть утьрох, вода у трьох відрах; відповідаю вдруге, це слово вставляємо в друге речення; по-іншому сказати, піти по іншому провулку; щоб не трапилося, розраховуй на мою допомогу; щоб багато знати, треба багато працювати; якби не поспішив, помилки не допустив би; як би не хитрував злочинець, однак не втече.

Завдання 8. Замініть словосполучення прислівником, пояснивши утворення і правопис їх.

З далеких країн, з певним наміром, дуже розсердившись, французькою мовою, кожної суботи, у два рази, у всіх місцях, не поміркувавши, останнім разом, у десять разів.

Для довідок: востаннє, вдсятеро, повсюди, згарячу, щосуботи, навмисно, спересердя, вдвічі, по-французьки, здалеку.

Завдання 9. Утворіть усі можливі форми ступенів порівняння прислівників.

Холодно, тепло, гаряче, твердо, м'яко, щедро, добре, весело, ясно, бадьоро, боляче, охайно, привабливо.

Завдання 10. Запишіть речення, розкривши дужки.

I. Поширений у нашому краї барвінок з/давна. Значне місце займав він у віруваннях давніх слов'ян, на/сам/перед у Київській Русі. З того/чася вічно/зелений чагарничок на/постійно увійшов у побут, звичаї та обряди нашого народу. Най/перше барвінок символізує віру в свої сили, все/переможність природи. На/про/весні дівчата починали співати веснянки, серед яких чи/мало про барвінок. (З,с)/споконвіку вважалося, що рослина дарує дівчині вроду. З/давніх/давен барвінок був відомий як над/звичайно цілюща трава, приворотне зілля, символ пам'яті (З часопису).

II. На/весні квітнуть яблуні. Білими метелицями займаються сади, і здається, що те гілля в цвіту лине перед очима в/далечінь, далеко/далеко, від/кіля ніщо й ні/коли не вертається. Яблуні квітнуть не довго, кілька днів вони стоять в цвіту, а потім падають до/долу їхні ніжні пелюстки (За Б. Антонечком-Давидовичем).

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Зазначте, як пишуться складні прислівники, утворені сполученням прийменника по- зі збірним числівником:

- а) разом,
- б) окремо,
- в) через дефіс.

2. У якому рядку всі словосполучення містять прислівники:

- а) зібрати до/купи, вивчити на/пам'ять, за/багато відпочиваєш, за/багато років;
- б) сидіти по/руч, поводитись по/доброму, побачити в/друге, видно з/верху;
- в) поводитись по/доброму звичаю, піти в/друге село, вийшло по/твоєму, зал на/багато місць;
- г) по/твоєму дворі, з/верху гори, кинути до/купи сміття, жити по/новому.

3. У якому рядку допущено помилку в правописі прислівників?

- а) день у день, без кінця-краю, віч-на-віч, не до вподоби, казна-де;
- б) на зло, зозла, час від часу, без упину, безперестанку;
- в) у стократ, по-друге, як-небудь, рік у рік, навиворіт;
- г) по-моєму, по-зимовому, хтозна-коли, будь-де, рік-у-рік.

4. Укажіть випадки написання складних прислівників окремо:

- а) словосполуки, що мають значення прислівників і складаються з двох іменників та одного або двох прийменників;
- б) складні прислівники, утворені повторенням слова або основи без службових слів або зі службовими словами;
- в) складні прислівники, утворені сполученням прийменника з коротким прикметником;
- г) складні прислівники, утворені сполученням прийменника з прислівником.

5. Зазначте, як пишуться прислівники один/в/один, раз/за/разом, день/від дня;

- а) разом,
- б) окремо,
- в) через дефіс.

6. Укажіть рядок, у якому всі складні прислівники пишуться окремо:

- а) на/яву, зо/зла, на/віки, на/випуск;
- б) до/речі, на/жаль, уві/сні, тим/часом;
- в) у/купі, за/очі, хитро/мудро, голі/руч;
- г) лице/в/лице, в/обріз, по/п'ятеро, по/п'яте .

7. У якому рядку допущено помилку в правописі прислівників?

- а) казна-як, з боку на бік, один в один, хоч-не-хоч, як-не-як.
- б) будь-коли, в обмін, десь-то, рік у рік, десь-інде;
- в) раз по раз, день у день, давним-давно, по-друге; де-не-де, раз у раз, доречі, до вподоби, деінде.

8. Оберіть рядок, у якому всі складні прислівники пишуться разом:

- а) з/зусібч, поза/вчора, по/одинці, ані/телень,
- б) з/роду/віку, стрім/голов, в/ні/чию, до/пізна;
- в) от/от, за/дня, на/біс, по/віще/президентськи;
- г) час/від/часу, з/переляку, не/слід, після/завтра.

9. Зазначте, у яких двох рядках усі складні прислівники пишуться окремо:

- а) один/за/одним, до/побачення, на/поруки, на/швидкуруч, по/півночі;
- б) з/боку/на/бік, по/під/віконню, на/весну, раз/по/раз, по/письменному;
- в) в/основному, тим/разом, день/при/дні, в/цілому, по/семеро;
- г) плече/в/плече, за/світла, ні/на/гріш, один/в/один, до/речі.

10. Вкажіть, у якому рядку всі прислівники пишуться через дефіс:

- а) по/перше, будь/що/будь, коли/не/коли, раз/у/раз, на/дворі;
- б) часто/густо, пліч/о/пліч, по/українськи, по/латині, на/сміх;
- в) на/радість, по/нашому, кінець/кінцем, аби/де, на/бік;
- г) по/німецьки, любо/дорого, де/не/де, коли/небудь, по/третє.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 14: Медична професійна мова в історії української літературної мови. Написання не та ні з різними частинами мови.

Мета: повторення правил написання НЕ та НІ з різними частинами мови, редагування медичних текстів.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Написання не з різними частинами мовами
2. Написання ні з різними частинами мови

Зміст теми:

Частка не пишеться разом:

1. Якщо слово без не не вживається: із іменниками, прикметниками, прислівниками, дієсловами, дієприслівниками: ненависть, невістка; нещадний, негативний; невдовзі, невтямки, несамовито; нехтувати, непокоїтися, непритомніти; ненавидячи, нездужаючи; із дієприкметниками, якщо вони є означеннями іменника (а не присудком) і не мають при собі пояснювальних слів: невивчений вірш, непередбачена ситуація.

2. У складі префікса недо- в іменниках, прикметниках, дієсловах, дієприкметниках: недосяжність, недооцінка; незорілий, недовиконаний, недочутий; недоїдати (погано харчуватися), недоказувати (щось замовчувати).

3. З іменниками, прикметниками, прислівниками, займенниками, якщо додаванням не утворюється слово, яке можна замінити синонімом без не: правда – неправда (брехня), веселий – невеселий (сумний).

4. У займенниках неабихто, неабищо, неабиякий.

5. У частках невже, нехай.

6. У сполучниках незважаючи на, неважаючи на, немовбито, немов, немовби, неначе, неначебто.

7. При зіставленні протилежних ознак: річка нешвидка, а глибока; вітер несильний, а теплий.

«Запам'ятайте». Слід розрізняти написання немає, не має: давно немає листів від сина; він не має грошей на квиток.

Частка не пишеться окремо:

1. Із дієсловами: не пише, не слухає, не доїдати страву, не дочути до кінця.

2. Коли в реченні є протиставлення: море не чорне, а синє; не довго він був у полі, а лише три дні.

3. Якщо прикметник має при собі пояснювальне слово (займенник, прислівник) із часткою ні, а також якщо перед ним стоять слова далеко, зовсім, аж ніяк: нікому не відомий; мені зовсім не приємний.

4. Якщо частка не становить одного поняття з наступним словом, а є лише запереченням: йому бракує не знань, а бажання.

5. З дієсловами та дієприкметниками, що виступають присудками, а також у дієслівних формах на -но, -то та дієприслівниках: книга не прочитана; підлогу не вимито; не прочитавши, важко зрозуміти зміст.

6. Із дієприкметниками, якщо вони мають пояснювальні слова: не переписаний мною текст.

7. Із прикметниками у функції присудка, якщо часткою заперечується ознака, виражена даним словом: той котик не великий (заперечення); той невеликий котик сидів біля дерева (одне означальне поняття).

8. Якщо між часткою та прикметником-присудком можливе дієслово є (був, була): цей будинок не старий (не є старий); але: цей будинок (є) нестарий (тобто відносно недавно збудований).

9. Із прислівниками, числівниками, займенниками, сполучниками, частками, прийменниками та з незмінюваними присудковими словами: не гаразд, не досить, не дуже (але недуже дитя – хворе), не зовсім, не варто, не можна, не треба, не цілком, не випадково, не дивно, не інакше, не раз, не сьогодні, не слід, не вісім, не двоє, не перший, не ваш, не твій, не тоді, не то... не то, не при... , не на... , не за... , не до вподоби, не до ладу, не до речі, не до смаку, не під силу, не від того, не з руки та ін.

Частка ні пишеться разом:

1. З іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками, сполучниками, якщо слово без ні не вживається: нісенітниця, нівечити, ніяковий, нібито.

2. У заперечних займенниках, якщо частку не відокремлює прийменник: ніхто, ніщо, нічий, ніякий.

3. У заперечних прислівниках: ніде, нікуди, нінащо, нітрохи, ніколи.

Частка ні пишеться окремо:

1. У сталих словосполученнях із часткою ні: ні на йоту, ні при чому; ні світ ні зоря; ні сяк ні так; ні пуху ні пера.

2. Якщо частку від займенника відокремлює прийменник: ні до чого; ні з кого.

Питання для самоконтролю

1. Коли частка **не** пишеться разом
2. Коли частка **не** пишеться окремо
3. Коли частка **ні** пишеться разом
4. Коли частка **ні** пишеться окремо

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
Вивчити: 1. Написання часток	Записати слова, вправи. Розподілити за групами відповідно до правил.

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Вправа 1. Перепишіть речення. Напишіть НЕ зі словами разом чи окремо й поясніть правопис.

1. Тільки мав талант до віршів (не) позичений, а власний (Леся Українка). 2. Видатний учений довго й наполегливо йде до свого відкриття, йде (не) повторними шляхами (З газ.). 3. (Не) щасна, (не) правдива людина, що добровільно й легко зрікається рідної мови; щаслива, праведна людина, що в радості й горі будує слово своєї землі (Б. Харчук). 4. (Не) дивні шовки, (не) коштовний сервіз, (не) чашу мережано-срібну - мій дядько із фронту додому привіз на згадку баклажку похідну (Д. Луценко). 5. То (не) щастя, як дощ у жнива вдасться (Нар. тв.). 6. (Не) далеко вже нам до Європи, це Європі далеко до нас (В. Мордань). 7. Я світ обійшов, я своїми руками (не) правду борю, на двобої йдучи (Я. Славутич). 8. Як (не) розумно випрошувати те, чого можеш сам досягти! (Г. Сковорода).

Вправа 2 (УСНО). Розкрийте дужки, поясніть правопис часток НЕ, НІ з різними частинами мови.

1. Рідна мова - (не) зборна таїна, яка робить народ народом і увічніює найтонші порухи його душі (І. Вихованець). 2. Чи на майдані коло церкви, чи на засніжених полях, бували жертви, жертви, жертви... (не) легкий був до волі шлях (П. Тичина). 3. В майстерні вже (не) перший рік працює він зразково (Д. Білоус). 4. Чи (не) від того, що ми свого часу призабули мамину пісню над колискою, наші діти так легко, з такою байдужістю одцуралися од народного мелосу і стали епігонами, гірше того, популяризаторами чужого, (не) рідко майже (не) зрозумілого, а то й шкідливого музикування (В. Скуратівський). 5. Вересневе сонце (не) помітно зайшло за потріскані (не) густі хмари і зразу ж розіслало аж за ліс (не) добілені полотна (М. Стельмах). 6. Пробачте поетам дивацтва (не) злі: (не) багато поетів живе на землі (Олександр Олесь).

3. Напишіть не зі словами разом чи окремо, поясніть правопис.

Не/збагненний, не/вміють, не/дуга, не/дочуває, не/має, не/сьогодні/завтра, не/навмисний, не/абиякий, зовсім не/старий, не/до/смаку, не/доспілий, не/вперше, не/впору, не/до/вподоби, не/догадливий, не/догодований, не/дозрілий, не/друг, не/досить, не/спокій, не/твій, не/перший, не/дурний, а розумний, не/начебто, не/зважаючи на, не/здужати, не/з/руки, не/доносити, не/доречний, не/добросовісний, не/абихто, не/звідси, не/близький, ніде

не/знаний, не/мовби, не/мало, а багато, не/можна, не/набагато, не/наголошений, не/під/силу, не/повага, не/привітний, не/раз, не/слід, не/хай, не/руш, не/що інше як, не/багата, а горда, не/гаразд, не/дарма, не/далеко, не/спроста.

4. Напишіть ні зі словами разом чи окремо. Поясніть правопис слів.

Ні/бито, ні/до/чого, ні/за/що, ні/звідки, ні/з/чим, ні/вроку, ні/на/йоту, ні/на/що, ні/ні, ні/один, ні/по/чім, ні/причому, ні/се/ні/те, ні/так/ні/сяк, ні/на/кому, ні/чим, ні/на/чийй, ні/як, ані/теленя, ані/трохи, ані/скільки.

5. Напишіть частку не разом або окремо зі словами. Поясніть правопис.

А. Не/можливо, не/доведений, не/адекватний, не/дозрілий, не/порушно, не/додивитися, не/гайний, не/довіра, не/дочуваючи, не/притомнівши, не/абихто, не/вперше, не/дужий, не/спокій, не/варто, не/жить, не/нависний, не/похитний, не/вимушено, не/швидко, не/порушний, не/впинно, не/дбалість, не/дорозвинений, не/квапитися, не/метал, не/суттєво, не/самовито, не/треба, не/злічений.

Б. Не/надійна особа, не/досягати результатів, не/подолати ворогів, не/хтуючи обов'язками, не/запальний процес, не/чуваний факт, не/передбачувана проблема, документ ще не/підписаний, завдання нерозв'язані мною, не/зараховано роботу.

6. Складіть речення з поданими мовними формулами.

Незважаючи на аналіз фактів, студювання окремих питань ...; науковий доробок учених, в якому висвітлюється ...; наявні переконливі докази; у навчальному посібнику розглядаються ...; дослідження присвячено актуальній темі ...

7. Запишіть графічні скорочення до наведених слів.

Доктор медичних наук, професор, доцент, асистент, завідувач, член-кореспондент, виконувач обов'язків, університет, факультет, розчин, препарат, медицина, медичний, стаття, бібліотека, читальний зал, видання, література, довідник, авторський аркуш, том, сторінка, місце печатки, наприклад, діаграма, область.

Завдання 8. Опрацюйте фаховий текст.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. З'ясуйте, у якому рядку всі слова з НЕ написано правильно.

- а) ненавидіти, незважаючи на, нечитаючи, не мій, не один;
- б) не турбувати, неабияк, невиконана вчасно робота, невесело (сумно), не та;
- в) не сьомий, недовіра, несамовито, нещодавно, не мовбито;
- г) нелегко, невтямки, не люблю, не проживши, неабиякий;
- д) неподалік, не десять, непрочитана книга, не мов, нехтуючи.

2. У кому рядку всі слова з НЕ пишуться окремо?

- а) не/добачати, не/вдаха, не/виконання, не/густо, не/співав;
- б) не/задовільно, не/помітно, не/терпеливий, не/покоїтись, не/ти;
- в) не/підготовлений, не/від/нас, не\зручно, не/порядок, не/роба;
- г) не/здалека, а зблизька, не/від/мене, не/ловлю, не/сім, не/прийшовши;
- д) не/вільний, не/воля, не/заважай, не/ходи, не/вдаха.

3. Вкажіть, у якому рядку всі слова з часткою НЕ пишуться разом.

- а) не/міч, не/читаючи, не/підготовлена робота, не/добачати, не/покоїтись (турбуватися);
- б) не/той, не/зчутися, не/хотя, не/жаль, не/весело;
- в) не/здужати, не/абияк, не/славити (ганьбити), не/абихто, не/втямки;
- г) не/повага, не/виконаний план, не/залишилося, не/співали, не/стямно;
- д) не/активний, не/повторна, не/зважай, не/відвідує, не/той.

4. Які частини мови належать до незмінних службових?

- а) прислівник, прийменник, сполучник, вигук;
- б) прислівник, прийменник, сполучник, частка;
- в) прийменник, сполучник, частка, вигук;
- г) прийменник, сполучник, частка;
- д) прийменник, сполучник, вигук.

5. У якому рядку всі слова написано правильно?

- а) коли-не-коли, ніколи, не стямно, не той, невесело;
- б) нещодавно, неначебто, нерідко, незабаром, не відповідаючи;

- в) ненароком, незволікаючи, ніяк, немовбито, не до ладу;
- г) нелегко, де не де, не чекаючи, невпинно, незважаючи на;
- д) не до вподоби, недосипати, неблизько, а далеко, ні для кого, нівроку.

6. У якому рядку всі слова з НЕ пишуться окремо.

- а) не/міг, не/має, не/зчутися, не/щастя, не/один;
- б) не/веселий, не/мовля, не/мов, не/мовчати, не/можна;
- в) не/треба, не/той, не/читаючи, не/виправлена студентом помилка, не/кричав;
- г) не/дбалий, не/абияк, не/гайно, не/забудько, не/вірив;
- д) ледве/не, не/хай, трохи/не, не/досипати, не/наче.

7. Виберіть фразеологізми, до складу яких входять антоніми.

- а) ні в жодному разі;
- б) ні в зуб ногою;
- в) ні живий ні мертвий;
- г) не з доброго десятка;
- д) не той тепер Миргород.

8. У якому рядку всі слова з НЕ пишуться окремо?

- а) не/розв'язана учнем задача, не/добудована школа, не/зіграна ще роль;
- б) не/знайдена відповідь, не/сказані слова, не/куплені, а подаровані квіти;
- в) не/зламане вітром дерево, не/дописана вправа, ніколи не/пофарбована підлога;
- г) не/розглянуте питання, ніким не/розгадана таємниця, не/дописаний твір;
- д) ще не/випрасувана білизна, нічим не/зацікавлений студент, не/зварена вчасно каша.

9. Вкажіть, у якому рядку слова з НЕ пишуться разом.

- а) не/висушена трава, не/перекопана досі ділянка, не/зірваний бур'ян;
- б) ні до кого не/спрямована промова, не/закінчена розмова, нічим не/підтверджений факт;
- в) не/помічений човен, не/підписані документи, не/дописаний лист;
- г) не/продумана відповідь, не/написана повість, оті не/скошені поля;
- д) не/скошена трава, не/полита досі ділянка, не/бачена краса, не/скорений ніким народ.

10. У якому рядку всі слова з НЕ пишуться окремо?

- а) не/володіючи, не/погоджуючись, не/сказавши, не/запам'ятавши, не/зрадивши;
- б) не/обстеживши, не/завівши, не/розкривши, не/дописавши;
- в) не/заморозивши, не/відкидаючи, не/дописавши, не/дочитавши, не/зловивши;
- г) не/оглядаючись, не/моргнувши, не/добігши, не/здужаючи, не/пускаючи;
- д) не/обстеживши, не/завівши, не/скоївши, не/розкривши, не/дописавши.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).

4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. . URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 15: Структура та види наукового тексту. Форми прийменників у медичному тексті.

Мета: повторити правопис прийменників. Редагувати текст із помилками в написанні форм з прийменниками. Виконувати тестові завдання з теми.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Прості (первинні) та похідні (вторинні) прийменники за походженням.
2. Прийменники за будовою: прості, складні та складені.
3. Особливості перекладу прийменникових конструкцій з російської мови.

Зміст теми.

Прийменник — це службова частина мови, яка є засобом вираження граматичного зв'язку.

відмінок	Первинні прості	Первинні складні	Вторинні прості	Вторинні складені
Родовий	<i>Без, біля, у (в), від, до, для, з, крім, між, ради, серед</i>	<i>Задля, заради, з-за, з-межи, з-над, з-перед, з-під, з-поза, з-поміж, з-посеред, з-побіч, з-проміж, посеред, щодо.</i>	<i>Близько, вглиб, вздовж, відносно, довкола, ззаду, кругом, мимо, навколо, обабіч, круг, після, поверх, поперек, поруч, поряд, проти, спереду, край, шляхом, ціною, стосовно.</i>	<i>В ім'я, за винятком, за допомогою, за рахунок, з метою, у знак, на основі, у бік, в напрямі, у разі, в силу, в умовах, близько від, виходячи з, відповідно до, залежно від, збоку від, на відміну від, подібно до, праворуч від, у</i>

				<i>напрямі до, у бік від, на шляху до, у відповідь на.</i>
Давальний	—	—	<i>Вслід, всупереч, навздогін, навперейми, назустріч, наперекір, напереріз.</i>	<i>На противагу</i>
Знахідний	<i>У, за, крізь, між, на, над, о, під, по, повз, проз, про, через.</i>	<i>Поза, поміж, понад, попри, проміж.</i>	—	<i>Зважаючи на, незважаючи на, у відповідь на, з огляду на.</i>
Орудний	<i>З, за, між, над, зі, зо.</i>	<i>Поза, понад, поперед, проміж, поміж, помежи.</i>	—	<i>Вслід за, згідно з, навздогін за, нарівні з, на чолі з, одночасно з, паралельно з, побіч з, у зв'язку з, у розріз з, у згоді з, у співдружності з.</i>
Місцевий	<i>У (в), на, о, по, при.</i>	—	—	—

Допустові прийменники: *всупереч, наперекір, на противагу, незважаючи на, незалежно від, у розріз з, при.*

Прийменники умови: *при, у випадку, у разі, за умови.*

Прийменники причини: *з, за, через, завдяки, у результаті, внаслідок, в силу, з огляду на, зважаючи на.*

Прийменники мети: *для, за, по, ради, заради, з метою, в інтересах, з нагоди, з приводу, на випадок, у справах, на честь.*

Прийменники часу: *після, перед, при, через, протягом.*

Усі вторинні прийменники розвинулися з прислівників, іменників, дієприслівників: а) **відприслівникові прийменники:** *сиділа близько хати, сиділи довкіл лампи, глянула наперед себе, напередодні свята, осторонь шляху, праворуч річки, наприкінці концерту.* б) **віддіменні прийменники:** *сидів кінець стола, круг тебе ростуть, шляхом утворення, ціною крові, на підставі, на основі, на адресу, з метою, під пиводом, в умовах.*

в) **віддієслівні:** *включаючи, виключаючи, зважаючи на, незважаючи на.*

Правопис прийменників:

Разом:

Внаслідок, унаслідок, впродовж, вслід, замість, збоку, навперейми, назустріч, навколо, напередодні, наприкінці, щодо; задля, заради, навпроти, обабіч, окрім, поза, поміж, понад, поперед, посеред, проміж.

Окремо:

У разі, під кінець, під час, в напрямі до, в результаті, в силу, залежно від, незважаючи на, поряд з, у зв'язку з, у відношенні до, що ж до.

Через дефіс:

З-за, із-за, з-під, із-під, з-над, з-понад, з-перед, з-між, з-проміж, з-поза, з-поміж, з-посеред.

Питання для самоконтролю

1. Які є прийменники за походженням?
2. Які є прийменники за будовою?
3. Написання прийменників разом, окремо, через дефіс.
4. Культура мовлення і вживання прийменників.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
1. Написання прийменників разом. 2. Написання прийменників окремо. 3. Написання прийменників через дефіс.	Виконання вправ.

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Розподіліть вторинні прийменники за схемою: а) відприслівникові, б) відіменні, в) віддієслівні.

Включаючи, шляхом утворення, сидіти близько хати, сидів кінець стола, праворуч річки, глянула наперед себе, виключаючи, з метою, ціною крові, сиділи довкіл лампи, осторонь шляху, круг тебе ростуть, на підставі, зважаючи на, в умовах, на основі, на адресу, наприкінці концерту, напередодні свята, незважаючи на.

Завдання 2. Визначте прийменники за походженням і за морфологічним складом.

Поясніть правопис.

До, на, з-за, з-під, понад, коло, при, поміж, між, під час, вздовж, через, всупереч, з-над, протягом, попід, впродовж, наприкінці, незважаючи на, опісля, задля, незалежно від, на противагу, у розріз.

Завдання 3. Відредагуйте, якщо потрібно подані словосполучення.

При таких умовах, на протязі кварталу, прийти у справі, працювати по схемі, покласти в кишеню, по питаннях комерційної торгівлі, за дорученням, в дві години, після повернення, по всіх напрямках, будинок в три поверхи, по замовленню, курси по вивченню української мови, вступити в аспірантуру, залучити в роботу, один день в місяць, по власному бажанню, за вказівкою, надіслати по пошті, українець по походженню, науковий звід по практиці.

Завдання 4. Запишіть 10 словосполучень з прийменником через

Завдання 5. Випишіть приклади речень, у яких би прийменники: а) біля, близько, коло, перед, під виражали просторові і часові відношення; б) від, через, з – причинові й просторові; в) для, на, по, за – мети і просторові.

Завдання 6. Спишіть, розкриваючи дужки. Поясніть написання прийменників і прислівників.

(По)при всі негаразди, (що)до цієї справи, (під)час перерви, рости (в)гору, (по)між рядами, (з)поміж дерев, (с)початку вимішати, а потім вживати, (з)за тину, (по)над 10 відсотків, (з)посеред багатьох препаратів, (не)зважаючи на погане самопочуття, згідно (з)інструкцією, згребти (до)купи, (до)купи головних інгредієнтів додати інші, налити (на)половину, (за)для вас, з(по)між гілля, (на)прикінці відпустки, (з)перед носа, з(по)під воріт, (що)до цієї справи, (на)перекір знегодам, (в)продовж багатьох років.

Завдання 7. Запишіть 10 словосполучень з прийменником з-за, -із-за

Завдання 8. Випишіть словосполучення слів у три колонки залежно від того, як пишуться прийменники: 1) разом; 2) через дефіс; 3) двома і більше словами.

(Із)за бічної лінії, (за) ради перемоги, (під)час бою, (по)серед гри, передача (з)за голови, (на)перекір знегодам, з(по) під воріт, (по)між гравцями, (по)під ногами, (за)для вас, з(по)між футболістів, (в)наслідок чвар, (на) прикінці матчу, у(напрямі) до суперника, (з)під контролю, (із)за меж майданчика.

Завдання 9. Складіть і запишіть речення з похідними прийменниками. Поясніть їх правопис.

Відповідно до, незважаючи на, в напрямі до, в інтересах, залежно від, в силу, згідно з, на шляху до, у відношенні до, у зв'язку з, в міру, на чолі, під кінець, поряд з.

Завдання 10. Побудуйте правильно речення, використовуючи необхідні прийменники та ставлячи іменники у потрібному відмінку. Поясніть ваш вибір.

1. (Всупереч, незважаючи на, хоча й) висловлено сумнів, наша поїздка видається можливою. 2. Його заступник одразу дав наказ звільнити всіх (від, з, (і)з-під – варта). 3. Збори відбудуться (за, протягом, упродовж – дві години). 3. Будівельники виконали роботу (з, по, відповідно до, згідно з, за – проект). 4. (Щодо, з приводу з – розглядуване питання) хочу висловити деякі міркування. 5. Рішення було прийнято (відповідно до, відповідно з, у відповідності до, згідно з – розпорядження міністерства). 6. (Внаслідок, у зв'язку, у силу – перегрітися на сонці) може з'явитися запаморочення. 7. Представництво не змогли відкрити (по причині, у зв'язку з, (і)з-за, за, через – відсутність належних приміщень). 8. (З метою, для, у зв'язку з – посилення спортивної роботи) необхідно провести медичний огляд учнів та скласти списки груп. 9. Третю свою модель авто концерн змушений був зняти з виробництва (у зв'язку з, (і)з-за, за, завдяки, в силу – його конструктивні недоліки).

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Разом пишуться:

- а) прийменникові сполуки у/разі, під/час, під/кінець;
- б) складні прийменники, утворені сполученням одного або двох (іноді трьох) прийменників із будь-якою частиною мови;
- в) складні прийменники, утворені за допомогою початкових з-, із-;
- г) складні прийменники, утворені з двох простих прийменників.

2. У якому рядку всі прийменники пишуться разом:

- а) незалежно/від, на/перед, з/під, за/ради, з/за;
- б) по/між, згідно/з, під/час, в/продовж, з/поміж;
- в) в/наслідок, до/вкола, в/здвж, на/вкола, що/до;
- г) на/впроти, у/зв'язку/з, поруч/з, з/метою, з/посеред.

3. Зазначте два рядки, у яких усі прийменники пишуться окремо:

- а) відповідно/до, у/разі, незалежно/від, під/час, на/чолі;
- б) на/відміну, у/зв'язку/з, за/винятком, в/напрямі/до, незважаючи/на;
- г) згідно/з, в/наслідок, по/серед, з/поза, по/між.

4. У якому рядку в усіх словосполученнях прийменник разом з іменниковою формою вказує на місце дії?

- а) висіти над столом, розташуватися біля річки, сидіти при дорозі, співати біля хати;
- б) взяти зі столу, росли посеред лісу, охнув від жаху, покласти на парту;
- в) зупинитися близько лісу, жити під лісом, потемніла в річці, діяти згідно з законом;
- г) чекати з неба, розливати по землі, розмовляти з другом, закричати від болю.

5. Вкажіть рядок, у якому всі прийменники пишуться через дефіс:

- а) із/за, з/під, з/поміж, з/посеред, з/попід;
- б) за/для, з/посеред, по/при, з/поза, з/понад;
- в) по/серед, з/над, під/час, із/поміж, із/попід;
- г) одночасно/з, з/між, в/супереч, на/переріз, по/при.

6. Зазначте два рядки, у яких один прийменник пишеться окремо:

- а) на/зустріч, по/перек, в/слід, по/зад, до/вкола;
- б) в/наслідок, по/за, на/серед, по/при, на/впроти;
- в) під/кінець, за/ради, на/перекір, на/передодні, на/вкруги;
- г) за/для, під/час, в/здвж, по/серед, з/поміж.

7. Вкажіть рядок, у якому допущено орфографічну помилку:

- а) під кінець, що ж до, за допомогою, посеред, відповідно до;
- б) опріч, вздовж, з метою, в напрямку до, за винятком;
- в) нарівні з, із-під, поряд, наприкінці, осторонь;
- г) у зв'язку з, з-поза, незалежно від, щодо, під час.

8. Визначіть, у яких двох реченнях прийменник пишеться окремо:

- а) І тут сніжинки, як пушинки, на/в/круг пускаються в танець.
- б) Нева тихесенько кудись несла тоненьку кригу по/під/ мостом.
- в) Під/час канікул ми відпочивали у Криму.
- г) Навіть безногий Ілько, який щодень з ранку до вечора сидів на своєму візочку при/вході на церковне подвір'я, нині сипав жартами.

9. Вкажіть, у яких двох рядках усі прийменники пишуться окремо:

- а) під/час, в/разі, залежно/від, з/огляду/на, в/напрямку;
- б) по/між, на/серед, по/зад, незважаючи/на, подібно/до;
- в) за/мість, по/при, відповідно/до, залежно/від, за/рахунок;
- г) за/винятком, під/кінець поруч/з, під/кінець, на/випадок.

10. Визначіть, у яких двох рядках усі прийменники пишуться разом:

- а) на/прикінці дня, на/зустріч делегації, за/рахунок батька, по/серед поля;
- б) у/середині атомів, з/боку отари, с/краю села, по/під вікнами;
- в) до/вкола цього питання, в/наслідок чвар, за/для вас, по/руч мене;
- г) на/знак згоди, в/ім'я миру, на/прикінці відпусток, на/передодні свят.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 16: Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації. Правочис прізвищ, імен, по батькові.

Мета: правильне та нормативне послугоування морфологічними нормами української літературної мови.

Основні поняття: прізвище, ім'я, по батькові, відмінювання.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Як пишуться російські прізвища українською мовою?
2. Як творяться чоловічі імена по батькові?
3. За допомогою яких суфіксів творяться жіночі імена по батькові?

Зміст теми:

1. Для творення чоловічих імен по батькові вживається тільки суфікс -ович: *Сергій — Сергійович, Іван — Іванович, Павлович, Петрович, Вадимович, Якович, Юрійович, Віталійович, Макарович, Григорович (і від Григір , і від Григорій), Васильович, Анатолійович, Леонідович, Олександрович, Олексійович, Гордійович, Борисович, Микитович.*

Винятки: *Лука — Лукич (Луківна); Ілля — Ілліч (Іллівна); Кузьма — Кузьмич (Кузьмівна) і Кузьмович; Микола — Миколайович (Миколаївна); Сава — Савович (і Савич); Хома — Хомич (і Хомович); Яків — Якович (Яківна).*

Лев — Левович і Львович .

Чоловічі імена по батькові відмінюються як іменники II відміни:

- Н. Олег Васильович
Р. (Кого?) Олега Васильовича
Д. (Кому?) Олегу (Олегові) Васильовичу (-еві)
З. (Кого?) Олега Васильовича
О. (з ким?) з Олегом Васильовичем
М. (на кому?) на Олегу (Олегові) Васильовичу (-еві)
Кл. Олегу Васильовичу! Олежа Васильовичу!

Жіночі імена по батькові відмінюються як іменники I відміни:

- Н. (хто?) Дарія Семенівна
Р. (кого?) Дарії Семенівни
Д. (кому) Дарії Семенівні
З. (про кого?) про Дарію Семенівну
О. (з ким?) з Дарією Семенівною
М. (на кому?) на Дарії Семенівні
Кл. Даріє Семенівно!

Для творення жіночих імен по батькові застосовуються суфікси -івна, -ївна:

Миколаївна	Петрівна	Олександрівна
Віталіївна	Олегівна	Прокопівна
Сергіївна	Ігорівна	Федорівна
Андріївна	Павлівна	Антонівна
Олексіївна	Василівна	Семенівна

Юрійвна	Григорівна	Борисівна
Георгіївна	Вікторівна	Дмитрівна
Миколаївна	Володимирівна	Степанівна

Під час творення форм звертання обидва слова ставляться в кличному відмінку.

Борисе Дмитровичу!	Володимире Львовичу!
Михайле Петровичу!	Федоре Віталійовичу!
Олександрє Григоровичу!	Пантелеймоне Кузьмичу!
Анатолію Степановичу!	Павле Петровичу!

Марино Георгіївно!
Ганно Дмитрівно!
Світлано Степанівно!
Любовє Гнатівно!
Олесю Степанівно!

Правопис прізвищ

Записуючи прізвища українською мовою, слід пам'ятати наступні правила:

1. Після приголосних пишемо Е: *Александров, Бєстужєв, Кузнєцов, Лєрмонтов, Мєчников, Дєрбєньов.*

2. Є пишемо у таких випадках:

— на початку слів: *Євгєньєв, Єжов, Єгоров, Єфимов, Євдокимов.*

— усередині слів після голосного та за роздільної вимови: *Аляб'єв, Прокоф'єв, Григор'єв, Гур'єв, Євгєньєв, Афанасєєв, Бєрдєєв, Бєєраков, Достоевський.*

— після приголосних (крім шиплячих, р, ц) у суфіксах -єв, -єєв: *Мєдвєдєєв, Алєксєєв, Тиміряєєв, Вєдєнєєв, Мєндєлєєв, Малєєв, Матвєєв (АЛЕ: Аракчєєв, Андрєєв, Муромцєєв, Нєхорошєєв, Плєщєєв).*

— якщо українська літера І походить з давньоруського Ї (ять): (*білий, лїс, хлїб, звїр, рїна*), то у прізвищах пишемо Є: *Хлєбников, Рєпїн, Звєрєєв, Бєлов, Бєлий, Мєшков, Камєнєєв, Лєсков, Бєлїнський, Сєров, Бєдний.*

3. Сполучення літер ЙО пишемо на початку слова, після голосного, після б,п,в,м,ф: *Йолкін, Бугайов, Окайомов, Муравйов, Соловйов, Воробйов.*

— Буквосполучення **ЬО** пишемо всередині слова після приголосних: *Алфьоров, Дєрбєньов, Дьорнов, Тьоркін, Парфьонов, Потьомкін, Вєрьовкін.*

АЛЕ: у деяких прізвищах пишемо Е: *Сєменов, Федоров, Артємов.*

— Буква О під наголосом після шиплячих: *Хрущов, Щипачов, Лихачов, Грачов, Чернишов, Мурашов, Чижов.*

4. Літеру І пишемо на початку слова та після приголосного (крім шиплячих і ц): *Ісаєєв, Ігнатович, Ігнатьєєв, Багіров, Пушкін.*

— Літеру **Ї** пишемо після голосного та за роздільної вимови: *Гур'їн, Ізмаїлов, Мар'їн, Ільїн.*

— Літеру **І** пишемо після приголосних перед голосними: *Тицїан, Купрїянов.*

— Літеру **И** пишемо після ДЖ, Ж, Ч, Ш, Щ, Ц перед приголосним: *Гаршин, Гуцин, Чичиков, Дорожсин, Цикало, Кожсин, Лукашин, Жилін, Грєчишин.*

— У префіксі **ПРИ-**: *Привалов, Прибилкін, Пришвін.*

— Літеру **И** пишемо у прізвищах, що мають спільні корені у слов'янських мовах: *Пивоваров, Виноградов, Данилов, Борисов, Кирилов, Григоруєв, Вишнєвський, Писарчук, Кисєльєв, Сиркін.*

— Літеру **И** у суфіксах **-ИЧ, -ОВИЧ, -ИК, -ИЦ, -ИЩ:**

Бєл-ик-ов, Станюк-ович, Поп-овичКулин-ич, Рад-иц-єєв.

— Літеру **И** у суфіксі **-ИН-** після шиплячих, р, ц: *Куриц-ин, Лукаш-ин, Роц-ин,*

Ромаш-ин, Бабіч-ин, Криниц-ин, Іллюш-ин, Пуц-ин,

5. Літеру И пишемо після тверлих приголосних: *Чернишов, Крутих, Пир'єв, Личагін, Личаков, Сиркін, Мишкін, Брикалов.*

6. Апостроф у прізвищах пишеться за загальними правилами: *М'ясоєдов, В'яльцев, В'яземський, Рум'янцев, Захар'їн, Лук'янов, Лук'яновський, Григор'єв.*

7. М'який знак у прізвищах пишемо:

— за роздільної вимови після **д, т, з, с, ц, л, н:** *Дьяконов, Третьяков, Арсен'єв, Демент'єв, Авдот'єв, Ігнат'єв, Ульянов.*

— у кінці слова: *Лось, Соболь, Глуховець, Муромець, Скиталець.*

— всередині слова: *Коньков, Кальченко, Кальченко, Новосельцев, Мальцев.*

ІМЕНА:

Ігор — Ігоря, Ігорю, Ігореві, з Ігорем. — Ігоре Семеновичу!

Лазар — Лазаря, Лазарю, Лазареві, з Лазарем — Лазаре Кузьмичу!

Геннадій — Геннадія, Геннадію, з Геннадієм

В'ячеслав — В'ячеслава, В'ячеславу (В'ячеславові), з В'ячеславом — В'ячеславе!

Валер'ян — Валер'яне!

Святослав — Святослава, зі Святославом, Святославе!

Ілля — (кого?) Іллі, (кому?) Іллі, (з ким?) з Іллею, (на кому?) на Іллі — Ілле Григоровичу! (Чий?) Іллін товариш

Антін — Антона, Антону (Антонові), з Антоном — Антоне!

Нестір — до Нестора, з Нестором, Нестору (Несторові), Несторе! **ЧИЙ?** —

Несторів документ, **ЧИЯ?** — Несторова книжка

Ничипір — Ничипоре!

Прокіп — Прокопе!

Тиміш — Тимоше!

Ізабелла, Ганна, Белла, Віолетта, Елла, Емма, Іван
на, Неллі, Неля, Нонна, Жанна, Агата, Майя, Мар'яна, Маріанна.

Ольга — (кому?) Ользі, (з ким?) з Ольгою, (чий?) Ольжин.

Мелашка — Мелашці, з Мелашкою, Мелашин.

Параска — Парасці, з Параскою, Парасчин.

Солоха — Солосі, з Солохою, Солошин.

Надія — з Надією, Надіє! (Чий?) Надійн конспект

Запам'ятайте! На питання ЧИЙ? ЧИЯ? ЧИЇ? Відповідають присвійні прикметники. Якщо вони утворені від власних назв, то пишуться з великої літери.

Віталі-й — Віталі-єва лекція, Віталі-їв портфель

Андрій — Андрієва, Андрійів

Петр-о — Петр-ов-а лекція, Петр-ів конспект

Павло — Павлова, Павлів

Олег — Олег-ов-а, Олег-ів

Ігор — Ігор-єв-а, Ігор-ів

Прокіп — Прокоп-ов-а, Прокоп-ів

Микол-а — Микол-ин-а, Микол-ин

Ілл-я — Ілл-ин-а, Ілл-ин

Дмитр-о — Дмитр-ов-а, Дмитр-ів

Іван — Іванова книжка, Іванів конспект

Натал-я — Натал-ин-а, Натал-ин

Наталк-а — Наталч-ин-а, Наталч-ин

Наталі-я — Наталі-їна, Наталі-їн

Марія — Маріїна, Марійн

Катерина — Катеринина, Катеринин

Катя — Катина, Катин

Ольга — Ольжина, Ольжин

Питання для самоконтролю

1. Яка особливість написання прізвищ українською мовою?

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки здобувача з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
1. Написання прізвищ. 2. Творення чоловічих імен по батькові. 3. Творення жіночих імен по батькові.	Виконання вправ

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Вставте пропущені літери. Поясніть правопис.

Л...б...д...в, Кал...новський, Кав...р...н, ...ван...ш...н, Завар...х...н, Ж...л...ховська, ...рмолова, ...рох...н, Д...дов, Гр...гор'...в, В...тров, Бондар...в, Б...л...й, Б...лк...н, Б...лобров, Афанась...в, Тр...н...в, Ткач...в, Драч...в, Ак...мов, Мал...ш...в, Ч...рном...рд...н, ...льц...н, К...р'янов, Цв...тков, Зорьк...н, Стол...п...н, Вас...ль...в, Андр...анов, Плужн...ков, М...ронов, Тр...фонов, Андр...в, Купр...янов, Лук...янов, Т...хорецький, Еф...мов...ч, Вен...диктов, Ч...рних, Корн...в, Панкрать...в, К...р...лов, Ан...с...мов.

Завдання 2. Розкрийте дужки, обґрунтуйте написання.

Приїдь (матуся). Чау уживати ліки (Олег). Добридень (лікар). На все добре (друг). Зустрічайте гостей (Надія Григорівна Будько). Дякую (мама, тато, син, дочка, доня, онук, брат, сестра, подруга). Оперуватимемо Вас (пан посол. Пан професор, колега, хлопець). Допоможу тобі, (брат Іван, сестра Ніна, колега Гирич Ольга, колега Гирич Сергій, однокурсник Андрій, кравець Ігор, кравчиня Людмила). Рада Вас зустріти (Наталя, Наталі, Ольга, Оля, Євгенія, Євгенія, Євгеній). Ви обстежилися (Червоненко, Червоненков). Вас кличуть (медсестра, медсестри, медсестричка). Чекаю в гості (Валентина, Валя, Владислав, Владислава). З ювілеєм тебе (українка, україночка, Україна).

Завдання 3. Від поданих імен утворіть чоловічі імена по батькові.

Василь, Сергій, Аркадій, Микола, Анатоль, Григорій, Ігор, Роман, Інокентій, Єлисей, Валерій, Олекса, Назар, Кузьма, Андрій, Антін, Євген.

Завдання 4. Від поданих імен утворіть жіночі імена по батькові.

Сергій, Григорій, Арсен, Арсеній, Наум, Інокентій, Нестор, Микола, Олексій, Леонтій, Анатоль, Овсій, Олександр, Ілля, Сава, Яків, Валерій.

Завдання 5. Вставте пропущені букви. Поясніть написання голосних *e* та *є* у суфіксах.

Андр...в, Федос...в, Син...в, Евс...в, Патрик...в, Веден...в, Матв...в, Лапт...в, Медвед...в, Пахар...в, Камен...в, Гундар...в, Жухар...в, Малиш...в, Барыш...в, Зайц...в, Мальц...в, Маринич...в, Онищ...в, Беля...в, Плюш...в, Колгу...в, Лазар...в, Плещ...в, Нехорош...в, Турген...в,Groш...в, Рыл...в, Фад...в, Тимоф...в, Гар...в, Евстигн...в, Мих...в, Аник...в, Малиш...в, Баранц...в, Костыр...в, Гач...в, Голуб...в.

Завдання 6. Подані слова і словосполучення поставте у кличному відмінку однини і множини; мотивуйте закінчення.

Лікарня, Валерія, Валерій, сонце, місяць, зірка, оголошення, палата, спеціаліст, Борзих Ігор, Борзих Наталія, діловий папір, пані лікарка, мій однокурсник, пані викладачка, пані професор, пан професор, люба медсестра, застаріла недуга.

Завдання 7. Від поданих імен та по батькові утворіть форми кличного відмінка.

Євген Ярославович, Марія Володимирівна, Едуард Петрович, Олена Григорівна, Ольга

Геннадіївна, Лариса Віталіївна, Михайло Олексійович, Вадим Леонідович, Валентин Павлович, Іван Миколайович, Наталія Борисівна, Ігор Михайлович, Ілля Артурович.

Завдання 8. Перепишіть слова, на місці крапок поставте апостроф, м'який знак, буквособолучення ЙО, ЇО.

Авер...янов, Гур...єв, Мар...їн, Прокоф...єв, Агап...єв, Азар...єв, Лур...є, Мар...єв, Артем...єв, Аляб...єв, Лук...янов, Овксент...єв, Васил...єв, Демент...єв, Євген...єв, Дехтяр...ов, Ал...ошин, Ахмед...янов, Анастас...єв, Леонт...єв, Марес...єв, Шинкар...в, Золотар...в, Парф...нов., П...ришкін, Леб...дкін, Мурав...йов, Солов...йов, В...яземський, В...л...цев, П...ясецький.

Завдання 9. Наведені прізвища, імена та по батькові запишіть у формі родового відмінка.

Ширмова Наталія Гнатівна, Кондратьєв Олександр Савович, Нікітін Федір Пилипович, Белинський Віссаріон Григорович, Андріанова Ганна Прокоф'ївна, Плахотна Зінаїда Іллівна, Костенко Уляна Дем'янівна, Кисельова Алла Яківна.

Завдання 10. Запишіть декілька неукраїнських прізвищ студентів, що навчаються з вами на одному курсі, або викладачів, що викладають у вас на факультеті. Поясніть правопис прізвищ.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Знайдіть варіант з епонімами:

- Дніпро, Львів, Байкал, Кавказ, Китай;
- зірка Альтаїр, Венера, Велика Ведмедиця, Земля;
- пухлина Шмінке, мазь Вишневського, краплі Зелінського, хвороба Боткіна;
- українець, слов'яни, анти, грузин, поляк.

2. Знайдіть рядок з правильним написанням імен:

- Анастасія, Єкатерина, Марина, Ігнат;
- Інокентій, Євген, Белла, Віссаріон;
- Алла, Ілларіон, Інна, Савва;
- Тетяна, Василь, Уляна, Геннадій.

3. Вкажіть на рядок, у де є помилки у написанні форм по батькові:

- Андріївна, Сергійович, Яківна, Григорович;
- Валерійович, Геннадіївна, Юрійович, Анастасіївна;
- Ілліч, Миколаївна, Ігорович, Матвіївна;
- Олегівна, Аркадієвич, Григор'ївна, Денисович.

4. Вкажіть на рядок, де форми по батькові записані правильно:

- Олексіївна, Олександрович, Єгоровна, Іванівна;
- Максимівна, Кузьминівна, Іллівна, Кирилович;
- Артемівна, Сергіївна, Гордійович, Григорівна;
- Афанасієвна, Омелянівна, Вікторович, Тимофійович.

5. Укажіть на рядки, в яких допущено помилки:

- Міронов, Алексєєв, Тимошенко, Артџомов;
- Вєтров, Рум'янцев, Кузнецов, Михайличенко;
- Гарєєв, Дуднік, Столетов, Чижиков;
- Малицький, Гаврилов, Пивоваров, Бондарєв.

6. Укажіть на рядки, в яких прізвища записані правильно:

- Белінський, Лебедев, Лєсков, Лєрмонтов;
- Соловійов, Моїсєєв, Васнецов, Дєдов;
- Гуляєв, Фадєєв, Міронов, Вікторов;
- Некрасов, Толстой, Петухов, Голицин.

7. Укажіть на рядки, де є помилки у написанні прізвищ:

- Афанас'єв, Дьяконов, Мар'янов, Захар'їн;
- Мишьяков, Григор'єв, Водоп'янов, Муравйов;
- Арсеньєв, Прокоф'єв, Аляб'єв, М'ясоєдов;
- Карп'юк, Герасим'юк, Жаб'юк, Іллюшин.

8. У якому рядку всі прізвища записані правильно:

- а) Бугайов, Хрущов, Богачьов, Ніколаєв;
 - б) Радіщев, Рібаков, Шишков, Цвіркунов;
 - в) Сидоров, Вербицький, Миловидов, Куницин;
 - г) Єсенін, Галич, Пушкарь, Бібиков.
- 9. У якому рядку допущені помилки у написанні слів:**
- а) Заява від Мироненка Євгена;
 - б) Порадитися з професором Іванишином Юрієм Петровичом;
 - в) Заслухали доповідь Гончаренко Олени;
 - г) Зустрітися із Соколом Андрієм.
- 10. Знайдіть рядок з неправильним написанням імен:**
- а) Ярослав, Іванна, Тетяна, В'ячеслава, Олеся;
 - б) Інна, Катерина, Євген, Василій, Лариса, Лідія;
 - в) Алла, Інеса, Жанна, Владислав, Стелла;
 - г) Вікторія, Микола, Володимир, Надія, Олексій.
- 11. Знайдіть рядок, у якому всі імена написані правильно:**
- а) Дмитро, Веніамін, Іларіон, Віолетта, Ганна;
 - б) Федір, Валерьян, Марія, Маріана, Ігнат;
 - в) Максим, Агнеса, Белла, Олена, Кіра;
 - г) Матвій, Михаїл, Роман, Савва, Олександр.
- 12. Вкажіть на рядки, в яких відсутні помилки у написанні форм по батькові:**
- а) Денисович, Андрійович, Якович, Олегівна, Ігорівна;
 - б) Іванівна, Валеріївна, Артемович, Георгійович, Миколайович;
 - в) Захарович, Олексіївна, Василіївна, Дмитрівна, Олександрович;
 - г) Ігорівна, Семенович, Вітальович, Борисівна, Іванович.
- 13. Вкажіть на рядки, в яких трапляються помилки у написанні форм по батькові:**
- а) Данилович, Вікторівна, Ростиславович, Павлівна, Іллівна;
 - б) Петрівна, Миронович, Аркадівна, Миколаївна, Марківна;
 - в) Лук'янівна, Луківна, Леонтійович, Артурівна, Вадимович;
 - г) Михайлович, Яківівна, Федорович, Анатоліївна, Степанович.
- 14. Вкажіть на рядки, де трапляються помилки у написанні прізвищ:**
- а) Матвєєв, Бондарев, Огнев, Соловійов, Румянцев;
 - б) Сидоренко, Мельниченко, Нікітін, Малинін, Пирогов;
 - в) Миловидов, Артемов, Сотник, Сізов, Голубєв;
 - г) Калінін, Михайличенко, Менделєєв, Безпалій, Немиров.
- 15. Вкажіть на рядки, в яких всі прізвища записані правильно:**
- а) Величко, М'ягков, Дудниченко, Третьяков, Сиваченко;
 - б) Павлихін, Павліченко, Різниченко, Твердохлебов, Озеров;
 - в) Осадчий, Кушнір, Лебедев, Гарєєв, Ніколаєв;
 - г) Рибаченко, Лазарєв, Корнійчук, Пушкін, Некрасов.
- 16. Знайдіть рядки, у яких трапляються помилки у написанні Кличної форми:**
- а) Миколо Івановичу, Сергію Олександровичу, Олено Михайлівно;
 - б) Вікторе Петровичу, Валерію Миколайовичу, Євгеніє Едуардовичу;
 - в) Маріє Василівно, Андріє Павловичу, Любовє Олексіївно;
 - г) Ольго Олегівно, Ігорє Максимовиче, Вадимє Гнатовичу.
- 17. Знайдіть рядки, в яких відсутні помилки у написанні Кличної форми:**
- а) Леє Федоровичу, Жанно Олександрівно, Артеме Геннадійовичу;
 - б) Надіє Миколаївно, Наталє Володимирівно, Марино Василівно;
 - в) Давидє Павловичу, Іване Івановичу, Юрію Олександровичу;
 - г) Яковє Степановичу, Єгорє Денисовичу, Олега Григоровичу.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 17: Стандартизація медичної документації. Культура її оформлення і читання.

Мета: застосовуючи знання сталих виразів, досягти високої культури мовлення.

Основні поняття: культура мовлення, професіоналізм, професійний жаргон.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Культура мовлення.
2. Що таке професіоналізм.
3. Професійний жаргон.
4. Професійний арготизм.

Зміст теми:

Запам'ятайте вирази!

Результат говорить о том... — *результат свідчить про те...(засвідчує, що..., означає, що...)*

Численные, многочисленные предложения — *численні пропозиції*

Малочисленные — *нечисленні*

Результаты представлены в таблице — *результати подані в таблиці*

В ближайшее время — *Найближчим часом*

Освоить профессию (овладеть профессией) — *Опанувати професію*

Овладеть ситуацією — *Оволодіти ситуацією*

ТРУДНОЩІ СЛОВОВЖИВАННЯ

1. Поява суржикових виразів:

Бажання збігаються (а не бажання співпадають)

Мати успіх (а не користуватися успіхом)

Дозвіл увійти (а не дозвіл на вхід)

Літак злетів, знявся угору (а не літак піднявся)

Спадати у ціні, падати на ціні, знизилася ціна, упала ціна (а не падати в ціні)

Чинний закон (а не існуючий закон)

По-новому (А НЕ в новій якості)

Листування (а не переписка)

Опанувати себе (а не взяти себе в руки)

Непритомність, зомління (а не обморок)

Суржик

Неправильно

Головокружіння —

Прививка —

Медична справка —

Карточка —

Обліпихове масло —

Лобна звивина —

Почуття болі —

Сітчатий бинт

Медичне освідчення

Консультативне заключення

Благоприємний прогноз

захворювання —

Запущена хвороба —

Виздоровлення —

Ікота

Яд

Сиворотка

Закалювання

Зрачок

Лодижка

Бедро

Висок

Сустав

Мечевидний

Столбняк

Мігруюча рожа

Чесотка

Зуд

Обширний інфаркт

Ножниці

Хворіти грипом

Являтися хірургом

Години прийому

Діагноз при поступленні

Хворий поступив у лікувальний

заклад

Правильно

запаморочення

щеплення

медична довідка

картка

обліпихова олія

лобова закрутка, звивина

відчуття болю

сітчастий бинт

медичний огляд

консультативний висновок

сприятливий прогноз хвороби

задавлена хвороба

одужання

гикавка

отрута

сироватка

загартування

зіниця

кісточка, щиколотка

стегно

скроня

суглоб

мечоподібний

правець

мігруюча бешиха

короста

свербіж, сверблячка

широкий інфаркт

ножиці

хворіти на грип

бути хірургом

приймальні години

діагноз на час прийняття

хворий був прийнятий у лікувальний

заклад

дата і час поступлення хворого *дата і час прийняття хворого*
гістологічне заключення *гістологічний висновок*

Професіоналізми

Це мовні одиниці, що загалом відповідають системі української мови й реалізуються в усній мові професіоналів під час неофіційного спілкування:

Клініка — клінічна картина

Тис комір — томограф

Укол — ін'єкція

мазь Вишневського — лінімент бальзамічний (за Вишневським)

Зеленка — розчин брильянтового зеленого

Анотація до ліків — інструкція щодо застосування препарату

Пульмоніки — хворі пульмонологічного відділення

Брудна операційна — операційна, в якій надають допомогу пацієнтам, у яких діагностовано хвороби, що супроводяться гнійним процесом

УЗД — ультразвукове дослідження

Профогляд — профілактичний огляд

П'явка — п'явка медична

Аспірин — кислота ацетилсаліцилова

календула — нагідки лікарські

санітарка — молодша медична сестра (сестра з догляду за хворими)

хвороба Боткіна — гепатит інфекційний

біла гарячка — алкогольний делірій

шигельоз — дизентерія

Професійні жаргонізми

Це переважно експресивно забарвлені слова й вислови на позначення предметів і явищ, важливих для людей, що професійно працюють у певній галузі.

Бики — мікобактерії туберкульозу (бацила Коха — БК)

Білочка (белочка), білка — алкогольний делірій

Гріти руки, різати — оперувати

Кроплі — краплі

Стріляти — електрична дефібриляція серця

Нормальна фізіологія — фізіологія

Тонкий кишечник (кишківник) — тонка кишка

Аскорбінка — кислота аскорбінова

Пероральні цуркознижувальні препарати — синтетичні гіпоглікемічні (протидіабетичні) препарати

Причинний фактор розвитку захворювання — патогенний чинник

Професійні арготизми

Це переважно експресивно забарвлені слова і вислови на позначення предметів і явищ, важливих для людей, що професійно працюють у певній галузі, значення яких знає обмежене коло втаємничених професіоналів.

Тепленький хворий — грошовитий пацієнт

Дохляки, додихайли — пацієнти 70 років і старші

Блейлер, ес-це-ха — шизофренія (хвороба Блейлера)

Порушення норм у вживанні конструкцій з прийменником ПО:

Старший віком — а не по віку

Називати на ім'я — а не по імені

Лікар за фахом

Повідомити телефоном

За припущенням
За методом
Відпустка через хворобу
За годинами
Лікар шкірних хвороб — а не по шкірним хворобам
На думку (когось)

Потрібно бути уважними, застосовуючи означення біля таких слів.
Укр.

Зіниця (ж.р.)
зап'ясток (ч.р.)
приймання, прийняття (с.р.)
перебіг хвороби (ч.р.)
засіб (ч.р.)
свідомість (ж.р.)
біль (ч.р.)
речовина (ж.р.)
щеплення (с.р.)
протиотрута (ж.р.)
отрута (ж.р.)
наслідок (ч.р.)
кількість (ж.р.)
стан (ч.р.)
умова (ж.р.)
розлад (ч.р.)
властивість (ж.р.)
якість (ж.р.)
тиждень (ч.р.)
неділя (ж.р.)
підпис (ч.р.)
перепис (ч.р.)
Пересип (ч.р.)
кровообіг (ч.р.)
вміст цукру (ч.р.)
зміст роботи (ч.р.)
засіб (ч.р.)
рясна сльозотеча (ж.р.)

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Вигляд, подоба, образ, постава
вигляд (гарного вигляду крам)
посвідка (дозвіл) на проживання
у формі чого (опади у формі дощу)
як подарунок
удавати (що), прикидатися (чим)
про людське око, для годиться
мати гарну поставу, бути приємним для ока, зважати (на що)
мати наміри (щодо кого)
прилюдно, привселюдно, перед очима (в кого)
бути на видноті
не давати ї знаку
у жодному разі

на око (на позір) не скажеш
під маркою кого, прикинувшись ким, обібравшись за кого
зробити зауваження
з міною вченого
спустити з ока, випустити з уваги

Слово ВІДНОШЕННЯ в українській мові належить лише до математичної термінології.
В інших випадках користуємося наступними конструкціями:

Уважне ставлення до людей
приємний з усіх поглядів, приємний як не глянути (як не глянь)
щодо
ви не маєте рації стосовно
мене, ви помиляєтесь у

стосунку до мене

це стосується вас

він має з цим щось спільне

я не маю з цим нічого спільного, це до мене аж ніяк не
стосується

стосунки між людьми

відносини між сторонами,

державами, міжнародні

відносини

лист

взаємини

взаємозв'язки

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «культура мовлення».
2. Схарактеризуйте основні ознаки культури мовлення.
3. Що таке професіоналізм?
4. Якими є шляхи підвищення мовленнєвої культури?

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
1	2
Культура мовлення. Професіоналізми Суржик . Визначення терміна білінгвізм.	Виконання вправ на закріплення

II. Практичні завдання , які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Оберіть єдино можливе в кожному випадку слово. Поясніть свій вибір.

1. (Відношення, відносини, стосунки) колеги склалися упродовж кількох років. 2. У документах (зустрічаються, трапляються, стикаються) грубі граматичні помилки. 3. Ця пропозиція студентської ради (варта, годиться, гожа) на увагу. 4. (Уздовж, на протязі, протягом) навчального року студенти плідно працювали над науковим дослідженням. 5. Деканат підготував проект наказу про (відрахування, відчислення) студентів. 6. Студенти успішно (склали, здали) семестрові екзамени. 7. Я (рахую, вважаю, гадаю), що студенти Одеського національного медичного університету мають можливість (одержувати, здобувати, набувати) якісну вищу освіту.

Завдання 2. Відредагуйте речення. Запишіть.

1. Переверніть сторінку книги. 2. Вона діяла згідно розпорядження. 3. В ядрі урана, одного з самих важких елементів, 92 протона. 4. Приймати участь у науковій конференції. 5. Люба речовина складається з дуже малих часток – так званих атомів. 6. Все, що є у природі,

складається приблизно зі сто основних речовин, які називаються елементами. Атоми – це сама дрібна доля елемента, яка залишається самим елементом (зберігає всі його властивості). 7. На протязі довгого часу мені відмовляли в розгляді моєї справи. 8. Прошу Вас розглянути мою просьбу і прийняти міри стосовно цих студентів. 9. Завдяки хворобі він став відставати від інших. 10. Я виходжу на слідуючій зупинці.

Завдання 3. виправте помилки у словосполученнях. З'ясуйте причину таких помилок.

Нерозбірлива підпис, толкування заповіту, степінь здійснення злочинних намірів, фахівець по кримінальному праву, конституційно-правові відношення, відмова від замаху, оголошення обвинувачувального висновку, незатребуваний лист, безвідповідальне лице, особова власність, перехід на сторону ворога, головний воєнний прокурор, проголошення захисної промови, становище необхідної оборони.

Завдання 4. Відредагуйте слова та словосполучення.

Закалювання, сиворотка, яд, ікота, головокружіння, прививка, медична справка, карточка, обліпихове масло, лобна звивина, почуття болі, зрачок, лодижка, мечевидний, стовбняк, чесотка, бедро, висок, сустав, сітчатий бинт, медичне освідчення, консультативне заключення, благо приємний прогноз захворювання, запущена хвороба, ви здоровлення, зуд, обширний інфаркт, ножниці, хворіти грипом, являтися хірургом, години прийому, діагноз при поступленні, дата і час поступлення хворого, гістологічне заключення.

Завдання 5. Виберіть з поданих варіантів правильні. Засоби:

- а) болезаспокійливі, знеболювальні, знеболюючі;
- б) дезінфікуючі, дезінфікувальні, незаражуючі, незаражувальні;
- в) кровоспинні, кровозупиняючі, кровотамувальні, кровотамівні;
- г) припікальні, припікаючі;
- д) послаблюючі, проносні.

Завдання 6. Перепишіть речення, вибравши з дужок правильний варіант слова.

1. У Києві дуже багато (пам'ятників, пам'яток) архітектури. 2. Рятувальниками було запропоновано (виключити, вимкнути) двигун. 3. Для проведення перевірки було створено (авторитетну, авторитарну) комісію. 4. Після перемоги над фашистськими загарбниками героїв (ослаблювали, услаблювали) всім містом. 5. Ми повинні дотримуватися не лише правил, але й знати (вилучення, винятки) з них. 6. Ця земельна (дільниця, ділянка) передана у власність громадянам. 7. Мій товариш працює в страховій (кампанії, компанії). 8. Студенти нашої групи охоче виконували (громадянські, громадські)доручення. 9. Злочин було скоєно у стані (ефекту, афекту).

Завдання 7. Поясніть значення слів. Складіть з ними словосполучення.

Учбовий – навчальний, апендикс – апендицит, склянка – стакан, руський – російський, професійний – професіональний, поруч – поряд, поживний – живильний, малюнок – рисунок, курити – палити, коло – круг, квиток – білет, здатний – здібний – спроможний, зворотний – обернений, збірка – збірник – зібрання, засвоювати – освоювати, запитання – питання, загрожувати – погрожувати, дружний – дружній, доказувати – доводити, вада – порок.

Завдання 8. Доберіть прикметники до поданих слів, узгодивши їх з родовою формою іменника.

Тюль, туш, степ, путь, полин, Сибір, біль, ступінь, степінь, дріб, кір, зяб, сип, накип, запис, перепис, шаль, папороть, перекис, шампунь, нежить.

Завдання 9. Відредагуйте словосполучення.

Виглядає як дистрофік, на лікування потрібно від сили два місяці, результати аналізу, сердечний приступ, треба пити шипшину, хворий туберкульозом, прийом починається в вісім годин, лікар приймає згідно графіка, родильний будинок, мені потрібна справка про стан здоров'я, потрібно більш серйозніше відноситись до свого здоров'я, маю сильне головокружіння, вам поставили неправильний діагноз, різка біль в області серця, біль в поясниці, серцево-сосудисте захворювання, пульс частить, болять сугави, отравилася грибами, є відчуття горечі.

Завдання 10. Згрупуйте іменники за особливостями форм їх числа: а) іменники, які можуть вживатися як в однині, так і у множині, б) іменники, які вживаються лише в однині, в) іменники, які вживаються лише у множині.

Переправа, вітчизна, радість, почуття, вершина, Ельбрус, Кордильєри, каменярь, Карпо, усмішка, осінь, галич, обжинки, селянство, граблі, журі, сани, скриня, ножиці, срібло, краєвид, мотопила, образ, тиждень, доба, вік, варта, сторож, чоло, небо, блакить, гребля, плавні.

Завдання 11. Складіть речення зі словами, які не мають корелятивних форм роду. Які з наведених слів позначають особу лише однієї статі і чим це зумовлено?

Людина, особа, знавець, коваль, сталевар, сантехнік, праля, краля, манікюрниця, секретар-друкарка, лікар.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

З поданих слів та словосполучень виберіть нормативні

1. Провели змагання...

- а) з баскетболу;
- б) з маркетінга;
- в) з футболу;
- г) з шахів.

2. Будемо їхати...

- а) вкругову;
- б) поchtі час;
- в) біля двох годин;
- г) приблизно одну годину.

3. Директор прийде...

- а) в десять годин;
- б) о десятій години;
- в) в четвертій годині;
- г) в шість годин.

4. Нам треба ...

- а) прийняти міри;
- б) поговорити відкрито;
- в) вжити заходів;
- г) прикласти зусилля.

5. Студенти готуються...

- а) здати колоквіум;
- б) до заліку по історії;
- в) скласти екзамен;
- г) перездати залік.

6. Ви звернулися...

- а) не по адресі;
- б) не на адресу;
- в) не по адресу;
- г) не за адресою.

7. Хворий ...

- а) упав в обморок;
- б) проснувся;
- в) очнувся;
- г) знепритомнів.

8. Передайте будьте ласкаві на...

- а) чотири талони;
- б) два талона;
- в) три білета;
- г) п'ять талонів.

9. Виступило ... наради

- а) 22 учасники;
- б) 23 учасника;
- в) 22 учасника;
- г) 24 учасники.

10. Майстер працює ...

- а) після обіду;
- б) утром;
- в) по понеділках;
- г) щочетверга.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 18: Суржик та антисуржик. Труднощі слововживання. Прямий та непрямий порядок слів у реченні.

Мета: застосовуючи знання сталих виразів, досягаємо високої культури мовлення.

Основні поняття: суржик, словосполучення, прямий порядок слів, інверсійний порядок слів.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Що таке суржик?
2. Основні труднощі слововживання.
3. Прямий та непрямий порядок слів у реченні.

Суржик

Для народу, що упродовж століть прагнув визнання, – мова не просто засіб спілкування, а найголовніша форма ідентифікації.

На сьогодні, згідно з останніми даними, 77,8% громадян України – це етнічні українці. Із них 85,2% вважають своєю рідною мовою українську. 10 стаття Конституції України гарантує забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя, проте на сьогодні існує багато перешкод щодо реального втілення цієї норми. Перша з них, на жаль, низька свідомість у цьому питанні самих українців.

Українці, коли наповнюються патріотичною гордістю, люблять розповідати, що українська одна з наймилозвучніших мов світу. Проте, коли пафос відступає, чомусь дуже часто переходять на російську або користуються суржигом.

Суржигом здавна в Україні називали мішанину зерна – жита, пшениці, ячменю, вівса, а також борошно з такого зерна (тобто не першосортне зерно та низького сорту борошно). Сьогодні словом суржик прийнято називати мову, в якій штучно об'єднані без дотримання літературних норм елементи різних мов.

Часто причиною появи суржика називають двомовність. Проте коли людина використовує у своєму мовленні слова та словосполучення іншої мови, не руйнуючи при цьому граматичної основи, фонетичних особливостей рідної, то такий процес є природним і не викликає заперечень.

Але коли людина відмінює слова однієї мови за правилами іншої, буде словосполучення та речення всупереч моделям рідної мови, вживає слова в нехарактерній для української мови граматичній формі, вона автоматично стає носієм суржику. Будь-який психолог підтвердить, що спотворена мова отупляє людину, робить її мислення примітивним.

За даними досліджень Київського міжнародного інституту соціології, у 2003 році "суржикомовність" серед дорослого населення України становила від 2,5 % у Західних областях і до 21,7% у Східно-Центральних областях. За даними репрезентативного опитування, загалом українській мові в Україні віддають перевагу 43,6 % респондентів (показник цей різко коливається від 91,6 % у західному регіоні й 78,0 % у центрально-західному до 14,6% – у східному й 11,3 % – у південному). Схожі дані отримані й під час опитування, проведеного центром "Демократичні ініціативи": лише українською в родині спілкується 37,0 % населення, лише російською – 32,7%, по-різному, залежно від обставин – 26,6 % (на всі інші мови національних меншин припадає лише 0,7 %).

Спілкування суржигом значно спотворює інформацію, оскільки мовець у цьому випадку може вживати слово в лише йому відомому значенні та ще й у формі, яка не відповідає загальноприйнятим граматичним нормам. Отож порозумінню суржик не сприяє.

Ось деякі з характеристик для суржика особливостей:

– вживання русизмів замість нормативних українських відповідників: даже (навіть), да (так), не (ні), када (коли), не нада (не потрібно), еле (ледве), щас/січас (зараз), всегда (завжди), нікогда (ніколи), чуть-чуть (трішки), конечно (звичайно, звісно), наверно (мабуть), наприклад (наприклад), допустім (припустимо), между (між), вместо (замість), вроде/будто (наче, начебто), іменно (саме), рядом (поруч), язык (мова), больница (лікарня), циплята (курчата), предохранитель (запобіжник), председатель (голова), почта (пошта), почтальйон (листоноша) тощо;

– "українізовані" форми російських дієслів – уїхав (поїхав), уволився (звільнився), дівся (подівся), поняв (зрозумів), получав (отримував), щитав ("вважав" або "рахував" залежно від контексту), отдав (віддав), включив (ввімкнув);

– "українізовані" форми російських числівників – первый/перва, последний;

– змішування українських і російських форм займенників – хто-то (хтось), що-то (щось), як-то (якось), які-то (якісь), який-то (якийсь), чого-то (чомусь, чогось), кой-шо (щось), кой-які (якісь);

– порушення дієслівного керування, вживання прийменників і відмінків за російським зразком – по вулицям (замість вулицями), на російській мові (замість російською мовою), зошит по біології (замість зошит з біології);

– утворення найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників за зразком російської мови – самий лучший (найкращий), саме тверде (найтвердіше);

– утворення від українських дієслів активних дієприкметників за російським зразком – купивший, прийшовший, зробивший;

– слова і вирази, кальковані з російської – міроприємство, прийняти міри, прийняти участь, так як, бувший у користуванні, на протязі, повістка дня, під відкритим небом, або "насильно милим не будеш" (до речі, українською це буде – "на милування нема силування");

– у вимові – це редукція ненаголошених голосних, оглушення дзвінких приголосних, заміна "дж" і "дз" на "ж" і "з", також відсутність чергування "к/ц", зсув наголосу за російським зразком (када, розгаварювать, росписуваться, звонять, нахожуся, в восьмирічкі), відсутність чергування "о/і" або "е/і" (корова/коров, голова/голов замість корів, голів).

У споконвічно українських словах і у запозичених приголосні перед е та и не пом'якшуються. Пом'якшена і м'яка вимова приголосних перед е та и, наприклад у словах: сЄло, сЄстра, зІма, дІрЄктор, лЄгЄнда, калЄндар, кІшеня, ідЄал, манЄж, тЄлеграма, манЄвр, ДІспут, тІгр, чЄрЄспаха є порушенням усталеної літературної норми.

І наголошений, і ненаголошений звук о в українській мові потрібно вимовляти виразно: мороз, нога, голова, порада. "Акання" виступає під впливом російської мови, де є нормою. Але вимовляти "нага болить", "давати параду", "на дворі сильний мароз" – значить, грубо порушувати правила української орфоепії.

У російській і українській мовах є слова, що мають подібне звучання, але різне значення (міжмовні омоніми, пароніми). Буває, що люди плутають значення таких слів і цим спотворюють інформацію. Здається, що і слова українські, а зміст втрачається:

Зустрічаються – помилково вживають як повний відповідник до російського слова зустрічається, хоча "зустрічатися з труднощами" неправильно, можна зустрічатися з людьми;

Любий – правильно вживати не у значенні прикметника будь-який, кожний, а у значенні того, кого любимо;

Мішаємо – має декілька значень. Вживається у значенні перемішувати або заважати, хоча правильним є лише перемішувати;

Простити – помилково вживається як застудитися, хоча правильно у значенні вибачити;

Лічити – правильно в значенні рахувати, та неправильно у значенні лікувати та багато інших.

Також дуже поширеним елементом суржику є zdeформовані слова та словосполучення. Зазвичай це російські слова, перероблені на український лад. Наприклад, російське слово принимает як приймає, получает – як получає, испортился – як спортився (хоча існують українські слова приймає, одержує, отримує, зіпсувався).

Ненормативне використання граматичних форм української мови також призводить до деформації, наприклад: "маємо вільні номера (замість номери)", "підготуйте паспорта (правильно паспорти)", "як доїхати до вокзала (вокзалу)?", "працюю чотири місяця в рік (місяці)".

"Плекайте мову" – закликав український поет. Проте видається, що на сьогодні не всім ця робота до снаги.

Було б дуже добре, аби засоби масової інформації: телебачення, радіо, преса, Інтернет були взірцем для наслідування для всіх, хто хоче говорити українською правильно. Але, на жаль, сьогодні ЗМІ не можуть похвалитись бездоганим володінням державною мовою. І ми чуємо, читаємо: "Скількима язиками володієш ти", "Запрошуємо на роботу. Висока заробітня платня та гнучкий графік робот", "Закон перетерпів багато змін", "Будівництво плотини",

"Ігорний бізнес", "Гладке гоління", "Захід намічено", "Біжучий рядок", "Бувший президент", "Нова мебель", "Розіграш щонеділі у понеділок і п'ятницю" тощо.

І ще декілька слів про суржик у моєму курсантському житті.

Скажімо, я прокидаюся зранку, йду до ванної кімнати, і замість правильного "Доброго ранку" чую: "Добре утро. Як діла?" Потім збираюся та йду на зупинку тролейбуса. У транспорті кондуктор вимагає "оплатити білетіки". Поруч стоїть жіночка та запитує "чи не виходжу я на слідуєчій остановці?" Виходжу на зупинці і спускаюсь у метро. Контролер просить "пред"явити удостовіреніє". Заходжу у вагон і бачу безліч рекламних оголошень. Приємно вражена: на одній з реклам "Позбався їх нарешті. Вугрі, бородавки, висип. Когерент" маркером перекреслено та виправлено позбався на позбудься.

Прямий та непрямий порядок слів у реченні.

Порядком слів у реченні називається розташування їх по відношенню одне до одного.

Порядок розташування слів у реченні в українській мові **вільний**, бо за членами речення не закріплені якісь постійні місця. Проте це не означає, що взагалі немає правил слово порядку в реченні. Наприклад:

- *Перший екзамен усний, другий – письмовий.*
- *Перший екзамен письмовий, другий – усний.*

Розрізняють два типи порядку слів:

а) **прямий**, або звичайний

б) **зворотний**, або інверсійний (від. лат. *inversion* – перегортання, перестановка).

При **прямому порядку слів** кожне слово має тільки своє основне значення. Слово, що стоїть не на звичайному для нього місці, набуває якогось додаткового значення.

При **прямому порядку слів** підмет стоїть присудком, а при **зворотному** – присудок перед підметом; додаток при **прямому** стоїть після підпорядковувального слова, а при **зворотному** – перед ним; узгоджене означення при **прямому** порядку слів вживається перед означуваним словом, при **зворотному** – після цього; неузгоджене означення при **прямому** порядку слів стоїть після означуваного слова, а при **зворотному** – перед ним. Місце обставин залежить від їхнього значення та морфологічного вираження: *Сонце зараз було схоже на згасаюче в осиротілому полі осіннє багатство* (М.Стельмах).

З погляду комунікативного в реченні на початку ставиться «відоме», під кінець – «нове». Але в оповідній манері про якісь події **прямим** порядком є такий, коли на початку розповіді ставиться присудок, і тільки в діалозі підмет передує присудку. Наприклад:

Марія трималася як дома. Зібрала на стіл чай, запросила.

▪ *Адже я донька, - пояснила вона Тургенєву. – Тарас Григорович сам узяв мене в доні. Отже, я у батька. А ви, тату, пам'ятаєте свою обіцянку – ваш автопортрет подарувати? Можна, я Івану Сергійовичу покажу? І ваш альбом з малюнками.*

▪ *А оце бачите? – спитав Шевченко Тургенєва, показуючи маленьку книжечку. – Оце сюди я писав у неволі вірші і ховав за халявою* (О.Іваненко)

Здебільшого речення будуються так, щоб у них було і «**відоме**» співрозмовникам (його ставлять на перше місце), і «**нове**». Поділ речень на дві частини називають **актуальним членуванням**. **Актуальне** – це істотне для конкретної ситуації чи контексту. Його не слід сплутувати із синтаксичним членуванням речення, при якому виділяють підмет і присудок, а також другорядні члени речення, які синтаксично пов'язані з підметом і присудком.

Актуальне членування встановлює не члени речення, а компоненти його смислового членування. За смисловими ознаками речення поділяється на дві частини: вихідну, яку ще називають **темою**, і заключну, яку іменують **ремою**.

Тема – це основа повідомлення, в якій міститься те, з чого виходить мовець. У **ремі** передається щось нове, те, що становить основний зміст повідомлення.

З погляду смислового найголовнішою у реченні є рема. Речення без реми не існує. Тема не обов'язкова. Її, наприклад, немає у таких висловлюваннях: *Додому приїхали. Прийшла весна*. У них увесь склад речення позначає нове, тобто є ремою. Такі речення функціонують із значення констатації. Їх називають **нерозчленованими** реченнями.

Поділ речень на тему і рему ґрунтується на застосуванні **логічного наголосу**.

Логічний наголос – важливий виражальний засіб усного мовлення; виділення у реченні за допомогою посиленого голосу одного зі слів.

У кожному тексті є слова, на які падає логічний наголос. Ці слова називають дійову особу, про яку вперше говориться, яка вперше вступає в дію. наголошуватися можуть слова, які позначають осіб, предмети, конкретні чи абстрактні поняття. Якщо ж у тексті вони повторюються, то ніколи не виділяються наголосом. залежно від логічного наголосу тема і рема можуть мінятися місцями.

В українській мові порядок слів вважається вільним, тобто не існує певного місця у реченні за тим чи іншим його членом. Вільний порядок слів значить, що кожне речення може мати різні варіанти, наприклад: Ця прогулянка розрахована лише на три години. Розрахована ця прогулянка лише на три години. Лише на три години розрахована ця прогулянка.

Існує прямий і непрямий порядок слів, або інверсія.

Прямий порядок слів домінує у мові. Він вважається нейтральним і є характерним для офіційно-ділового та наукового стилів.

Прямий порядок слів властивий усім стилям мовлення, особливо науковому, офіційно-діловому й публіцистичному. Він вважається стилістично нейтральним, оскільки прямий порядок забезпечує висловлювання загального змісту речення без спеціального акцентування логічних чи стилістичних елементів.

Висловлюючи думку в усній чи письмовій формі, слова в реченні можна ставити як у прямому, так і в зворотному порядку.

У реченні при **зворотному порядку** слів підмет стоїть після присудка, узгоджене означення – після означуваного слова, неузгоджене означення – перед означуваним словом, додаток – перед пояснювальним словом, обставина способу дії – після присудка. Такий порядок слів найчастіше використовується для логічного виділення окремих членів речення, для надання висловлюванню додаткового смислового відтінку або стилістичного забарвлення, а також для збереження ритму в художньому стилі, особливо в поезії.

Зворотний порядок слів є засобом художнього зображення дійсності – *інверсія*.

Інверсія спричинює зміну експресивного забарвлення речення, отже непрямий порядок слів частіше зустрічається в розмовному й художньому стилях.

Неозначено-особові речення характерні тим, що виконавець дії не називається з якихось причин, невідомий або не становить інтересу. Головний член у таких реченнях являє собою дієслово в III особі множини. Поширені в розмовному мовленні й у художньому стилі, рідше в публіцистиці й у наукових текстах:

*Що ж там **подейкують** на базарі? Які там новини? (Ю.Смолич).*

***Подейкували** про можливий прихід військ Наливайка. (І.Ле).*

Однорідні члени речення – це члени речення, які виконують однакову синтаксичну функцію, перебувають у тих самих синтаксичних відношеннях з якимсь іншим членом речення й поєднуються між собою сурядним зв'язком. Однорідними можуть бути як головні, так і другорядні члени речення:

*Президент в інтерв'ю з журналістами **прокоментував** останні політичні події у країні та **спростував** повідомлення деяких ЗМІ щодо кадрових змін в органах державної влади.*

*Державні гарантії та відносини, пов'язані з відпусткою, регулюються **Конституцією** України, **Законом** України “Про відпустки”, **КЗпП** України, іншими законами та нормативними актами України.*

*Розроблено правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, які визначають порядок здійснення **міських, приміських, міжміських і міжнародних перевезень пасажирів.***

Речення з однорідними членами найчастіше вживаються в книжному мовленні. В офіційно-діловому, науковому й публіцистичному стилях вони використовуються для передачі точного, логічного викладу думок, класифікації предметів і явищ, виділення й уточнення їх суттєвих ознак тощо. У художньому і зрідка в публіцистичному стилях однорідні члени речення виражають емоційно-експресивне забарвлення тексту, поєднання логічно несумісних понять, створення контрастних картин, метафоричних порівнянь тощо:

Жоден м'яз не ворухнувся тільки на молодому, без єдиної зморшки, обличчі Михайлика, яке не знало ще – ні сміху, ні горя, ні бритви, ні лясаса – нічогісінько. (О.Ільченко).

Поєднання однорідних членів речення служить засобом лаконічної портретної характеристики художнього образу.

Зворотний порядок слів робить мову урочистішою. Його часто використовують у художньому стилі. Використання непрямого порядку слів у науковому та офіційно-діловому стилі виправдане лише в тому разі, коли логічний наголос падає на присудок (тоді присудок ставиться перед підметом).

Питання для самоконтролю

1. Поняття про суржик.
2. Прямий порядок слів у реченні.
3. Інверсійний порядок слів у реченні.
4. Актуальне членування речення.
5. Логічний наголос.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
Вивчити: Суржик . Визначення терміна. Прямий та непрямої порядок слів у реченні. Актуальне членування речення.	Виконання вправ на закріплення

II. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Подумайте та обґрунтуйте, чому у прислів'ї «Восени і горобець багатий» ужито все-таки і, а не й, хоч і виник збіг голосних.

Завдання 2. Запишіть підряд словосполучення: 1) спочатку ті, у яких нічого не треба виправляти; 2) потім ті, у яких виправите порушення милозвучності мови.

Сховав у серці, гвіздком у голові сидить, скоріш всього, горобці в голові цвірінкають, шлюб взяти, мале і велике, стоїть в одному ряду, острів у океані, двоїться в очах, отожд-бо і воно, бити себе в груди, душею й тілом, нате і мій глек, рвати і метати, знизу вгору, стоїть більмом у оці, хоч у вухо бгай, не в ті взувся, крапля у морі, в'їлася в пам'ять.

Завдання 3. Відредагуйте речення. Поясніть причини виникнення помилок.

Завдання 4. Знайдіть помилки у написанні відмінкових закінчень прізвищ та імен по батькові:

- 1) Я одержав листа від Петренко Олега.
- 2) Лікарня знаходиться на проспекті Шевченко.
- 3) Слід порадитися з професором Ганшином Іваном Юрійовичом.
- 4) Дозвольте до Вас звернутися з проханням, шановний Ігор Петровиче!
- 5) Дуже вдячний професору Книшу Івану Сергійовичу.

Завдання 5. Прочитайте текст. Складіть до нього запитання. Підготуйте до усного переказу.

Що ж означає назва *Україна*? Існує чимало гіпотез, як наукових, так і народних. У деяких говірках української мови є слово *крун*, *кран*, що означає *журавель*, *лелека*. Народна легенда пов'язує назву *Україна* з назвою темного птаха, яким з давніх-давен був лелека. Оригінальною гіпотезою про походження назви *Україна* є спроба А.Великанова пов'язати її з санскритським (давньоіндійським) словом "Укхраїа", що означає "земляний пагорб", рубіж, який охороняється сторожовими курганами. Ще й нині вздовж Дніпра на кілька тисяч кілометрів тягнуться знамениті Змієві вали, збудовані нашими предками ще в I тис. до н.е.

Проте найближчим у сучасній літературній є слово *край*, *країна*, що має первісне значення "рідна земля", або "земля, заселена своїм народом" (за акад.В.Русанівським). Аргументовано доводить етимологію назви *Україна* В.Скляренко, який вважає, що іменник

україна виник після розпаду праслов'янської єдності на окремі племена і є близьким за значенням до сучасного українці (відрізати, відкряти, відділити), тобто “віддалений шматок землі”, “віддалена частина території племені”. На думку С.Шелухіна, в часи розпаду Київської Русі на окремі незалежні князівства слово “україна” набуло нового значення – “князівство”. І дійсно, в літописах зафіксовані *Переяславська україна, Галицька україна, Чернігівська україна, Київська україна* та ін. Коли ж українські землі були під владою Литви, вони називалися *Литовською україною*, а під владою Польщі – *Польською україною*. У народній пісні співається:

Он по горах, по долинах, по козацьких *українах*,
Сив голубонько літає, собі пару шукає.

Як бачимо, “козацькі україни” – загальна назва, що у множині означає “козацькі землі”. Отже, згодом усі етнічні, терени українців, у тому числі і у складі інших держав стали називатися Україною. Загальна назва землі, князівства, краю перетворилася у власну назву держави.

Народ доніс до нас і передав у спадщину невичерпну скарбницю своєї душі – легенди, казки, пісні, звичаї і традиції. Власні назви нашої землі малюють свої біографії, вивчаючи які ми дізнаємося про минуле нашого народу, щоб понести ці скарби у майбутнє.

Завдання 6. Відкоригуйте пропоновані речення (з точки зору слововживання, стилістики, пунктуації).

1. Основна скарга хворих жовчнокам'яною хворобою нападаючий біль маючий назву печінкові кольки.
2. Різучі роздираючі болі з'являються як правило вночі через 3-4 години після вечірньої їжі супроводжуючись різкою слабкістю зблідненням шкіряних покрів падінням артеріального тиску.
3. При пальпації іноді вдається прощупати збільшений і хворобливий жовчний міхур натискуючи на який виникає різкий біль.

Завдання 7. Визначте, які варіанти словосполучень є нормативними. Деякі з них уведіть у речення.

Залежно від умов – в залежності від умов, у найближчий час – найближчим часом, прийняти до уваги – взяти до уваги, незважаючи на труднощі – не дивлячись на труднощі, працювати по сумісництву – працювати за сумісництвом, вислати листа – надіслати листа, отримати зарплатню – одержати зарплату, важлива задача – важливе завдання, найважливіший об'єкт – самий важливий об'єкт.

Завдання 8. Відредагуйте словосполучення.

Виявлено чесотку, взяти пробу крові, зажими рани, залиш мене в спокої, молоді рожениці, сердечники, сильна тошнота, упадок діяльності, ставши центром фармакології, відсутній порядок, роговиця ока, вірна смерть, піджолудочна железа.

Завдання 9. Складіть словосполучення з поданими словами.

Відношення – ставлення, на протязі – протягом, мішати – заважати, підписка – передплата, вірний – правильний – слухний, неділя – тиждень, путати – плутати.

Завдання 10. Перекладіть текст за фахом.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Яким порядком слів оперує автор у даному тексті?

Калина уже по ярах стоїть у червоних кетягах, як у зорях. Кожна ягода аж дзвенить достиглим соком, так і жевріє сипким жаром. Але не може підпалити ні віття, ні стверділого листя. Горобці клюють ягоди, кетяги ворущаються, і набубнявілі сузір'я здригаються, ніби хочуть злетіти (Є. Гуцало).

- а) зворотним (інверсією);
- б) прямим;
- в) перехресним;
- г) суміжним;
- г) протиставним.

2. Правильний варіант відповіді міститься у рядку:

- а) Вступив до Одеського національного університету;

- б) Вступив у Одеський національний університет;
- в) Поступив у Одеський національний університет;
- г) Поступив до Одеського національного університету;
- д) Вступив до Одеського Національного університету.

3. Складносурядне речення утвориться, якщо до

Батько ніколи не чув такої гри... додати

- а) але музика була йому знайома.
- б) приховавши емоції, думав про майбутнє.
- в) що душа його переповнювалася незрозумілими почуттями.
- г) і такої відчайдушності в мелодії,
- д) хоч бачив скрипалів багато.

4. НЕ можна замінити дієприслівниковий зворот підрядним обставинним у реченні

- а) Євген Черниш сидів на траві оддалік, спершись підборіддям на руки.
- б) Вийшовши з густого соснового лісу, ми побачили велике поле маків.
- в) Квіти згортали пелюстки, відчуваючи наближення нічної прохолоди.
- г) Почувши про приїзд театру мініатюр, учні зібралися в актовому залі.
- д) Декілька років тому інженери, взявши креслення Леонардо да Вінчі, вирішили побудувати за ними машини.

5. Потребує редагування словосполучення

- а) підручник хімії;
- б) їхати автобусом;
- с) за згодою сторін;
- д) виконати за певних обставин;
- е) зустрічати товариша.

6. Граматично правильно побудоване словосполучення

- а) перекласти українською мовою;
- б) змагання по футболу;
- с) пропустити із-за хвороби;
- д) розмовляє на англійській мові;
- е) у відповідності з наказом.

7. Правильно побудовано словосполучення в рядку

- а) завдяки підтримці, зазнавати втрат;
- б) прикладати зусилля, завдавати шкоди;
- с) згідно домовленості, з усіх запитань;
- д) незважаючи на труднощі, підводити підсумки;
- е) прикладати зусилля, завдавати шкоди.

8. Односкладним означено-особовим є речення

- а) П'ю життя моє спрагнено-радо.
- б) Криничку розшукали швидко.
- с) Для ілюстрації сказаного раніше ми наведемо декілька прикладів.
- д) Журбою поля не перейдеш.
- е) З жубою радість обнялась.

9. Складнопідрядним є речення

- а) З глибокою пошаною згадую своїх батьків головним чином тому, що вони достойно виховували своїх дітей у любові й відданості своїй Вітчизні.
- б) У нашій сім'ї завжди лунала українська мова, у хаті було чимало українських книжок, дитинство минало в атмосфері народних пісень.
- с) Сонце заходить, гори чорніють, пташечка тихне, поле німіє.
- д) Зривається вихор, і білий-білий цвіт метелицею в'ється по галявині
- е) Розплющивши очі, Леонід побачив над собою каламутне небо.

10. Продовжте речення: «З погляду актуального членування в реченні можна виокремити...».

- а) ...підмет і присудок;
- б) ...групу підмета і групу присудка;

в) ...головні і другорядні члени речення;

г) ...»дане» і «нове»;

д) ...зачин і кінцівку.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Бабій І.М., Синтаксис сучасної української мови : самостійна та індивідуальна робота. Словосполучення. Просте речення. Просте ускладнене речення : навчальний посібник / І.М. Бабій, Н.О. Свистун. – Тернопіль : Навчальна книга, 2014. – 192 с.
2. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова : Синтаксис : підручник. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
3. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 408 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 19: Велика літера у власних та загальних назвах.

Мета: повторити правила уживання великої літери у власних та загальних назвах.

Основні поняття: орфографія, правопис, велика літера, мала літера.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Велика та мала літери в тексті й реченні.
2. Велика та мала літери при вигуках, звертаннях, прямих мові, цитатах.
3. Велика та мала літери в назвах людей, істот і посад.

Зміст теми

З великої букви пишуться індивідуальні імена людей, по батькові, прізвища,

псевдоніми, конспіративні клички, прізвиська, назви дійових осіб в казках, байках, назви свійських та приручених диких тварин: *Іван Петрович Котляревський, Леся Українка (Лариса Петрівна Косач), Кобзар (Тарас Григорович Шевченко; Лісовик, Мавка (в „Лісовій пісні” Лесі Українки); Осел, Щука, Вовк, Ягня — в байках Л.Глібова; Дід Мороз, Снігуронька; кінь Мурай, собака Білий Бім Чорне Вухо.*

2. Міфологічні істоти: *Венера, Ахіллес, Перун, Антей, Аполлон, Афіна.*

Але: Родові назви міфологічних істот пишуться з малої літери: *ангел, муза, німфа, русалка, фея, демон.*

3. Індивідуальні міфологічні назви, що перетворилися в загальні або вживаються в переносному значенні, пишуться з малої літери: *На спортивну арену вийшли сучасні геркулеси.*

4. Прикметники, що творяться від власних назв за допомогою суфіксів -ськ(ий), -зьк(ий), -цьк(ий), пишуться з малої літери, крім випадків, коли цей прикметник є першим словом у складних назвах державних установ, організацій тощо: *Волга — волзький, Париж — паризький, Одеса — одеський; Але: Я навчаюся в Одеському державному медичному університеті; Нобелівська премія, Франківська кімната, Шевченківська премія.*

5. Присвійні прикметники, які утворені від імен чи прізвищ, пишуться з великої букви: *Тичина — Тичинина збірка, Шевченко — Шевченкова дума, Іванів подарунок, Оленчина подруга, Петрова дочка, Петрів син, Сергійв настрій, Сергієва порада, Франків заповіт, Марійн син, Олексієва книга, Олексіїв друг.*

6.3 великої літери пишуться назви найвищих державних посад України та міжнародних посад:

Генеральний секретар ООН

Президент України

Голова Верховної Ради України

Генеральний прокурор України

Президент Сполучених Штатів Америки

Прем'єр-міністр Канади

Примітка 1. Назви посад, вчених звань, учених ступенів пишуться з малої літери: *голова, декан, ректор, президент АН України, секретар, академік, доцент, професор, генерал-лейтенант, народний артист України, лауреат Державної премії ім. Т.Г. Шевченка, член-кореспондент, кандидат наук, доктор наук, заслужений діяч мистецтв, директор.*

Примітка 2. З малої літери пишуться назви титулів, рангів, чинів: *барон, граф, князь, колезький асесор, герцог, принц, цар, шах.*

Примітка 3. Назви посад міністрів, президентів академій тощо **в офіційних документах**, а також для підкреслення офіційності, урочистості можуть писатися з великої букви: *Президент Академії Наук України, Посол Республіки Польща, Міністр освіти України.*

Примітка 4. Умовні назви в актах, договорах та інших офіційних документах пишуться з великої літери: *Високі Договірні Сторони, Автор і Видавництво.*

7. Назви сортів рослин у спеціальній літературі пишуться з великої літери: *Антонівка, Білий налив, Паперівка — назви яблунь; Українська глива, Лісова красуня — груші; Рекорд, Угорка — сливи; Шпанка рання — вишня.*

Але: в загальному вжитку вони пишуться з малої букви: *антонівка, угорка, шпанка.*

8. Астрономічні назви незалежно від кількості їхніх складників пишуться з великої літери (включаючи народні назви сузір'їв, галактик): *Велика Ведмедиця, Молочний Шлях, Сатурн, Юпітер, Волосся Вероніки, Великий Віз, Чумацький Шлях.*

Родові означення при астрономічних назвах звичайно пишуться з малої літери: *зірка Альтаїр, комета Галей, Тунгуський метеорит, туманність Андромеди.*

Слова *земля, місяць, сонце* пишуться з великої літери тоді, коли вони вживаються як астронімічні назви: *Навколо Сонця обертається Земля зі своїм супутником Місяцем*. Але: *оборіток землі, родючі землі, схід сонця, повний місяць*.

9. Назви сторін світу: *схід, захід, південь, північ, норд, вест, норд-ост, південний захід* пишуться з малої літери. Якщо під цими назвами розуміються краї чи народи, тоді вони пишуться з великої літери: *Далекий Схід, країни Заходу, курорти Півдня, народи Півночі, Південне Полісся, Північна Буковина*.

11. Назви вулиць, бульварів, провулків, проспектів, шляхів, майданів, парків пишуться з великої літери, а їхні родові поняття — з малої: *Андріївський узвіз, бульвар Тараса Шевченка, вулиця Петра Сагайдачного, майдан Незалежності, проспект Дружби народів, Ромоданівський шлях*. Але: *Гола Пристань (місто), Сухий Яр (село)*.

12. У назвах груп або союзів держав і найвищих організацій усі слова, крім родових позначень, пишуться з великої літери: *Антанта, Балканські країни, Співдружність Незалежних Держав, Організація Об'єднаних Націй, Рада Безпеки, Троїстий Союз, Всесвітня рада Миру*.

13. Назви держав, автономних адміністративно-територіальних одиниць пишуться з великої літери: *Сполучені Штати Америки, Князівство Монако, Корейська Народна-Демократична Республіка, Королівство Бельгія, Китайська Народна Республіка*.

14. У назвах автономних областей та округів, країв, районів, сілрад з великої літери пишеться тільки перше слово: *Волинська область, Краснодарський край, Уманська мікрада, Лохвицький повіт, Соснинська сотня, Новоросійська губернія*.

15. Неофіційні назви держав, одиниць територіального поділу та образні назви географічних об'єктів пишуться з великої літери: *Вінниччина, Слобожанщина, Закарпаття, Наддніпрянина, Побужжя, Поволжя, Приуралля, Полісся, Славутич (Дніпро), Золотоверхий (Київ), Закавказзя, Поділля*.

16. У словосполученнях — назвах державних, партійних, громадських, профспілкових та інших установ і організацій як України, так і інших держав з великої пишеться лише перше слово: *Верховний суд США, Збройні сили України, Міністерство освіти України, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Національний банк України, Львівський обласний відділ охорони здоров'я, Українська республіканська партія, Всесвітній конгрес прихильників миру, Народний рух України, Федерація незалежних профспілок України, Книжкова палата, Парк культури ім. М.Рильського, Харківський клуб вчителів, Одеський державний медичний університет, Клуб письменників, Палац урочистих подій, Національна гвардія*; а також застарілі назви: *Земський собор, Центральна рада, Тимчасовий уряд*.

17. Всі слова з великої: *Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України*.

18. У назвах творів художніх, музичних, наукових праць, газет, журналів, історичних пам'яток тощо перше слово пишеться з великої літери, назва береться в лапки: *поема „Енеїда”, журнал „Дзвін”, газета „Слово”, історична пам'ятка „Руська правда”, підручник „Історія України”*.

22. У назвах орденів, відзнак, що складаються з кількох слів, тільки перше слово пишеться з великої літери (крім родових понять): *орден Вітчизняної війни, орден Дружби народів, орден Почесного легіону, орден „Мати-героїня”, медаль „За бойові заслуги”, медаль „Партизанові Вітчизняної війни”, орден Ярослава Мудрого*.

Питання для самоконтролю

1. Велика та мала літери в назвах установ та організацій.
2. Велика та мала літери в назвах історичних подій, епох, пам'яток, назвах календарних дат.
3. Велика та мала літери в заголовках, назвах книг, творів мистецтва, наукових праць, офіційних документів, почесних нагород.
4. Велика та мала літери в назвах форумів, сесій, конгресів, наукових конференцій, симпозіумів, фестивалів, спортивних змагань.
5. Велика та мала літери в скороченнях.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні завдання	Вказівки
Вивчити: 1. Велика та мала літери в тексті й реченні. 2. Велика та мала літери при вигуках, звертаннях, прямій мові, цитатах. 3. Велика та мала літери в назвах людей, істот і посад.	 Визначати правопис великої та малої літери у словах у реченні. Визначати правопис великої та малої літери при вигуках, звертаннях, прямій мові, цитатах. Визначати правопис великої та малої літери в назвах людей, істот і посад.

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Перепишіть, поставте, де потрібно, лапки.

Поема Катерина, альбом Мальовнича Україна, журнал Дивослово, станція метро Контрактова площа, бульвар Тараса Шевченка, фабрика Світ ласощів, печиво Білосніжка, цукерки Червоний мак, видавництво Академія, газета Вечірні Черкаси, опера Тарас Бульба, заслужений учитель України, пісня Цвіте терен, яблуня Білий налив, свято 8 Березня, ансамбль Червона рута, літак Антей, газета Слово Просвіти, медаль За відвагу, орден Незалежності, вулиця Університетська.

Завдання 2. Пояснювальний диктант.

Академія митної служби України, акціонерне товариство, Балканський півострів, Біла Церква, барон Мюнх-гаузен, Богородиця, Британська енциклопедія, Варшавський договір, Великий Каменярь, Великдень, Верховна Рада України, видавничий дім «Академія», відділ реєстрації актів громадського стану, вчений секретар, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, Дід Мороз, Домініканська Республіка, Женевське озеро, Житомирщина, Запорозька Січ, Західна Європа, Західна півкуля, Івасик-Телесик, кайнозойська ера, Карлові Вари, Київський національний університет (КНУ) імені Тараса Шевченка, кінотеатр «Київська Русь», комета Галлея, Лас-Вегас, льодовиковий період, Львівська площа, магдебурзьке право, Міжнародний валютний фонд, набережна Лейтенанта Шмідта, народний артист України, Нестор Літописець, олімпійська програма, орден Дружби народів, орден «За заслуги», Партія зелених, Перша світова війна, Рада Європи, Свято-Іллінська церква, Шевченків край.

Завдання 3. Напишіть слова з великої чи малої літери. Правопис поясніть.

Володимир (в)еликий, (к)аменярь, (п)атріарх, (р)ентген, (г)аліфе, (к)иянин, (і)мператор, (п)рем'єр-(м)іністр (м)олдови, (л)ауреат (д)ержавної премії імені Тараса Шевченка, (п)анас (м)ирний, (м)уза, (д)ід-(м)ороз, (п)апа (р)имський, (є)пископ, (р)єктор (к)иївського (університету), (р)осіянин, (п)рокурор, (г)еркулес, (м)итрополит, (а)нгел, (б)огородиця, (і)сус (х)ристос, (н)ародний (а)ртист (у)країни, (а)рхангел (м)ихаїл, (р)обінзон, (м)іністр (о)світи України, (г)олова профкому, (к)обзар, (д)епутат (верховної (р)ади, (н)єстор (л)ітописець, (п)єрун, (ф)ея, (п)резидент України, (ц)ар, (ч)умацький (ш)лях, (т)итан,(а)нтей, (п)івніч, (п)івдень, (п)олісся, (с)именталка [порода корів], (я)рославів (в)ал [вулиця], (п)ечерська (л)авра,(б) удинок (в)чителя, (с)лавутич, (с)ірко [собака], (б)уль-дог, (р)іздво, (с)ин (б)ожий, (а)хіллєсова п'ята, (т)рипільська культура.

Завдання 4. Запишіть речення. Розкрийте дужки.

1. (Н, національний (О, о)лімпійський (К, к)омітет (У, у)країни оголосив (Л, л)ауреатів VII (В, всеукраїнського конкурсу серед спортивних журналістів «(У, у)країна (О, о)лімпійська». 2. У номінації (Н, н)айкраща циклічна спортивна радіопрограма I місце за (Ч, черкаською (О,

обласною (Д, д)ержавною (Т, т)елерадіокомпанією «(Р, р)ось». 3. Як відомо, автором щотижневої передачі «(Ф, ф)ізкультура і (С, с)порт» є один із провідних журналістів (Ч, ч)еркащини (В, в)іктор (П, п)ономаренко. 4. За підсумками (Ч, ч)емпіонату (У, у)країни зі стрільби з лука по шість найкращих спортсменів і спортсменок візьмуть участь у відборі до чемпіонату (Є, є)вропи, який відбудеться на (О, о)лімпійській базі в (С, с)вятошині. 5. На десятки кілометрів вздовж узбережжя (Ч, ч)орного моря розкинулись табори відпочинку. 6. Веслування є одним із найдавніших видів спорту; найперші відомості про перегони на гребних судах, які проводилися на (Н, н)ілі в (Д, д)ревньому (Є, є)гипті, відносяться до 25 ст. до н. е. 7. На базі (Л, л)ьвівського (Д, д)ержавного (У, у)ніверситету фізичної культури завершився (В, в)сеукраїнський конкурс студентських наукових робіт у галузі фізичного виховання та спорту. 8. Гостинний (Л, л)ьвів за дорученням (М, м)іністерства (О, о)світи і (Н, н)ауки (У, у)країни приймав кращих студентів майже з усіх вищих навчальних закладів, де готують майбутніх учителів фізичної культури, тренерів, організаторів фізкультурно-оздоровчої та спортивно-туристичної сфери.

Завдання 5. Прочитайте назви транспортних засобів, марок машин. Поясніть їх правопис.

Криголам (а)дмірал (м)акаров, (л)імузин, локомотив (р)акета, марсохід (с)оджорнер, аеробус (б)оїнг-747, (к)абріолет, автомобіль (м)акларен, круїзний (л)айнер (г)ранд (п)ринцес, (т)анкер, потяг (т)иса, автобус (лаз), (к)аравела (с)анта-(м)арія, холодильник (а)тлант, експрес (п)рикарпаття, науково-дослідний батискаф (т)рієст, корабель (в)осток-І, (м)іщубісі, трактор (мтз)-50, космічний корабель (аполлон)-П.

Завдання 6. Запишіть речення. Виберіть з дужок велику чи малу літеру.

1. (М, м)айкл (Ф, ф)арадей з 1827 р. працював на посаді (П, п)рофесора(К, королівського (І, і)нституту в (Л, л)ондоні. 2. Г. В. Лейбніц у 1700 р. став першим (П, президентом створеного за його ініціативою (Б, берлінського (Н, н)аукового (Т, т)овариства. 3. У 1815 р. в (А, англійському місті (Л, л)інкольн народився (Д, д)жордж (Б, б)уль, майбутній автор (Б, б)улевої логіки. Науковець намагався перекласти (А, а)рістотелівську логіку на мову цифр та алгебраїчних формул. 4. У 1945 р. математик (Д, д)жон (Ф, ф)он (Н, н)ейман сформулював загальні принципи функціонування універсальних обчислювальних засобів, тобто комп'ютерів. 5. (Г, г)алілео (Г, г)алілей виявив чотири супутники, що рухаються по орбітах довкола планети (Ю, ю)пітер, кратери на поверхні (М, м)ісяця, плями на (С, с)онці та кільця навколо (С, с)атурна. 6. Наукові ідеї та експерименти (Г, г)алілео (Г, г)алілея допомогли (І, і)сааку (Н, н)ьютону розробити закони руху і відкрити (Т, т)еорію (В, в)есвітнього тяжіння. 7. (Д, д)жеймс (К, к)ук став першим європейцем, який відвідав (С, с)андвичеві острови. Пропливши (Б, б)еринговою протокою між (А, а)ляскою та (Ч, ч)укоткою, він потрапив до (П, північного (Л, л)ьодовитого океану. 8. Дослідження швидкості газових молекул називається (Д, д)ослідом (Ш, ш)терна. 9. Розділ «(О, о)снови кінематики» знайомить з різними видами руху тіла. 10. Універсальна алгоритмічна мова Алгол була розроблена (М, м)іжнародною (Ф, ф)едерацією з обробки інформації. 11. На розгляд (В, в)ерховної (Р, р)ади (У, У)країни подано проект (З, з)акону «(П, п)ро використання відкритого (вільного) програмного забезпечення в державних закладах і в державному секторі господарства». 12. Темні ділянки (М, м)олочного (Ш, ш)ляху — це хмари газу і пилу, що закривають дорогу світлу від зірок. Найвідоміша з таких хмар — (В, в)угільний (М, м)ішок — перебуває у сузір'ї (П, п)івденний (Х, х)рест. 13. Астрономи, користуючись законами механіки, можуть з великою точністю передбачати такі небесні явища, як затемнення (С, с)онця або (М, м)ісяця. 14. Швидкість віддалення (А, а)мериканського космічного апарата (В, в)ояджер-1 від (С, с)онячної (С, с)истеми — 539 млн км за годину. 15. Знімок, зроблений у результаті просвічування рентгенівськими променями, називається (Р, р)ентген.

Завдання 7. Прочитайте текст, пояснюючи вживання великої літери.

«Я, гетьман війська Запорозького, Зиновій-Богдан Хмельницький, погоджуюсь іменем старшини і всього війська нашого укласти угоду на перемир'я з королем Речі Посполитої його величністю Яном-Казимиром по пактах таких:

Щоб у Київському воєводстві унії не було, навіть щоб назви самої не було по всій Україні. Щоб митрополит київський мав місце у сенаті. Воєвода київський і каштелян має бути православної грецької релігії. Князь Вишневецький, що відомий як кат народу і що завдав великої

шкоди нашому краю, не мусить ніколи бути коронним гетьманом Речі Посполитої. Закінчення комісії й складання реєстрів відкласти на весну, до клечальної неділі, коли поспіє перша трава. Комісія має бути зібрана на річці Росаві, а тепер не можна цього зробити через віддаленість полків. Чаплицький мусить бути виданий нам під час цієї комісії. Комісарів зі сторони Речі Посполитої на цій комісії має бути тільки двоє. До того часу коронні й литовські війська не повинні вступити в межі Київського воєводства по ріки Горинь і Прип'ять, а від Подільського і Брацлавського воєводства — по Кам'янець. Наше військо так само зазначених рік переходити не повинно» (Н. Рибак. Переяславська Рада).

Завдання 8. Запишіть абрєвіатури, що вживаються у реченнях, словами. Поясніть написання великої літери.

1. ПК — це мікроЕОМ, мозок якої (мікропроцесор) розміщений на кристалі площиною всього в кілька квадратних сантиметрів. 2. Автоматичний аналіз тексту — це дослідження тексту, записаного на природній мові, за допомогою ЕОМ. 3. Між 1948 і 1969 рр. військово-повітряні сили США зафіксували понад 12 000 повідомлень про НЛО. 4. Пристрій АЦДП призначений для автоматичного друкування інформації на папері з використанням букв, цифр, розділових знаків, математичних та спеціальних символів. 5. ДОС — це операційні системи, які становлять комплекс системних програм. 6. ВР — це спосіб імітації (відтворення) світу за допомогою відеоряду і звуків, відтворюваних комп'ютером. 7. Усі країни — члени ООН — мають право брати участь у роботі Генеральної Асамблеї. 8. ДПІ у місті Черкаси проводить системну роботу в напрямі виявлення ієоблікованих та прихованих доходів громадян.

Завдання 9. Розкрийте дужки і вставте велику або малу літеру. Поясніть вживання великої літери.

А. (г)енеральний (с)екретар ООН, (п)резидент України, (г)олова (в)ерховної (р)ади України, (п)рем'єр-(м)іністр Канади, (м)іністерство (о)світи і науки України, (з)ахідна Україна, (к)раїни (з)аходу, (б)ульвар Тараса Шевченка, (м)айдан (н)езалежності, (р)еспубліка (б)олгарія, (у)горська (р)еспубліка, (к)орейська (н)ародно-(д)емократична (р)еспубліка, (р)івненська (о)бласть, (у)манська (м)іськрада, (ш)евченкові поезії, (ш)евченківські поезії, (ш)евченківська премія, (н)обелівська премія, (в)олодимир-(в)олинський, (н)аціональний (б)анк України, (к)иївський (б)удинок (м)од, (к)иївський (н)аціональний (е)кономічний (у)ніверситет, (д)ень (н)езалежності України, (р)іздво, (а)ндріївська (ц)ерква, (в)олодимирський (с)обор, (к)иево-(п)ечерська (л)авра, (д)ержавний (м)узей (о)бразотворчого (м)истецтва, (ц)ентральна (н)аукова (б)ібліотека АН України ім. В. Вернадського, (п)ромінвестбанк України, (б)анк (а)валь, (є)вропейське (е)кономічне (с)півтовариство, (м)іжнародний (в)алютний (ф)онд.

Б. (р)ада (б)езпеки, (н)аціональна (о)пера України, (п)олісся, (с)танція (м)етро (л)ибідська, (з)акарпаття, (ч)ернігівська (о)блспоживспілка, (о)дещина, (п)риазов'я, (д)онбас, (з)бройні (с)или України, (ц)ентральне (у)правління (в)сеукраїнського (т)овариства (п)росвіта ім. Тараса Шевченка, (ц)ентральна (р)ада, (п)арламент, (с)енат, (к)онституційний (с)уд України, (о)рден (в)ітчизняної (в)ійни, (м)едаль (з)а (в)ідвагу, (о)рден (к)нязя (я)рослава (м)удрого, (є)зопівська (м)ова, (б)іблія, (б)ожа (м)атір, (е)поха (в)ідродження, (н)аціональний (у)ніверситет (к)иево-(м)огилянська (а)кадемія, (у)країнська (д)ержава; (д)ержавний (к)омітет з (н)ауки, (т)ехніки і (п)ромислової (п)олітики України; (д)октор (е)кономічних (н)аук, (м)іжнародна (с)пілка (у)країнських (п)ідприємців (МСУП).

Завдання 10. Перепишіть речення. Розкрийте дужки і вставте велику чи малу літеру, поясніть її правопис.

1. Гей, нові (к)олумби й (м)агеллани, напнемо вітрила наших мрій! (В. Симоненко) 2. Не всі стародавні (г)реки були (а)фродітами, (г)еркулесами, (а)поллонами, але в них був ідеал краси, і вони бачили її в різних проявах, увічнювали її (О. Довженко). 3. Пошли, доле, гнів, і ненависть, і гордість оборонцям і визволителям нашої (б)атьківщини! (О. Довженко) 4. Всяк (ш)отландець вільний — пан своєї (б)атьківщини (Леся Українка). 5. Наші предки, (с)тародавні (с)лов'яни, подібно до (а)нглосаксів, ділили рік на дві частини: зиму і літо або на зимове і літнє сонцестояння — (к)оляду і (к)упала (Олекса Воронай). 6. (б)ароко — художній стиль у мистецтві, (б)атьківщиною якого є (і)талія. Головна особливість цього стилю — вигадливість, підкреслена урочистість, переважання декоративного над практично-корисним. Назва терміна «(б)ароко» походить від (п)ортугальського «перола барокка», що перекладається як «перлина вигадливої форми». Краші

будівлі цього стилю: (в)ерсальський (п)алац поблизу (п)арижа, (з)имовий (п)алац у (с)анкт-(п)етербурзі, (а)ндріївська (ц)ерква, (м)аріїнський (п)алац, (б)рама (з)аборовського у Києві. 7. Так, (ж)овтоводська битва мала для українців таке ж значення, як колись для русичів битва (к)уликовська (*Д. Яворницький*).

III. Тестові завдання для самоконтролю:

- Зазначте, як пишуться назви дійових осіб у байках, казках, драматичних творах:
 - з великої літери;
 - з малої літери;
 - і з великої, і з малої літери;
 - перше слово з великої літери.
- Укажіть, як пишуться назви персонажів із казок, творів для дітей тощо, які не є дійовими особами окремих творів, а використовуються як загальні:
 - з великої літери;
 - з малої літери;
 - і з великої, і з малої літери;
 - перше слово з великої літери.
- З'ясуйте, у яких двох рядках усі назви міфологічних істот і божеств пишуться з великої літери:
 - А(а)нтея, Б(б)удда, М(м)олох, П(п)ерун, К(к)рішна;
 - С(с)варог, Х(х)орс, К(к)упало, Р(р)усалка, М(м)уза;
 - А(а)фіна, А(а)хіллес, В(в)елес, Д(д)ажбог, М(м)окош;
 - В(в)енера, А(а)поллон, З(з)евс, Ф(ф)ея, А(а)нгел.
- Зазначте, як пишуться родові назви міфологічних істот *Н(н)імфа*, *Д(д)емон*, *Т(т)итан*, *М(м)уза*:
 - з великої літери;
 - з малої літери;
 - варіативно.
- Оберіть два рядки, у яких допущено помилки в написанні індивідуальних міфологічних назв, що перетворилися на загальні або вживаються в переносному значенні:
 - Аполлонова стріла, сучасні Геркулеси, молох війни, еолова арфа, гордіїв вузол;
 - геркулесові стовпи, дамоклів меч, ахіллесова п'ята, прокрустове ложе, авгієві стайні;
 - адамове ребро, Варфоломійська ніч, сізіфова праця, валаамова ослиця, мафусаїлів вік;
 - гайморова порожнина, Піфагорова теорема, Юдині срібняки, віттова хвороба, Архімедова спіраль.
- З'ясуйте, у яких рядках допущено помилку в написанні індивідуальних імен людей, по батькові, прізвищ, псевдонімів, конспіративних кличок, прізвиськ:
 - Іван Романович Вихованець, Ярослав Мудрий, Карл Сміливий, Микола Лисенко, Олександр Олесь (Олександр Іванович Кандиба);
 - Михайло Драгоманов, Данило Галицький, Юрій Клен (Освальд Бургардт), Каменяр (про Івана Франка), Нестор-Літописець;
 - Кобзар (про Тараса Шевченка), Василь Чайченко (Борис Дмиїрович Грінченко), Ніна Матвієнко, Дюма Старший, Оноксандр Невський;
 - Леся Українка, Данило-Галицький, Нонна Михайлівна Шляхова, Марко Вовчок, Дочка Прометея.
- Оберіть два рядки, у яких усі складні прізвища, псевдоніми та імена пишуться через дефіс:
 - Нечуй/Левицький, Марія/Анна, Сергєєв/Ценський, Жан/Жак, Нестор/Літописець;
 - Зиновій/Богдан, Квітка/Основ'яненко, Муравйов/Апостол, Косач/Квітка, Жорж/Занд;
 - Карпенко/Карий, Марія/Тереза, Римський/Корсаков, Жоліо/Кюрі, Шолом/Алейхем;
 - Гулак/Артемовський, Фрідріх/Вільгельм, Новиков/Прибой, Вольфганг/Амадей, Василь/Костянтин.
- З'ясуйте, у якому рядку всі слова у складних іменах та прізвищах іншомовного походження пишуться з великої літери:

- а) С(с)унь Я(я)тсен, Н(н)ур Е(е)д Д(д)ін, М(м)ао Ц(ц)зедун, К(к)ім І(і)р С(с)єн, Л(л)юдвіг В(в)ан Б(б)етховен;
- б) Ф(ф)ан В(в)ан Д(д)онг, Х(х)о Ш(ш)і М(м)ін, Т(т)ао Ю(ю)аньмін, У(у) Н(н)у М(м)унг, К(к)ураха К(к)орехіто;
- в) Н(н)гуен К(к)онг Х(х)оан, Н(н)аборі С(с)єму, Л(л)Леонардо Д(д)а В(в)інчі, Ф(ф)он Д(д)єр Г(г)ольц, Л(л)є Ш(ш)евальє;
- г) Г(г)о М(м)ожо, Д(д)єн С(с)яопін, Д(д)ін Л(л)ін, Л(л)у С(с)ін, Ц(ц)юй Ю(ю)ань.

9. Укажіть, у якому рядку допущено помилку в написанні східних власних імен (турецького, азербайджанського, тюркського чи арабського походження):

- а) Мамед-огли, Ізмаїлбей, Ібн Сіна, Осман-паша, Турсунзаде;
- б) Ібн Русте, Гедік-паша, Керогли, Мурас-паша, Ібн Хаукаль;
- в) Ібрагімбей, Ібн Фадлан, Ромодан-паша, Меліс-паша, Галіббей;
- г) Хасанбей, Ібн Мухамед, Ошкарюгли, Мурас-паша, Ширинбей.

10. З'ясуйте, як пишуться назви народів, племен, а також назви людей за національною ознакою або за місцем проживання:

- а) з малої літери;
- б) з великої літери;
- в) варіативно.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 20 : Орфоепія як засіб удосконалення професійного мовлення.

Мета: Вивчити основні фонетичні норми української мови. Засвоїти орфоепічні норми, щоб досягти високого рівня мовленнєвої культури.

Основні поняття: орфоепія, професійне мовлення, наголос, вимова.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Що таке орфоепія?
2. Назвіть основні орфоепічні норми.

Зміст теми:

Важливе значення у мовленні має правильне наголошення в словах, що свідчить про високу культуру мовця.

Орфоепія — розділ мовознавчої науки, що вивчає правила літературної вимови.

Українська мова має усталені орфоепічні норми, які є обов'язковими для всіх, хто користується нею.

Сучасні норми української орфоепії склалися на основі вимови, властивої середньонаддніпрянським говорам. Певну роль в усталенні норм мали говори інших українських діалектів та усна народна творчість. Важливий вплив на формування орфоепічних норм мала творчість українських письменників, зокрема І.Котляревського, Т.Шевченка, які своїми працями сприяли розробці правил української вимови. Орфоепічні норми властиві усному мовленню. Саме тому орфоепія пов'язана з фонетикою, зокрема з творенням звуків, складоподілом і будовою складів. Значна частина орфоепічних правил пов'язана з наголошенням слів, вимовою граматичних форм, з інтонацією. Орфоепія має важливе значення, оскільки її норми забезпечують правильне спілкування, сприяють піднесенню культури народу.

Основні правила орфоепії, пов'язані з вимовою голосних, приголосних звуків та звукосполучень:

1) Усі голосні під наголосом вимовляються чітко й виразно, однак голосні мають ряд вимовних особливостей:

а) Голосні [а], [у], [і] в усіх позиціях мають чітку вимову: [брат'у́], [знаў], [йасно], [р'і́л':а], [п'і́ду], [йушка], [в'і́ра], [ўйі́дливи́й].

2) Звук [о] вимовляється виразно і здебільшого не змінюється: [вода], [ворог], [н'ого]. Лише перед складом з наголошеним [у] та [і] в основі слова звук [о] вимовляється з наближенням до [у]: [ко жу́х], [го лу́бка], [со бі́], [то бі́].

3) Звуки [е], [и] під наголосом вимовляються чітко й виразно: [легенда], [перши́й], [пишемо́]. У ненаголошеній позиції вони вимовляються з наближенням [е] до [и], а [и] до [е] — [зе́ле н'], [се ла́], [пли ве́], [веле те́нс'кий]. *Примітка:* Звук [и] перед [и] та в кінці слова вимовляється майже чисто: [рожеви́й], [бити́], [мити́].

Вимова приголосних звуків

1) Дзвінкі приголосні української мови в кінці слова й перед глухими в середині слова (крім [г], що легко змінюється на [х]) вимовляються дзвінко: [казка́], [с'н'і́г], [дуб], [дубка́], [ді́дка], але [ле́хко], [двиг'і́ти].

2) Оглушується префікс і прийменник з — перед глухими: [с тобою́], [с хати́].

3) Префікси роз-, без- можуть вимовлятися і дзвінко, і глухо: [розпитати́] і [роспитати́], [безсмертний] і [бесмертний].

4) Глухі приголосні внаслідок уподібнення вимовляються дзвінко: [молодьба́], [бородьба́].

5) Африкати [дж] і [дз] вимовляються як один звук. Усі шиплячі на кінці слова та складу тверді: [ріж], [піч], [ходиш], [розріжте].

6) Звук [ц] в кінці слова завжди вимовляється пом'якшено: [хлопец'], [молодець'], [ол'івець'].

7) Завжди пом'якшуються [з], [с], [ц] у прикметникових суфіксах -зьк-, -ськ-, -цьк: [запор'із'кий], [хортицький], [с'іл'с'кий].

8) Приголосний [л] часто вимовляється м'яко: спілка — [спіл'ц'і], гілка [на г'іл'ц'і], люлька — [у л'ул'ц'і].

9) Розрізняємо вимову [г] [ґ]: недогляд, гримати, голова, зігрівати вимовляємо [г]. У словах: гава, газда, ґрунтовний, ґринджоли, ґречний, ганок, гатунок, гедзь вимовляємо [ґ].

Слова з літерою Г

агу (вигук), агусі, агукати

арго (жаргон)

аргонія (жоржина)

біґос (страва)

габелок (шкіра молодого теляти)

габзувати (ганьбити, паплюжити)

габлище (держак для габлів, вил)

габлі (заокруглені на кінці вила з великою кількістю зубців)

гава (ворона)

гавеня (пташеня ворони)

гавин (воронячий)

гавити (бути неуважним)

гаволов (людина, яка ходить без діла, байдикує)

гав'ячий (воронячий)

гавра (лігво звіра, барліг)

гаджала (кісточка)

гаджело (дзига)

газда (господар, хазяїн)

газдиня (господиня, хазяйка)

газдівство (господарство)

газдівський (господарський)

галаган (головатий півень із голою шиєю, головешка; великий мідний горщик, поплавок)

галамагати (говорити незрозумілою мовою)

галанці (вузькі штани)

галиця (чорна гадюка)

галій (рідкісний сріблясто-білий м'який метал із низькою точкою плавлення)

гандж (вада, дефект)

ганджовитий (з вадою, дефектом)

гандзолля, гноття (лахміття, дрантя)

ганок (прибудова з площадкою і східцями, а подекуди з покрівлею біля входу в будинок)

гара (паз, жолобок)

гатунок (сорт, розряд виробу за якістю)

гяцик (кажан)

гвзяти (робити щось (напр. фарбувати) недбало, без смаку)

гвалт (сильний крик, галас) гвалтівник (насильник)

гвалтований (той, кого згвалтували)

гвалтом (силою, насильно)

гвалтування (іменник від гвалтувати)

гвалтувати (змушувати силою до статевого акту)

гвалтуватися (сильно збуджуватися, тривожитися)

гвер (рушниця, гвинтівка)

гевал (здоровило)

геготати, горготати, горготіти (звуки, які видають гуси)
гедзатися (збуджено бігати, стрибати від укусу гедзя (про тварин)
гедзунок (хист, талант)
гедзь (велика муха, що живиться кров'ю тварин і соком рослин; овід)
гелгати
гейм (спортивний термін) (те саме, що геготати)
гелгіт (іменник від геготати)
гелевач (товстун, черевань)
гелета (барильце, діжка на сир)
гельох (нутрощі, тельбухи)
гемба (губа)
гембель (кінець)
гергавка, гергачка (горло)
гергелі (порода великих гусей)
гергечник (кущ агрусу)
гердан, герданик, герданець, герданиця (нагрудна прикраса, пов'язка з бісеру) герлига і
гирлига (ціпок, часто загнутий на кінці, яким користуються пастухи, старі люди; посох;
патериця)
Гете
Гетеборг
Гетеборзький
гешефт (спекулятивна, вигідна угода: вигода, бариш, зиск)
гзимс (карниз)
гивт (ковток)
гигнути (затнути, вмерти)
гила (грижа)
гиливкатий (пузатий)
глей (загуслий сік, що виступає на стовбурах деяких фруктових дерев (вишні, черешні, сливи
та ін.)
гліциній (берилій)
гльогати (жадібно ковтати)
гляр і глярга (частина шлунка жуйних тварин, уживана для звурджування молока)
глярганець (солодкий сир)
глярганий (заквашений сичугом)
гляргати (робити, сир)
глярмати (їсти через силу)
гнип (шевський ніж)
гніт (рос. фитиль, шнур) гнотовий (прикметник від гніт)
гну (зооп., вид антилопи)
говда (голова, макітра)
гогель-могель і гоголь-моголь (сирий жовток яйця, стертий з цукром)
гонт (покрівельний матеріал у вигляді тонких дощечок)
гонталь (залізний цвях, яким прибивають гонт)
гонтар (той, хто виготовляє гонт або покриває дах гонтом)
гонтина (окрема тонка дощечка для покриття хати гонтом)
гонтовий (з гонту)
гонтяниця, гонтярка (ялина, що годиться для гонту)
граса (сапка)
грасування (іменник від грасувати)
грасувати (вистругувати; розчищати (стежки)
грати (переплетення металевих (зрідка дерев'яних) прутів, штаб і т. ін., що використовується
для загорожу)
гратна, гратниця (кристалічна решітка)
гратковий (прикметник до гратки)

гратований (те саме, що гратчастий)
гратувати (вмонтовувати грати)
гратчастий (який нагадує грати, у вигляді грат)
гратулювати (вітати, поздоровляти)
гrecний (шанобливо ввічливий у поведженні з людьми, чемний; який виражає шанобливість, увічливість)
гrecність (властивість за знач, гrecний)
гринджоли (низькі й широкі сани з боками, що розширюються від передка; маленькі дитячі сани)
грипс (таємна записка, що закладалася у спеціальну схованку або передавалася із рук у руки за призначенням)
гроно (скупчення плодів або квітів на одній гілці; китиця; у переносному значенні група людей, спільнота)
грузло (грудка, жмут, клубок)
грулина, грулянка (картопляне бадилля)
грулисько (місце де росте картопля)
груля, гудзола (картопля)
грунт (верхній шар земної кори, придатний для життя рослин)
грунтець (зменш. до грунт)
грунтівка (садиба, обійстя)
грунтівництво (напрям російської суспільно-філософської думки 60-х рр. 19 ст., представники якого вважали основою і формою соціального та ідейного розвитку Росії "національний грунт")
грунтовимірювач (машина для вирівнювання ґрунту)
грунтовка (перший нижній шар фарби на полотні картини, на предметі, що є основою, на яку наносять інші фарби під час малювання або фарбування; речовина, якою покривають полотно картини або предмет, підготовляючи їх до фарбування)
грунтовний (який характеризується повнотою, глибиною, вичерпністю) ґрунтовність (іменник від ґрунтовний)
грунтозабірний (призначений для узяття (забору) зразків ґрунту)
грунь (вершина гори)
гудзик, гудзь (рос. пуговиця)
гуз (вузол (на нитці чи вірвовці)
гузий (куций)
гузуля (кругла гуля)
гулий (безрогий)
гуля (заокруглена опуклість, наріст на тілі людини або тварини від запалення, удару і т. ін.)
гуня (накидка з овечої шкури)
гуральня (спиртово-горілочний завод; винокурня)
гургуля (сук)
гуш (гуля на тілі)
гушуватий (вкритий гулями (про тіло)
джигун (те саме, що баламут)
дзига — дитяча іграшка у вигляді круга або кулі на осі, яка за швидкого обертання утримується у вертикальному положенні)
дзигар (годинникар)
дзигарі (годинник)
дзиглик (стільчик)
дзигльований (жвавий, моторний)
дзигувати (крутитися, вертітися)
дзігерай (нежить, риніт)
дригати (робити різкі уривчасті рухи, ногами (про людей), лапами (про тварин)
жига (танець)
зигзаг (ламана лінія)

легейда (незграбний)
 легінь (молодий парубок)
 миґа (пантоміма)
 морґ (міра землі)
 мустанґ (здичавілий кінь)
 неґліже (легке домашнє ранкове вбрання)
 персона ґрата (поважна особа),
 персона нон ґрата (небажана особа)
 пінґ-понґ (настільний теніс)
 обґрунтовувати (арґументувати)
 реґбі (різновид футболу з овальним м'ячем)
 резигнація (цілковита покірливість долі)
 ремиґати (відригувати та повторно пережовувати проковтнуту їжу (про деяких жуйних тварин)
 спаґеті (страва з макаронів)
 сугестія (навіювання, вплив на людину під час гіпнозу)
 тирлиґач (поганий скрипаль)
 уджигнути (ужалити)
 фата морґана (марєво)
 фіґлявий (жартівливий)
 фіґлі-міґлі (витівки, жарти, залицяння)
 фурдиґати (крутити)
 хляґа (негода)
 цуг (висувне коліно духового музичного інструмента - тромбона, призначене для змінювання висоти звука)
 цуглі (вездечка)
 шварґотати і шварґотіти (голосно й верескливо розмовляти)
 хуга (сильний вітер із снігом; завірюха, хуртовина; чвара, колотнеча, сварка)

Наголос

В українській мові наголос динамічний, тобто один із складів слова вимовляється з більшою силою. Наголос у нашій мові **вільний** і **рухомий**: учитель — учителі, вісімдесят — вісімдесятьом.

Є слова з подвійним наголосом.

За допомогою логічного наголосу виділяється в реченні слово, важливе зі смислового погляду.

Запам'ятайте наголошення в словах:

Беремó	нести	циґан
Бóвтати	новий	черпати
Бóсий	ознака	черствий
Була, булó, були	олень	черствіти
Верба	осока	щипці
Веретено	отаман	яловичина
Випадок	параліч	медикамент
Виразний	пасти	рентґеноґрафія
Вільха	пеня	каталóг
Вітчим	перчити	чотирнадцять
Гостей	петля	рукóпис
Граблi	Покрова	щілина
Дóшка	порядковий	завдання
Дрова	предмет	запитання
Залоза	приятель	заслання
Ідемо	ремінь	визнання
Кидати	решето	сантиметр
Кишка	ринковий	квартал

Кінчити	рідкий	мармуровий
Кóлесо	сердити	борóдавка
Коля	середина	наркоманія
Контрактовий	сирóватка	бюлетень
Коромисло	сімдесят	алкоголь
Косий	слабий	диспансер
Котрий	старий	застрілити
Красти, краду	твердий	затемнити
Кроїти	текстовий	маркетинг
Кропива	терези	мензúрковий
Курятина	тісний	фóльга
Легкий	товпитися	арáхіс
Льодовий	товстий	травестія
Малий	тонкий	розпізнáння
Металургія	фартух	Горобина
Ненависть	фаховий	Горошина
Ненавидіти	феномен	Грунтовий
Ненависний	хапати	Гостей
Граблі	Громадянин	Грошей
Грошовий	Гуртожиток	Гущавина

Слова з подвійним наголосом

брі́кнути (впасти) брикнути (дригнути)
варений (дієприкметник)
варений (прикметник)
ві́падком (іменник в Ор. відм.)
випадком (прислівник, син випадково) ;
ві́парність (випаровування)
відсотковий
газда (господар, хазяїн)
догові́р
жовтизна
зерно (суть, основа чогось; зародок, початок чогось)
зерно (плід хлібних злаків, зернина, насінина)
зокрема
маляр мандрівник милостивий
наклейка (ярлик) наклейка (дія)
на відчай наприкінці
пахнути (виділяти запах) пахнути (повіяти)
посвататися (заручитися)
посвататися (стати родичами-сватами)
позивач родовий

Питання для самоконтролю

1. Яка особливість використання літери Г в українській мові?
2. Яким словниками користуємося, щоб визначити правильне наголошення під час вимови?

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні Завдання	Вказівки
<p>Вивчити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Наголос у словах 2. Подвійне наголошення 	<p>Записати слова з Подвійним наголошенням.</p>

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Запишіть слова у дві колонки: 1) ті, що вимовляються чітко; 2) ті, що вимовляються з наближенням.

Нагромадження, бойкотування, конспірація, заблокований, приречений, відроджується, компетентно, навмисність, політика, рецидив, звільняється, презирство, злочин, дзвіниця, право, ближче, солдатчина, розжитися, іммігрантський, природжений, розкулачення, безпрецедентний, звинувачення, нагорода, парламентський, безпартійний, підписується.

Завдання 2. Розставте наголос у запропонованих словах.

Бесіда, медикамент, верба, веретено, диспансер, вітчм, дихання, бюлетень, дочка, дошка, дрова, живопис, загадка, колесо, коромисло, кропива, літопис, обруч, вільха, параліч, петля, перепис, подруга, показ, приріст, приятель, решето, рукопис, середина, спина, столяр, успіх, фартух, циган, локшина, морозище, бажаність, човгати, жага, шовковий, шелеснути, дощечка, дощомір, щілина, роблю.

Завдання 3. Виберіть та запишіть слова, що мають подвійний наголос.

Договір, бавовниковий, показник, одинадцять, рукопис, довідник, зокрема, магістерський, гребелька, донька, фаховий, розруб, черговий, приязнь, перепис, батьківщина, чотирнадцять, кілометр, чорнослив, помилка, випадок, листопад, літопис, алфавіт, ненависть, виразний, подання, новина, запитання.

Завдання 4. Випишіть зі словників слова, у яких наголос виконує смислорозрізнявальну функцію. Уведіть ці слова у речення попарно.

Зразок: Заклад – заклад, типовий – типовий.

Завдання 5. Користуючись орфоепічним словником, поставте наголоси у поданих словах.

Винагорода, загальновизнаний, безпомилковий, джерело, експерт, квартал, договір, мережа, неприязнь, ознака, середина, примірник, хаос, центнер, посланець, пізнання, переїзд, маркетинг, випадок, помилка, діалог, запитання, ознака, предмет, похвала, показник, корисний, вимоги, компроміс, вигода, налагодження, найважливіший, співбесідник, партнер, сприйняття, завдання, різновид, визнання, обмін, новий, податковий, приятель, завжди, параліч, дозиметр, кишковий, прокажений, епілепсія, логопедія, ветеринарія, множина, залоза.

Завдання 6. Запишіть слова фонетичною транскрипцією. Порівняйте написання і вимову.

Усміхається, футбол, шістдесят, зцідити, розширити, жувати, безсоромний, безшумно, золотце, братство, кров, мовознавство, тітці, у книжці, переможця, Мотузчин, невістчин, молотьба, нігті, Вітчизна.

Завдання 7. Визначте групу слів, де правильно розставлені наголоси.

I. Кишка, одинадцять, бородавка, кропива, алкоголь, сеча, феномен, легкий, випадок, рентгенографія, амнезія, ветеринарія, дозиметрія, корисний, новий, принесла, марлевий, кажу, несла, завдання.

II. Роблю, приятель, визнання, сечовий, тонкий, показ, черговий, близький, диспансер, щелепа, кропива, пільговий, пітний, мовчазний, медикамент, каталог, середина, тонкий, піде, було, разом.

Завдання 8. Поставте наголос у словах. Перевірте себе за словником.

Генезис, завдання, випадок, залоза, захворювання, їстівний, невропатія, обладнання, одноразовий, окіст, ортопедія, очний, підреберний, підсліпуватий, поєднання, різновид, спина, шовковий, ознака, питання, завдання, також, твердий, обмін, гуртожиток, випадок, загадка, завжди, зачіска, дефіс, урочистий, урочистість, разом, снідання, асиметрія, багаторазовий, алфавіт, загадка, копчений, шлунковий.

Завдання 9. Порівняйте пари заперечних займенників *ніхто* – *ніщо* у відмінкових формах. Уведіть 5 пар займенників у речення.

Зразок: Ні з чим з'являтися їй на очі. Ні з чим не зрівняна весняна пора.

Нікого – нікого (жодної людини); нікому – нікому (жодній людині);
ніким – ніким; нічого – нічого; ні з ким – ні з ким, ні на кому – ні на кому, ні на чому – ні на чому.

Завдання 10. Випишіть із словника 20 слів з подвійним наголосом.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Зазначте, у якому рядку вимова приголосних у всіх словах збігається з їх написанням:

- а) низько, ягідка, підбігти, берізка, надписати;
- б) відшліфувати, вісімнадцять, зчистити, анекдот, сусідчин;
- в) розвідка, ніжка, братський, клітці, відживати;
- г) пшеничний, артистці, борідка, вогко, стерегти.

2. Оберіть два рядки, у яких усі слова пишуться з літерою г:

- а) ...аздиня, дзи...а, ...андбол, ...расувати, ...атунок;
- б) джи...ун, ...речний, ...ратчастий, об...рунтувати;
- в) а...роном, ...ава, ...андж, ...о...ель-мо...ель;
- г) дзи...лик, ...анок, а...рус, ...валт, ...уля.

3. Оберіть два рядки, у яких [т], [т'] вимовляються як [ц']:

- а) ворітця, замітці, хвилюється, милується, калитці;
- б) кандидатці, митцем, хитається, усміхається;
- в) братство, свариться, видніється, отці;
- г) квітці, б'ється, сітці, помітці, пригадується.

4. З'ясуйте, у яких двох рядках у всіх словах ненаголошений [е] наближається до [и]:

- а) сервірування, море, пише, сонцем, вершина;
- б) вечірній, співає, жердина, поле, синє;
- в) гусеня, завезення, літера, луцення, кафедра;
- г) вігер, селянський, редактор, семінар, перелаз.

5. Оберіть рядок, у якому усі слова мають подвійний наголос.

- а) ялинковий, швартовий, весняний, первісний;
- б) автотрофія, алкоголь, медикамент, кишка, щипці;
- в) чотирнадцять, поняття, рукопис, бюрократія;
- г) рентгенографія, поєднання, каталог, наркоманія.

6. Визначте рядок, у якому всі слова мають наголос на другому складі:

- а) надлишок, ополудні, поновлений, вимога, етнічний;
- б) спархія, навчений, паритет, параметр, рентабельно;
- в) соціум, спасибі, спонтанний, текстолог, тевтонський;
- г) спідлоба, сейсмограф, вимова, випадок, перевертень.

7. Назвіть рядок, у якому порушено принципи наголошення слів:

- а) живопис, валовий, каталог, ознака;
- б) килим, агент, виробіток, гривня;
- в) верба, колесо, кропива, одинадцять;
- г) завдання, контрактний, черговий, завжди.

8. Визначте, як вимовляються глухі приголосні перед дзвінками в середині слова:

- а) дзвінко;
- б) глухо;
- в) варіативно.

9. Оберіть два рядки, у яких дзвінкий приголосний у всіх словах вимовляється дзвінко:

- а) полегшення, хижчина, борідка, веред, везти;
- б) вогкий, мужчина, хибкий, шубка, вождь;
- в) губка, ніжка, віз, стерегти, народ;
- г) рідкий, тяжкий, мед, дріб, виноград.

10. Укажіть, у яких двох рядках у всіх словах ненаголошений [о] вимовляється як [оУ]:

- а) докторант, почуттєвий, похід, розшукати, похилий;
- б) лопух, повітря, конюшня, довір'я, ворожіння;
- в) документальний, мотузок, почування, воріженьки, похвала;
- г) докупить, Колумбія, колючка, мотуззя, мокрінь.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 21 : Труднощі наголошування.

Мета: Вивчити основні фонетичні норми української мови. Засвоїти орфоепічні норми, щоб досягти високого рівня мовленнєвої культури.

Основні поняття: орфоепія, професійне мовлення, наголос, вимова.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Що таке орфоепія?

2. Назвіть основні орфоепічні норми.

Зміст теми:

Важливе значення у мовленні має правильне наголошення в словах, що свідчить про високу культуру мовця.

Орфоепія — розділ мовознавчої науки, що вивчає правила літературної вимови.

Українська мова має усталені орфоепічні норми, які є обов'язковими для всіх, хто користується нею.

Сучасні норми української орфоепії склалися на основі вимови, властивої середньонадніпрянським говорам. Певну роль в усталенні норм мали говори інших українських діалектів та усна народна творчість. Важливий вплив на формування орфоепічних норм мала творчість українських письменників, зокрема І.Котляревського, Т.Шевченка, які своїми працями сприяли розробці правил української вимови. Орфоепічні норми властиві усному мовленню. Саме тому орфоепія пов'язана з фонетикою, зокрема з творенням звуків, складоподілом і будовою складів. Значна частина орфоепічних правил пов'язана з наголошенням слів, вимовою граматичних форм, з інтонацією. Орфоепія має важливе значення, оскільки її норми забезпечують правильне спілкування, сприяють піднесенню культури народу.

Основні правила орфоепії, пов'язані з вимовою голосних, приголосних звуків та звукосполучень:

1) Усі голосні під наголосом вимовляються чітко й виразно, однак голосні мають ряд вимовних особливостей:

а) Голосні [а], [у], [і] в усіх позиціях мають чітку вимову: [браті́], [знаў], [йасно], [р'і́л':а], [п'і́ду], [йушка], [в'і́ра], [ўйі́дливий].

2) Звук [о] вимовляється виразно і здебільшого не змінюється: [вода], [ворог], [н'ого]. Лише перед складом з наголошеним [у] та [і] в основі слова звук [о] вимовляється з наближенням до [у]: [ко жу́х], [го лу́бка], [со бі́], [то бі́].

3) Звуки [е], [и] під наголосом вимовляються чітко й виразно: [легенда], [перший], [пишемо]. У ненаголошеній позиції вони вимовляються з наближенням [е] до [и], а [и] до [е] — [зе́ле н'і́], [се ла́], [пли ве́], [веле те́нс'кий]. *Примітка:* Звук [и] перед [и] та в кінці слова вимовляється майже чисто: [рожевий], [бити], [мити].

Вимова приголосних звуків

1) Дзвінки приголосні української мови в кінці слова й перед глухими в середині слова (крім [г], що легко змінюється на [х]) вимовляються дзвінко: [казка], [с'н'і́г], [дуб], [дубка́], [д'ідка́], але [ле́хко], [двиг'і́ти].

2) Оглушується префікс і прийменник з — перед глухими: [с тобою́], [с хати́].

3) Префікси роз-, без- можуть вимовлятися і дзвінко, і глухо: [розпитати́] і [роспитати́], [безсмертний] і [бесмертний].

4) Глухі приголосні внаслідок уподібнення вимовляються дзвінко: [молодьба], [бородьба].

5) Африкати [дж] і [дз] вимовляються як один звук. Усі шиплячі на кінці слова та складу тверді: [ріж], [піч], [ходиш], [розріжте].

6) Звук [ц] в кінці слова завжди вимовляється пом'якшено: [хлопец'], [молодець'], [ол'івець'].

7) Завжди пом'якшуються [з], [с], [ц] у прикметникових суфіксах -зьк-, -ськ-, -цьк: [запор'і́зкий], [хорти́цький], [с'і́л'с'кий].

8) Приголосний [л] часто вимовляється м'яко: спілка — [спі́л'ц'і́], гілка [на г'і́л'ц'і́], люлька — [у л'у́л'ц'і́].

9) Розрізняємо вимову [г] [ґ]: недогляд, гримати, голова, зігрівати вимовляємо [г]. У словах: гава, газда, ґрунтовний, ґринджоли, гречний, ганок, ґатунок, ґедзь вимовляємо [ґ].

Слова з літерою Г

агу (вигук), аґусі, аґукати

арго (жаргон)

аргонія (жоржина)

біґос (страва)

габелок (шкіра молодого теляти)
габзувати (ганьбити, паплюжити)
габлище (держак для габлів, вил)
габлі (заокруглені на кінці вила з великою кількістю зубців)
гава (ворона)
гавеня (пташеня ворони)
гавин (воронячий)
гавити (бути неухажним)
гаволов (людина, яка ходить без діла, байдикує)
гав'ячий (воронячий)
гавра (лігво звіра, барліг)
гаджала (кісточка)
гаджело (дзига)
газда (господар, хазяїн)
газдиня (господиня, хазяйка)
газдівство (господарство)
газдівський (господарський)
галаган (головатий півень із голою шиєю, головешка; великий мідний горщик, поплавок)
галамагати (говорити незрозумілою мовою)
галанці (вузькі штани)
галиця (чорна гадюка)
галій (рідкісний сріблясто-білий м'який метал із низькою точкою плавлення)
гандж (вада, дефект)
ганджовитий (з вагою, дефектом)
гандзолля, гноття (лахміття, дрантя)
ганок (прибудова з площадкою і східцями, а подекуди з покрівлею біля входу в будинок)
гара (паз, жолобок)
гатунок (сорт, розряд виробу за якістю)
гяцик (кажан)
гвзяти (робити щось (напр. фарбувати) недбало, без смаку)
гвалт (сильний крик, галас) гвалтівник (насильник)
гвалтований (той, кого згвалтували)
гвалтом (силою, насильно)
гвалтування (іменник від гвалтувати)
гвалтувати (змушувати силою до статевого акту)
гвалтуватися (сильно збуджуватися, тривожитися)
гвер (рушниця, гвинтівка)
гевал (здоровило)
геготати, горготати, горготіти (звуки, які видають гуси)
гедзатися (збуджено бігати, стрибати від укусу гедзя (про тварин))
гедзунок (хист, талант)
гедзь (велика муха, що живиться кров'ю тварин і соком рослин; овід)
гелгати
гейм (спортивний термін) (те саме, що геготати)
гелгіт (іменник від геготати)
гелевач (товстун, черевань)
гелета (барильце, діжка на сир)
гелюх (нутрощі, тельбухи)
гемба (губа)
гембель (кінець)
гергавка, гергачка (горло)
гергелі (порода великих гусей)
гергечник (кущ агрусу)

гердан, герданик, герданець, герданиця (нагрудна прикраса, пов'язка з бісеру) герлига і гирлига (ціпок, часто загнутий на кінці, яким користуються пастухи, старі люди; посох; патериця)

Гете

Гетеборг

Гетеборзький

гешефт (спекулятивна, вигідна угода: вигода, бариш, зиск)

гзимс (карниз)

гивт (ковток)

гигнути (затнути, вмерти)

гила (грижа)

гиливкатий (пузатий)

глей (загуслий сік, що виступає на стовбурах деяких фруктових дерев (вишні, черешні, сливи та ін.)

гліщиній (берилій)

гльогати (жадібно ковтати)

гляр і глярга (частина шлунка жуйних тварин, уживана для звурджування молока)

глярганець (солодкий сир)

глярганий (заквашений сичугом)

гляргати (робити, сир)

глярмати (їсти через силу)

гнип (шевський ніж)

гніт (рос. фитиль, шнур) гнотовий (прикметник від гніт)

гну (зооп., вид антилопи)

говда (голова, макітра)

гогель-могель і гоголь-моголь (сирий жовток яйця, стертий з цукром)

гонт (покрівельний матеріал у вигляді тонких дощечок)

гонталь (залізний цвях, яким прибивають гонт)

гонтар (той, хто виготовляє гонт або покриває дах гонтом)

гонтина (окрема тонка дощечка для покриття хати гонтом)

гонтовий (з гонту)

гонтяниця, гонтьярка (ялина, що годиться для гонту)

граса (сапка)

грасування (іменник від грасувати)

грасувати (вистругувати; розчищати (стежки)

грати (переплетення металевих (зрідка дерев'яних) пругів, штаб і т. ін., що використовується для загорожу)

гратна, гратниця (кристалічна решітка)

гратковий (прикметник до гратки)

гратований (те саме, що гратчастий)

гратувати (вмонтовувати грати)

гратчастий (який нагадує грати, у вигляді грат)

гратулювати (вітати, поздоровляти)

гречний (шанобливо ввічливий у поводженні з людьми, чемний; який виражає шанобливість, увічливість)

гречність (властивість за знач, гречний)

гринджоли (низькі й широкі сани з боками, що розширюються від передка; маленькі дитячі сани)

грипс (таємна записка, що закладалася у спеціальну схованку або передавалася із рук у руки за призначенням)

гроно (скупчення плодів або квітів на одній гілці; китиця; у переносному значенні група людей, спільнота)

грузло (грудка, жмут, клубок)

грулина, грулянка (картопляне бадилля)

грулисько (місце де росте картопля)
груля, гудзола (картопля)
грунт (верхній шар земної кори, придатний для життя рослин)
грунтець (зменш. до ґрунт)
ґрунтівка (садиба, обійстя)
ґрунтівництво (напрям російської суспільно-філософської думки 60-х рр. 19 ст., представники якого вважали основою і формою соціального та ідейного розвитку Росії "національний ґрунт")
ґрунтовимірювач (машина для вирівнювання ґрунту)
ґрунтовка (перший нижній шар фарби на полотні картини, на предметі, що є основою, на яку наносять інші фарби під час малювання або фарбування; речовина, якою покривають полотно картини або предмет, підготовляючи їх до фарбування)
ґрунтовний (який характеризується повнотою, глибиною, вичерпністю) ґрунтовність (іменник від ґрунтовний)
ґрунтозабірний (призначений для узяття (забору) зразків ґрунту)
ґрунь (вершина гори)
гудзик, гудзь (рос. пуговица)
гуз (вузол (на нитці чи вірьовці)
гузий (куций)
гузуля (кругла гуля)
гулий (безрогий)
гуля (заокруглена опуклість, наріст на тілі людини або тварини від запалення, удару і т. ін.)
гуня (накидка з овечої шкури)
гуральня (спиртово-горілчаний завод; винокурня)
гургуля (сук)
гуш (гуля на тілі)
гушуватий (вкритий гулями (про тіло)
джигун (те саме, що баламут)
дзига — дитяча іграшка у вигляді круга або кулі на осі, яка за швидкого обертання утримується у вертикальному положенні)
дзигар (годинникар)
дзигарі (годинник)
дзиглик (стільчик)
дзигльований (жвавий, моторний)
дзигувати (крутитися, вертітися)
дзігерай (нежить, риніт)
дригати (робити різкі уривчасті рухи, ногами (про людей), лапами (про тварин)
жига (танець)
зигзаг (ламана лінія)
легейда (незграбний)
легінь (молодий парубок)
мига (пантоміма)
морґ (міра землі)
мустанґ (здичавілий кінь)
неґліже (легке домашнє ранкове вбрання)
персона ґрата (поважна особа),
персона нон ґрата (небажана особа)
пінґ-понґ (настільний теніс)
обґрунтовувати (арґументувати)
реґбі (різновид футболу з овальним м'ячем)
резигнація (цілковита покірливість долі)
ремиґати (відриґувати та повторно пережовувати проковтнуту їжу (про деяких жуйних тварин)
спаґеті (страва з макаронів)

сугестія (навіювання, вплив на людину під час гіпнозу)
 тирлигач (поганий скрипаль)
 уджигнути (ужалити)
 фата моргана (марєво)
 фіглявий (жартівливий)
 фігли-мігли (витівки, жарти, залицяння)
 фурдигати (крутити)
 хляга (негода)
 цуг (висувне коліно духового музичного інструмента - тромбона, призначене для змінювання висоти звука)
 цуглі (вуздечка)
 шварготати і шварготіти (голосно й верескливо розмовляти)
 хуга (сильний вітер із снігом; завірюха, хуртовина; чвара, колотнеча, сварка)

Наголос

В українській мові наголос динамічний, тобто один із складів слова вимовляється з більшою силою. Наголос у нашій мові **вільний і рухомий**: учитель — учителі, вісімдесят — вісімдесятьом.

Є слова з подвійним наголосом.

За допомогою логічного наголосу виділяється в реченні слово, важливе зі смислового погляду.

Запам'ятайте наголошення в словах:

Беремó	нести	циган
Бóвтати	новий	черпати
Бóсий	ознака	черствий
Була, булó, були	олень	черствіти
Верба	осока	щипці
Веретено	отаман	яловичина
Випадок	параліч	медикамент
Виразний	пасти	рентгенографія
Вільха	пеня	каталóg
Вітчим	перчити	чотирнадцять
Гостей	петля	рукóпис
Граблі	Покрова	щілина
Дóшка	порядковий	завдання
Дрова	предмет	запитання
Залоза	приятель	заслання
Ідемо	ремінь	визнання
Кидати	решето	сантиметр
Кишка	ринковий	квартал
Кінчити	рідкий	мармуровий
Кóлесо	сердити	борóдавка
Колія	середина	наркоманія
Контрактовий	сирóватка	бюлетень
Коромисло	сімдесят	алкоголь
Косий	слабий	диспансер
Котрий	старий	застрілити
Красти, краду	твердий	затемнити
Кроїти	текстовий	маркетинг
Кропива	терези	мензúрковий
Курятина	тісний	фóльга
Легкий	товпитися	арáхіс
Льодовий	товстий	травестія
Малий	тонкий	розпізнáння
Металургія	фартух	Горобина

Ненависть	фаховий	Горошина
Ненавидіти	феномен	Ґрунтовий
Ненависний	хапати	Гостей
Ґраблі	Ґромадянин	Ґрошей
Ґрошовий	Ґуртожиток	Ґущавина

Слова з подвійним наголосом

брікнути (впасти) брикнути (дригнути)
варений (дієприкметник)
варений (прикметник)
віпадком (іменник в Ор. відм.)
випадком (прислівник, син випадково) ;
віпарність (випаровування)
відсотковий
газда (господар, хазяїн)
договір
жовтизна
зерно (суть, основа чогось; зародок, початок чогось)
зерно (плід хлібних злаків, зернина, насінина)
зокрема
маляр мандрівник милостивий
наклейка (ярлик) наклейка (дія)
на відчай наприкінці
пахнути (виділяти запах) пахнути (повіяти)
посвататися (заручитися)
посвататися (стати родичами-сватами)
позивач родовий

Питання для самоконтролю

1. Яка особливість використання літери Ґ в українській мові?
2. Яким словниками користуємося, щоб визначити правильне наголошення під час вимови?

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні Завдання	Вказівки
<p>Вивчити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Наголос у словах 2. Подвійне наголошення 	<p>Записати слова з Подвійним наголошенням. Вивчити слова з літерою Ґ</p>

II. Практичні завдання , які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Запишіть слова у дві колонки: 1) ті, що вимовляються чітко; 2) ті, що вимовляються з наближенням.

Нагромадження, бойкотування, конспірація, заблокований, приречений, відроджується, компетентно, навмисність, політика, рецидив, звільняєшся, презирство, злочин, дзвіниця, право, ближче, солдатчина, розжитися, іммігрантський, природжений, розкулачення, безпрецедентний, звинувачення, нагорода, парламентський, безпартійний, підписується.

Завдання 2. Розставте наголос у запропонованих словах.

Бесіда, медикамент, верба, веретено, диспансер, вітчим, дихання, бюлетень, дочка, дошка, дрова, живопис, загадка, колесо, коромисло, кропива, літопис, обруч, вільха, параліч, петля, перепис, подруга, показ, приріст, приятель, решето, рукопис, середина, спина, столяр,

успіх, фартух, циган, локшина, морозище, бажаність, човгати, жага, шовковий, шелеснути, дощечка, дощомір, щілина, роблю.

Завдання 3. Виберіть та запишіть слова, що мають подвійний наголос.

Договір, бавовниковий, показник, одинадцять, рукопис, довідник, зокрема, магістерський, гребелька, донька, фаховий, розруб, черговий, приязнь, перепис, батьківщина, чотирнадцять, кілометр, чорнослив, помилка, випадок, листопад, літопис, алфавіт, ненависть, виразний, подання, новина, запитання.

Завдання 4. Випишіть зі словників слова, у яких наголос виконує смислорозрізнявальну функцію. Уведіть ці слова у речення попарно.

Зразок: Заклад – заклад, типовий – типовий.

Завдання 5. Користуючись орфоепічним словником, поставте наголоси у поданих словах.

Винагорода, загально визнаний, безпомилковий, джерело, експерт, квартал, договір, мережа, неприязнь, ознака, середина, примірник, хаос, центнер, посланець, пізнання, переїзд, маркетинг, випадок, помилка, діалог, запитання, ознака, предмет, похвала, показник, корисний, вимоги, компроміс, вигода, налагодження, найважливіший, співбесідник, партнер, сприйняття, завдання, різновид, визнання, обмін, новий, податковий, приятель, завжди, параліч, дозиметр, кишковий, прокажений, епілепсія, логопедія, ветеринарія, множина, залоза.

Завдання 6. Запишіть слова фонетичною транскрипцією. Порівняйте написання і вимову.

Усміхається, футбол, шістдесят, зцідити, розширити, зжувати, безсоромний, безшумно, золотце, братство, кров, мовознавство, тітці, у книжці, переможця, Мотузчин, невістчин, молотьба, нігті, Вітчизна.

Завдання 7. Визначте групу слів, де правильно розставлені наголоси.

I. Кишка, одинадцять, бородавка, кропива, алкоголь, сеча, феномен, легкий, випадок, рентгенографія, амнезія, ветеринарія, дозиметрія, корисний, новий, принесла, марлевий, кажу, несла, завдання.

II. Роблю, приятель, визнання, сечовий, тонкий, показ, черговий, близький, диспансер, щелепа, кропива, пільговий, пітний, мовчазний, медикамент, каталог, середина, тонкий, піде, було, разом.

Завдання 8. Поставте наголос у словах. Перевірте себе за словником.

Генезис, завдання, випадок, залоза, захворювання, їстівний, невротія, обладнання, одноразовий, окіст, ортопедія, очний, підреберний, підсліпуватий, поєднання, різновид, спина, шовковий, ознака, питання, завдання, також, твердий, обмін, гуртожиток, випадок, загадка, завжди, зачіска, дефіс, урочистий, урочистість, разом, снідання, асиметрія, багаторазовий, алфавіт, загадка, копчений, шлунковий.

Завдання 9. Порівняйте пари заперечних займенників ніхто – ніщо у відмінкових формах. Уведіть 5 пар займенників у речення.

Зразок: Ні з чим з'являтися їй на очі. Ні з чим не зрівняна весняна пора.

Нікого – нікого (жодної людини); нікому – нікому (жодній людині);

ніким – ніким; нічого – нічого; ні з ким – ні з ким, ні на кому – ні на кому, ні на чому – ні на чому.

Завдання 10. Випишіть із словника 20 слів з подвійним наголосом.

Завдання 11. Перекладіть текст:

Крапивница представляет собой своеобразную чаще аллергическую реакцию в ответ на различные раздражители и может являться единственным проявлением патологического процесса или одним из признаков какого-либо заболевания. С учётом течения выделяют острую и хроническую крапивницу. Острая крапивница характеризуется продолжительностью заболевания менее 6 недель хроническая более 6 недель. Основным клиническим симптомом крапивницы являются зудящие волдырные элементы чётко отграниченные возвышающиеся над поверхностью кожи размером от нескольких миллиметров до нескольких сантиметров которые присутствуют постоянно меняя локализацию или возникают в виде рецидивов продолжительностью более 6 месяцев.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Зазначте, у якому рядку вимова приголосних у всіх словах збігається з їх написанням:

- а) низько, ягідка, підбігти, берізка, надписати;
- б) відшліфувати, вісімнадцять, зчистити, анекдот, сусідчин;
- в) розвідка, ніжка, братський, клітці, відживати;
- г) пшеничний, артистці, борідка, вогко, стерегти.

2. Оберіть два рядки, у яких усі слова пишуться з літерою *г*:

- а) ...аздиня, дзи...а, ...андбол, ...расувати, ...атунок;
- б) джи...ун, ...речний, ...ратчастий, об...рунтувати;
- в) а...роном, ...ава, ...андж, ...о...ель-мо...ель;
- г) дзи...лик, ...анок, а...рус, ...валт, ...уля.

3. Оберіть два рядки, у яких [т], [т'] вимовляються як [ц']:

- а) ворітця, замітці, хвилюється, милується, калитці;
- б) кандидатці, митцем, хитається, усміхається;
- в) братство, свариться, видніється, отці;
- г) квітці, б'ється, сітці, помітці, пригадується.

4. З'ясуйте, у яких двох рядках у всіх словах ненаголошений [е] наближається до [и]:

- а) сервірування, море, пише, сонцем, вершина;
- б) вечірній, співає, жердина, поле, синє;
- в) гусеня, завезення, літера, луцення, кафедра;
- г) вігер, селянський, редактор, семінар, перелаз.

5. Оберіть рядок, у якому усі слова мають подвійний наголос.

- а) ялинковий, швартовий, весняний, первісний;
- б) автотрофія, алкоголь, медикамент, кишка, щипці;
- в) чотирнадцять, поняття, рукопис, бюрократія;
- г) рентгенографія, поєднання, каталог, наркоманія.

6. Визначте рядок, у якому всі слова мають наголос на другому складі:

- а) надлишок, ополудні, поновлений, вимога, етнічний;
- б) єпархія, навчений, паритет, параметр, рентабельно;
- в) соціум, спасибі, спонтанний, текстолог, тевтонський;
- г) спідлоба, сейсмограф, вимова, випадок, перевертень.

7. Назвіть рядок, у якому порушено принципи наголошення слів:

- а) живопис, валовий, каталог, ознака;
- б) килим, агент, виробіток, гривня;
- в) верба, колесо, кропива, одинадцять;
- г) завдання, контрактний, черговий, завжди.

8. Визначте, як вимовляються глухі приголосні перед дзвінками в середині слова:

- а) дзвінко;
- б) глухо;
- в) варіативно.

9. Оберіть два рядки, у яких дзвінкий приголосний у всіх словах вимовляється дзвінко:

- а) полегшення, хижчина, борідка, веред, везти;
- б) вогкий, мужчина, хибкий, шубка, вождь;
- в) губка, ніжка, віз, стерегти, народ;
- г) рідкий, тяжкий, мед, дріб, виноград.

10. Укажіть, у яких двох рядках у всіх словах ненаголошений [о] вимовляється як [оУ]:

- а) докторант, почуттєвий, похід, розшукати, похилий;
- б) лопух, повітря, конюшня, довір'я, ворожіння;
- в) документальний, мотузок, почування, воріженьки, похвала;
- г) докупить, Колумбія, колючка, мотуззя, мокріль.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Горсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 22: Звертання

Мета: Вивчити основні форми звертань в українській мові.

Основні поняття: звертання.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Що таке звертання?
2. Назвіть основні форми звертань.

Зміст теми:

Звертання - це особлива група слів, що називають особу, а іноді - неживий предмет, до якого звертається мовець: Люблю тебе, моя ти пісне, тобі я дякую за все.

*Звертання виражається іменником у **КЛИЧНОМУ** відмінку або в називному в значенні кличного. Інколи в ролі звертання виступають слова інших частин мови, вжиті у значенні іменника: Будь щаслива та здорова, чорноброва!*

Звертання можуть займати будь-яке місце в реченні. Самі ж членами речення не виступають і не утворюють з іншими членами речення словосполучень.

*Звертання вимовляються з **ОКЛИЧНОЮ** інтонацією, високим тоном, особливо на початку речення. У вимові перед звертанням паузи зазвичай немає, є пауза, як правило, після нього. Якщо звертання стоїть у середині речення, воно читається швидким темпом.*

На письмі звертання виділяється комами. Проте, коли звертання стоїть на початку речення і вимовляється з окличною інтонацією, після нього ставиться знак оклику, а наступне слово в такому випадку пишеться з великої літери: Життя моє! Дозволь тебе любити.

*Перед звертанням часто бувають вигуки, які від звертання виділяються комами. Не виділяються лише слова **О, ОЙ**, якщо вони вжиті як підсилювальні частки.*

Звертання вживаються здебільшого в розмовному, художньому та публіцистичному стилях мови. У мові художньої літератури та приватному листуванні звертання емоційно забарвлені, тому вживаються з вигуками, частками, повторюються. Часто вживаються в питальних і спонукальних реченнях, у діалогах.

Питання для самоконтролю

1. Яка особливість використання звертань в українській мові?
2. Яким словниками користуємося, щоб визначити правильне наголошення під час вимови?

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки студента з використанням літератури з даної теми:

Основні Завдання	Вказівки
Вивчити: 1. Звертання 2. Подвійне наголошення	Записати слова з Подвійним наголошенням. Вивчити слова з літерою Г

II. Практичні завдання, які виконуватимуться на занятті.

Завдання 1. Прочитайте виразно текст, дотримуючись особливості інтонації при звертанні. З'ясуйте стиль і тип мовлення, жанр висловлювання. Опишіть обставини і умови використання цього тексту. Чому автор називає мову стражденницею, великомученицею? доповніть текст власними міркуваннями за темою висловлювання.

Мово наша! Пречиста незаймана Діво! З козацьких степів яничарами впіймана, на курному шляху згвалтована, в дикій мир ординцем прогнана, на продажній толоці розтоптана, в рабство за безцінь на торжищ продана!

Стражданнице, великомученице! Матір Божа наша, в сибіри й на колими погната, в словецьких ямах згоєна, за моря й океани розвіяна, голодомором викошена, лютим чоботом розтоптана, стонадцять раз розстріляна, чорнобильською погибеллю засіяна.

Мово наша! Убога прочанко з простягнутою рукою!

Передчасно постаріла, посивіла, змаліла, на хресті мук розіп*ята, на палю посаджена, за ребро на гак повішена дітьми-покручами.

Прости ж їх, рідна! Прости гріхи їхні вільні й невольні, прости той чорнобильський плід і те дике зілля, що густо вродило на нашому трагічному лану. І прости цю волестражденну землю.

Завдання 2. Прочитайте речення. Знайдіть підмети. Яку функцію виконують звертання в реченнях? Визначте, які засоби використано авторами для підсилення емоційного забарвлення речень. Знайдіть речення із звертаннями.

1. Ой хлопчику, хороший мій, чому ти плачеш?
2. Рости, моя пташко, мій маковий цвіте, розвивайся, поки твоє серце не розбите ...
3. Пусти мене, мій батеньку, на гори, де ряст весняний золотом жаріє.
4. Спи, моя дитино, золота, спи, моя тривого, кароока, спи, моє гіллячко голуба...
5. Дяка щирая тобі, ніченько-чарівниченько, що закрила ти моє личенько.
6. Спи, дитятко, сном міцним.
7. Ой не ходи, Грицю, та на вечорниці.
8. Доброго ранку, бджілоньки!
9. О мово українська! Ти вода - з кринички, над якою гнуться верби.
10. В асильки у полі, васильки у полі, і у тебе, мила, васильки з-під вій.
11. Де ти бродиш, моя доле?

Завдання 3. Поставте у кличній формі:

- Марія Степанівна,
- Сергій Петрович,
- Ігор,
- Олег,
- козак,
- друг.

Завдання 4. Використовуючи формули мовного і мовленнєвого етикету

- шановний,
- вельмишановний,
- любий,
- дорогий,
- поважний,
- коханий,

Завдання 5. скласти речення, щоб звертання були на початку, в середині та в кінці речення. Визначте вид звертань за будовою.

Завдання 6. Перепишіть речення, розставляючи потрібні розділові знаки. Знайдіть звертання і підмети

1. Грай моя пісне як вітер сей грає.
2. Слово моя ти єдина зброя ми не повинні загинуть обоє.
3. І тут можна помилитись Марійко у своїх здібностях.
4. Галю Риба вже прокинулась.
5. Спи дитинко сном міцним.
6. Де ти фантазіє там радощі й весна.
7. Через тумани лихі, через велике горе ти світиш мені моя зоре.

Завдання 7. Перевбудуйте речення так, щоб іменники у називному відмінку (підмети) стали звертаннями

1. Громадянин Іваненко гарно виступив на зборах.
2. Сонце ласкаве зігріває весняні сходи.
3. Брат поспішав до школи.
4. Ліси шумлять зеленими кронами дерев.
5. Трави забуянили після рясного дощу.
6. Чудова українська пісня завжди лунає на свята.
7. Мрії так часто супроводжують мене.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Зазначте, у якому рядку вимова приголосних у всіх словах збігається з їх написанням:

- а) низько, ягідка, підбігти, берізка, надписати;
- б) відшліфувати, вісімнадцять, зчистити, анекдот, сусідчин;
- в) розвідка, ніжка, братський, клітці, відживати;
- г) пшеничний, артистці, борідка, вогко, стерегти.

2. Оберіть два рядки, у яких усі слова пишуться з літерою *г*:

- а) ...аздиня, дзи...а, ...андбол, ...расувати, ...атунок;
- б) джи...ун, ...речний, ...ратчастий, об...рунтувати;
- в) а...роном, ...ава, ...андж, ...о...ель-мо...ель;
- г) дзи...лик, ...анок, а...рус, ...валт, ...уля.

3. Оберіть два рядки, у яких [т], [т'] вимовляються як [ц']:

- а) ворітця, замітці, хвилюється, милується, калитці;
- б) кандидатці, митцем, хитається, усміхається;

- в) братство, свариться, видніється, отці;
- г) квітці, б'ється, сітці, помітці, пригадується.

4. З'ясуйте, у яких двох рядках у всіх словах ненаголошений [e] наближається до [и]:

- а) сервірування, море, пише, сонцем, вершина;
- б) вечірній, співає, жердина, поле, синє;
- в) гусеня, завезення, літера, луцення, кафедра;
- г) вітер, селянський, редактор, семінар, перелаз.

5. Оберіть рядок, у якому усі слова мають подвійний наголос.

- а) ялинковий, швартовий, весняний, первісний;
- б) автотрофія, алкоголь, медикамент, кишка, щипці;
- в) чотирнадцять, поняття, рукопис, бюрократія;
- г) рентгенографія, поєднання, каталог, наркоманія.

6. Визначте рядок, у якому всі слова мають наголос на другому складі:

- а) надлишок, ополудні, поновлений, вимога, етнічний;
- б) єпархія, навчений, паритет, параметр, рентабельно;
- в) соціум, спасибі, спонтанний, текстолог, тевтонський;
- г) спідлоба, сейсмограф, вимова, випадок, перевертень.

7. Назвіть рядок, у якому порушено принципи наголошення слів:

- а) живопис, валовий, каталог, ознака;
- б) килим, агент, виробіток, гривня;
- в) верба, колесо, кропива, одинадцять;
- г) завдання, контрактний, черговий, завжди.

8. Визначте, як вимовляються глухі приголосні перед дзвінками в середині слова:

- а) дзвінко;
- б) глухо;
- в) варіативно.

9. Оберіть два рядки, у яких дзвінкий приголосний у всіх словах вимовляється дзвінко:

- а) полегшення, хижчина, борідка, веред, везти;
- б) вогкий, мужчина, хибкий, шубка, вождь;
- в) губка, ніжка, віз, стерегти, народ;
- г) рідкий, тяжкий, мед, дріб, виноград.

10. Укажіть, у яких двох рядках у всіх словах ненаголошений [oʊ] вимовляється як [oʊ]:

- а) докторант, почуттєвий, похід, розшукати, похилий;
- б) лопух, повітря, конюшня, довір'я, ворожіння;
- в) документальний, мотузок, почування, воріженьки, похвала;
- г) докупить, Колумбія, колючка, мотуззя, мокріль.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 23: Наукова робота здобувача. Оформлення та захист реферату.

Мета: ознайомитися з особливостями наукового стилю. Навчитися укладати і оформлювати реферат.

Основні поняття: науковий стиль, реферат, бібліографія, план, структура.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

1. Реферат як форма опрацювання наукової літератури.
2. Основні вимоги до змісту реферату.
3. Структура реферату.
4. Види рефератів.

Зміст теми:

Реферат (нім. Referat, від лат. Refero – доповідаю) – це самостійно виконана робота на одну з тем, що відповідає змісту навчальної дисципліни; короткий виклад у писемній чи усній формі основного змісту теми чи низки тем, що вивчалися, з аналізом запропонованих шляхів розв'язання певної проблеми, а також висловлення про неї власних міркувань автора. Реферат забезпечує формування навчально-дослідницьких умінь і навичок студентів і є підготовчим етапом до написання курсових, дипломних і магістерських робіт, що вимагають проведення самостійної дослідницької діяльності. У рефераті необхідно висловити своє ставлення до аналізованої проблеми, інакше він перетвориться на звичайний конспект.

Мета підготовки реферату – поглиблення знань з проблеми, що досліджується, формування професійної ерудиції; демонстрація вмінь критично осмислювати вивчений матеріал, аналізувати, узагальнювати й описувати власні спостереження; практично реалізовувати теоретичні положення в самостійних розробках.

Робота над рефератом має такі цілі:

- розвиток мислення: уміння аналізувати, зіставляти, узагальнювати й систематизувати опрацьований матеріал, формулювати висновки;
- поглиблення знань студентів з мовознавчих дисциплін і лінгводидактики;
- розвиток умінь самостійно знаходити й опрацьовувати науковий матеріал, користуватися науковими джерелами, довідковою літературою, робити виписки;
- формування вмінь реферування;
- оволодіння основами наукового писемного мовлення;
- формування риторичних умінь виступати перед аудиторією

Вимоги до реферату

У підготовці й написанні реферату необхідно дотримуватися таких вимог:

- вивчити й проаналізувати теоретичні джерела для висвітлення стану проблеми, вибору та аргументації досліджуваних питань;
- виявити вміння ставити дослідницьке завдання, визначати мету, описувати експеримент, узагальнювати й робити висновки, висвітлювати її своє бачення описуваної проблеми;
- ознайомитися з відповідною літературою, найновішими публікаціями з проблеми, концентруючи увагу на тих питаннях, що стосуються теми й можуть скласти план майбутнього дослідження;
- подавати теоретичну частину реферату відповідно до укладеного плану, спираючись на думки вчених, глибоко й критично аналізуючи опрацьовану літературу;
- до бібліографічного списку включити теоретичні й практичні роботи, подаючи їх в алфавітному порядку й оформлюючи з урахуванням усіх вимог;
- у тексті подавати посилання на джерела наведених цитат, демонструючи різні погляди науковців;
- обсяг реферату повинен охоплювати не менше 10 сторінок, без списку використаних джерел та додатків, якщо вони є;
- реферат має бути охайно оформлений, грамотно написаний, відповідати нормам літературної мови (написання цитат, дотримання абзаців, орфографічна правильність тощо)

Структура реферату

1. ***Титульна сторінка***
2. ***План (простий чи складний)***
3. ***Вступ*** – обґрунтувати актуальність теми, її особливості, практичне значення. У вступі сформулювати мету реферування матеріалу з обраної проблеми та конкретні завдання роботи; вказати прізвища вчених, які досліджували цю проблему.
4. Основна частина складається з одного чи двох розділів. Кожний розділ нумерується і має свою назву.

Розділ 1 – проаналізувати основні теоретичні й експериментальні дослідження з теми; визначити сутність проблеми, основні чинники, що зумовлюють розвиток явища або процесу, який розглядається; подати перелік змістових аспектів проблеми, що розглядаються вченими; визначити 12 недостатньо досліджені питання, з'ясувавши причини недостатнього розроблення їх.

Розділ 2 – здійснити поглиблений аналіз сучасного стану проблеми або явища; виявити нові ідеї та гіпотези, провести експеримент, запропонувати нові методики, дібрати оригінальні підходи до вивчення проблеми; висловити власні думки щодо перспектив розвитку її. У цій частині варто самостійно вивчити й проаналізувати опрацьовану літературу; викласти погляди вчених стосовно досліджуваної теми, посилаючись на них під час цитування окремих положень. Автор може запропонувати і власний варіант розв'язання проблеми.

5. ***Висновки*** – це узагальнені думки, пропозиції дослідників. Висновки мають відбивати підсумки виконаної роботи відповідно до завдань, визначених у вступі. Важливо викласти власні узагальнення, що склалися на основі аналізу наукових праць з досліджуваної проблеми.

6. ***Список використаних джерел (бібліографія)***. До списку необхідно включити всі опрацьовані джерела (теоретичні та практичні), подати їх в алфавітному порядку, оформивши

з урахуванням необхідних вимог. Список використаних джерел має включати публікації переважно останніх 5–10 років.

7. **Додатки** можуть містити формули, таблиці, схеми, приклади дібраного мовного матеріалу. Під час роботи над рефератом студент повинен продемонструвати вміння добирати й аналізувати наукову літературу, розкривати своє ставлення до прочитаного, робити ґрунтовні висновки. Основну увагу необхідно звернути на характер викладення матеріалу, дотримання норм оформлення тексту наукового стилю, якому властиві такі риси: логічність і послідовність, взаємозв'язок між частинами тексту, точність формулювань і визначень, системність у класифікації наукових понять, об'єктів дослідження.

Поради до написання реферату

Готуючись до написання реферату, необхідно дотримуватися таких методичних порад:

1. Уважно прочитати рекомендовану літературу:

• дібрати в бібліотеці (у систематичному, алфавітному чи предметному каталозі) основну й додаткову літературу та опрацювати її;

• під час читання робити відповідні записи (конспект, короткі записи, окремі цитати тощо);

• провести реєстрування дібраного матеріалу.

2. Написати текст реферату, дотримуючись такої послідовності:

• скласти план роботи;

• відібрати й систематизувати матеріали відповідно до складеного плану;

• уточнити план викладу змісту;

• класифікувати зібраний матеріал, надаючи йому зручну для аналізу форму;

• критично оцінити матеріал, відібравши той, що найповніше розкриває тему реферату;

• перевірити повноту й достовірність зібраних матеріалів;

• підготувати текст, дотримуючись основних складників: вступ, основна частина, висновки;

• відредагувати текст, дотримуючись вимог: викладати матеріал стисло; використовувати синтаксичні конструкції, властиві мові наукових текстів, уникати складних граматичних зворотів; використовувати стандартизовану термінологію; уживати терміни, аббревіатури і прийняті текстові скорочення;

• пронумерувати сторінки.

3. Підготуватися до виступу:

• виділити основні положення в тексті реферату;

• уважно перечитати текст;

• підготувати презентацію виступу;

• продумати звернення до аудиторії.

Правила технічного оформлення реферату

Аркуш формату А 4, шрифт Times New Roman 14, текст надрукований через 1,5 інтервали, абзацний відступ – 1,25 мм. Береги сторінки: верхнє і нижнє – 20 мм, праве – 10 (1,5) мм, ліве – 40 (3,5) мм. Вирівнювання тексту – по ширині сторінки, без переносів. Заголовки структурних частин: ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ друкують великими літерами з вирівнюванням посередині симетрично до тексту. Назву підрозділу друкують маленькими літерами (перша велика) з абзацного виступу напівжирним шрифтом. Крапку в кінці заголовка не ставимо. Відстань між заголовками та текстом повинна дорівнювати 3–4 інтервали. Сторінки рукопису необхідно пронумерувати, починаючи з титульної і до останньої (номер на титульній сторінці не проставляється). Номер сторінки треба розміщувати у правому верхньому куті; нумерація таблиць, рисунків повинна бути наскрізною. Розмір таблиці не повинен перевищувати друкарське поле аркуша; таблиця повинна мати заголовок; на кожному таблицю в тексті обов'язково повинно бути посилання.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки здобувача з використанням літератури з даної теми:

Основні Завдання	Вказівки
1.Написати реферат за обраною темою	Реферат –доповідь-презентація.

III. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Який запис підручника (посібника), що має одного автора, є правильним?
 - а) І. Р. Вихованець «Грамматика української мови. Синтаксис»: Підручник, К., Либідь: 1993 – 368 с.
 - б) А. Н. Віденко. – Сучасне діловодство: Навч. посіб. – К.: «Либідь», 2000. – 384 с.
 - в) Приймак Г. М. Пасіка у присадибному господарстві. – Київ : Урожай, 1993. – 168 с.
 - г) Козачук Г. О. Українська мова: Практикум / Г. О. Козачук. – К. : Вища школа, 1991. – 398 с.
3. До найтипівіших наукових текстів належать:
 - а) таблиця, заява, автобіографія, доручення, угода;
 - б) нарис, оповідання, стаття, фейлетон, новела;
 - в) анотація, есе, роман, дисертація, тези;
 - г) тези, реферат, рецензія, монографія, анотація.
4. Доповідь – це:
 - а) документ, у якому фіксується хід і результати роботи нарад, засідань;
 - б) одна з найпоширеніших форм публічних виступів;
 - в) коротка характеристика змісту книги, статті, рукописного тексту;
 - г) стислий виклад змісту першоджерела.
5. Бібліографія – це:
 - а) текст, що розміщується в кінці сторінки;
 - б) список літератури з певного питання;
 - в) це членування тексту на складові частини;
 - г) точний перелік положень наукової праці.
6. Позначте рядок, у якому правильно оформлено у списку літератури до реферату таке джерело: стаття з «Одеського медичного журналу». Автор: Кисельов В.О. Назва статті: Лапароскопічна спленектомія при хірургічних захворюваннях селезінки. Рік видання: 2003, №1. Сторінки 53-55:
 - а) В. О. Кисельов Лапароскопічна спленектомія при хірургічних захворюваннях селезінки // Кисельов В. / Одеський медичний журнал, 2003, - №1. – С. 53-55.
 - б) Кисельов В. О. Лапароскопічна спленектомія при хірургічних захворюваннях селезінки / В. О. Кисельов // Одеський медичний журнал. – 2003. - №1. – С. 53-55.
 - в) Кисельов В. О. Лапароскопічна спленектомія при хірургічних захворюваннях селезінки // Одеський медичний журнал. – 2003. - №1. – С. 53-55.
 - г) Кисельов В. О. Лапароскопічна спленектомія при хірургічних захворюваннях селезінки // Одеський медичний журнал: Одеса, 2003. - №1. – С. 53-55.
7. Які з нижченаведених вимог до написання реферату є неправильними:
 - а) наявність титульної сторінки;
 - б) реферат пишуть своїми словами, цитати вводять у текст лише тоді, коли вони необхідні, при цьому слід обов'язково робити посилання на автора;
 - в) оптимальний обсяг реферату – 10-12 друкованих сторінок;
 - г) реферат має бути достовірним, переконливим й відповідати меті й завданням конкретного закладу, установи;
 - д) список використаної літератури обов'язково подають у кінці реферату в алфавітному порядку чи у порядку подання у тексті.
8. Реферати поділяють на:
 - а) монографічні й оглядові;
 - б) цитатні, вільні, змішані;
 - в) тезові або цитатні;
 - г) прості та складні;
 - д) науково-навчальні та науково-популярні.

9. Першим етапом підготовки під час роботи над рефератом є:

- a) складання плану;
- b) написання основної частини;
- c) ознайомлення з літературою;
- d) вибір теми та її формулювання;
- e) ґрунтовне опрацювання літератури.

10. Реферат є:

- a) інформаційним документом;
- b) документом особового складу;
- c) видом наукового тексту;
- d) організаційно-розпорядчим документом;
- e) видом художнього тексту.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Горсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.

Тема 24: Узагальнення вивченого матеріалу. Залік

Мета: підготуватися до складання заліку.

Основні поняття: орфографія, орфоепія, морфологія, синтаксис, стилістика, лексикографія.

План

I. Теоретичні питання до заняття.

Тематичний блок 1. Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Сильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу

1. Мова як суспільне явище. Мова та мовлення в житті суспільства. Функції мови.
2. Літературна мова, її ознаки. Типи мовних норм.
3. Мова професійного спілкування як функціональний різновид сучасної української літературної мови.
4. Медична професійна мова в історії української літературної мови.
5. Поняття про лексику, лексикологію та фразеологію. Слово, його лексичне значення. Принципи класифікації фразеологізмів.
6. Лексика сучасної української мови за її походженням та сферою вживання.
7. Мовні кліше, складені найменування, штампи як фразеологічні вислови номінативного типу.
8. Особливості використання лексичних одиниць у мовленні медичних працівників.
9. Поняття про термінознавство, терміносистему, термінологію, термін. Джерела збагачення термінологічної системи мови.
10. Загальнонаукова, міжгалузева й вузькоспеціалізована термінологія. Медичні терміни, професіоналізми та медичний жаргон.
11. Культура терміновживання. Особливості використання термінів-синонімів. Терміни в різних стилях мови.
12. Сучасний стан і проблеми української медичної термінології.
13. Поняття про лексикографію. Енциклопедичні й лінгвістичні словники. Медичні словники та довідники.
14. Роль словників у підвищенні мовної культури медичних працівників.
15. Поняття про морфологію, морфологічні норми.
16. Частина мови як основні морфологічні одиниці, принципи їх класифікації. Морфологічні категорії та синтаксичні властивості самостійних частин мови.
17. Специфіка використання граматичних форм самостійних частин мови в текстах документів.
18. Складні випадки визначення роду та відмінювання іменників.
19. Творення ступенів порівняння прикметників.
20. Специфіка відмінювання й сполучуваності числівників.
21. Особливості використання службових частин мови в текстах документів.
22. Поняття про синтаксис. Типи синтаксичних одиниць. Головні та другорядні члени речення. Принципи класифікації речень.
23. Складні випадки координації присудка з підметом; керування та узгодження у словосполученнях. Варіанти порушень синтаксичних норм.
24. Особливості побудови простих речень.
25. Типові огріхи, пов'язані з побудовою складних речень.
26. Синтаксичні особливості текстів ділових паперів.

Тематичний блок 2. Сильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу

1. Культура мовлення, ознаки, що її характеризують.
2. Мовленнєвий етикет, його історія, структура, види, призначення.
3. Український мовленнєвий етикет як виразник етнічної самобутності, модель універсальної мовної діяльності народу.
4. Особливості етикету офіційно-ділового та наукового спілкування.
5. Культура мовлення медиків як невід'ємна частина лікарської деонтології.
6. Спілкування, його функції. Види, форми, особливості усного спілкування.

7. Поняття про невербальну комунікацію. Невербальні засоби та етикет професійного спілкування.
8. Поняття ділового спілкування. Індивідуальні та колективні форми ділового спілкування.
9. Етикет телефонної розмови. Етичні норми у використанні мобільних телефонів.
10. Дискусія. Форми організації дискусії. Вимоги до поведінки учасників дискусії.
11. Історія ораторського мистецтва.
12. Публічний виступ як жанровий різновид ораторського мистецтва. Культура сприймання публічного виступу.
13. Доповідь, промова, лекція, повідомлення як жанри публічного виступу.
14. Презентація як різновид публічного мовлення.
15. Візитна картка. Правила оформлення візитної картки.
16. Поняття про функціональні стилі сучасної української мови. Типологія стилів (призначення, характерні ознаки, жанрові різновиди).
17. Науковий стиль: ключові ознаки, мовні засоби, підстили та жанри, функціональне призначення.
18. Реферат як форма опрацювання наукової літератури. Анотація і реферат-резюме.
19. Тези. Стаття. Оформлення наукового тексту, цитат, посилань, бібліографії.
20. Рецензія і відгук. Особливості написання.
21. Правила скорочення в наукових і ділових текстах. Технічні правила переносу.
22. Поняття про документ, документацію, документування, діловодство.
23. Класифікація документів.
24. Формуляр документа. Бланк. Загальні вимоги до оформлення реквізитів. Текстові норми ділового стилю.
25. Види особистих офіційних документів. Заява, види заяв.
26. Доручення. Розписка. Вимоги до їх оформлення.
27. Види документів з кадрово-контракткових питань. Автобіографія.
28. Резюме. Характеристика. Рекомендаційний лист.
29. Призначення організаційно-розпорядчих документів. Їх види та групи. Інструкції, статuti, положення, правила,
30. Наказ: призначення, реквізити, структура тексту, види.
31. Призначення, особливості, види довідково-інформаційних документів. Довідка. Службова записка (довідна, пояснювальна). Звіт.
32. Протокол, витяг з протоколу.
33. Ділові листи. Етикет ділового листування.
34. Діловодство у медичних закладах. Основні вимоги до оформлення документації. Типи медичної документації. Особливості її складання й оформлення.

Орієнтовні завдання для опрацювання теоретичного матеріалу

Орієнтовна картка для самостійної підготовки здобувача з використанням літератури з даної теми:

Основні Завдання	Вказівки
1	2
Вивчити: Весь попередній матеріал	Відповіді на теоретичні питання, відповіді на тестові завдання, виконання практичних вправ.

II. Тестові завдання для самоконтролю:

1. Яке твердження є помилковим:

- a) У кінці історії хвороби при виписуванні пишуть «епікриз»;
- b) Серед першочергових функцій, які виконують медичні документи: власне медична, юридична, освітня;

- c) Частину рецепта, яка містить інформацію про спосіб застосування ліків, заповнюють українською мовою;
 - d) Медична карта стаціонарного хворого – офіційний документ, що сприяє організації правильного ефективного лікування пацієнта.
 - e) Останній реквізит рецепта – спосіб уживання ліків;
2. До інтерпрофесійних жанрів медичної документації належить:
- a) листок непрацездатності;
 - b) медична картка стаціонарного хворого;
 - c) консультативний висновок;
 - d) журнал обліку профілактичних щеплень;
 - e) направлення у стаціонар.
3. Який реквізит є зайвим при написанні рецепта?
- a) гриф затвердження;
 - b) назва документа й номер;
 - c) штамп організації;
 - d) підпис і печатка лікаря;
 - e) латиномовна частина.
4. Позначте правильну відповідь. Медична документація – це:
- a) Сукупність реквізитів, розміщених в усталеному порядку.
 - b) Матеріальний об'єкт, що містить зафіксовану інформацію, оформлену в усталеному порядку, і має відповідно до чинного законодавства юридичну силу для виконання конкретної, йому призначеної функції.
 - c) Сукупність документів, в яких зафіксована медико-статистична інформація про стан здоров'я окремих осіб, різних груп людей, зміст, обсяги, якість медичної допомоги, а також діяльність медичних установ.
 - d) Сукупність певних документів, взаємопов'язаних за ознаками походження, призначення, сфери діяльності та єдиних вимог до оформлення.
 - e) Сукупність спеціальних найменувань у медичній галузі, що вживаються у сфері професійного спілкування.
5. Першим реквізитом рецепта є:
- a) штамп організації;
 - b) прізвище лікаря;
 - c) назва документа;
 - d) прізвище та вік хворого;
 - e) печатка лікаря.
6. Історія хвороби складається з кількох частин, першою з яких є:
- a) об'єктивне обстеження;
 - b) анамнез;
 - c) щоденник спостережень лікаря і температурний лист;
 - d) паспортна частина;
 - e) скарги.
7. Які з нижченаведених вимог не відповідають оформленню медичної документації?
- a) Неодноманітність, просторічні елементи, різні інтонації, емоційність;
 - b) Відповідність мовних засобів їх стильовому призначенню;
 - c) Чіткість і лаконічність викладеної інформації;
 - d) Дотримання норм літературної мови, вживання зрозумілих слів;
 - e) Точний добір медичної термінології традиційного вживання, усталених медичних словосполучень.
8. Історія хвороби після виписування хворого зберігається:
- a) в архіві 25 років;
 - b) в реєстратурі 10 років;
 - c) у палатного лікаря до смерті хворого;
 - d) у хворого;
 - e) не зберігається.

9. На одному рецептурному бланку можна виписати:
- не більше 4 препаратів;
 - один наркотичний препарат або не більше 3 звичайних;
 - тільки один препарат;
 - не більше 5 звичайних або один наркотичний препарат;
 - до 10 препаратів.
10. Яке твердження є правильним:
- Епікриз – це заключний розділ історії хвороби;
 - Титульну сторінку історії хвороби заповнює палатний лікар;
 - Останній реквізит рецепта – підпис й особиста печатка лікаря;
 - Сигнатура в перекладі з латинської означає «взьми»;
 - Анамнез захворювання допомагає з'ясувати причини й умови виникнення хвороби, а саме: оцінюють розвиток хворого в дитинстві, матеріальні та побутові умови, перенесені хвороби, спадковість, специфіку професії, шкідливі звички тощо.
11. До загальних функцій документа належать:
- управлінська, правова, історична;
 - внутрішня, зовнішня;
 - стандартні, індивідуальні;
 - інформаційна, соціальна, комунікативна, культурна;
 - культурологічна, гносеологічна, історична.
12. Позначте правильну відповідь. Документ – це:
- сукупність засобів мовного вираження, зумовлених змістом, метою та характером висловлювання;
 - сукупність реквізитів, розміщених в усталеному порядку;
 - матеріальний об'єкт, що використовується для закріплення та зберігання на ньому мовної, звукової чи зображувальної інформації;
 - матеріальний об'єкт, що містить зафіксовану інформацію, оформлену в усталеному порядку, і має відповідно до чинного законодавства юридичну силу для виконання конкретної, йому призначеної функції;
 - аркуш паперу з відтвореними на ньому реквізитами, які містять певну інформацію.
13. За походженням документи поділяють на
- службові, особисті;
 - внутрішні, зовнішні;
 - стандартні, індивідуальні;
 - прості, складні;
 - вхідні, вихідні.
14. Яке твердження є помилковим:
- Постійні реквізити фіксують на бланку у процесі заповнення;
 - Сукупність реквізитів, розміщених у встановленій послідовності є формуляром;
 - Уніфікація – це один із напрямів регіоналізації документів;
 - Одиницею писемного мовлення є текст різного характеру;
 - Членування тексту на складові частини, графічне розмежування частин, а також використання заголовків, нумерації тощо називають рубрикацією.
15. Яке з даних тверджень правильне?
- За місцем виникнення документи бувають вхідні і вихідні;
 - Аркуш паперу з відтвореними на ньому реквізитами, що містять постійну інформацію називають формуляром;
 - До специфічних функцій документа відносять інформаційну, соціальну, комунікативну, культурну;
 - Заява є розпорядчим документом.
 - Документи поділяються на первинні та вторинні;
16. Який документ має наступні реквізити: відомості про адресата, відомості про адресанта, назва виду документа, текст, перелік додатків, дата, підпис?

- a) заява;
 - b) розписка;
 - c) контракт;
 - d) доручення;
 - e) довідка.
17. До особистих офіційних документів відносять наступні:
- a) заява, доручення, розписка, довідка;
 - b) автобіографія, характеристика, резюме, контракт, трудова угода;
 - c) акт, звіт, протокол, витяг з протоколу, оголошення;
 - d) наказ, розпорядження, постанова;
 - e) листок непрацездатності, рецепт, історія хвороби.
18. Документ, за яким організація чи окрема особа надає право іншій особі від її імені здійснювати певні юридичні чинності або отримувати матеріальні цінності – це:
- a) доповідна записка;
 - b) розписка;
 - c) доручення;
 - d) довідка;
 - e) наказ.
19. Знайдіть помилкове твердження
- a) Діловодство – це сукупність процесів, які забезпечують документування управлінської інформації й організацію роботи зі службовими документами;
 - b) Розписки можуть бути разові, спеціальні, загальні;
 - c) За строками зберігання документи бувають постійні, тривалі, тимчасові;
 - d) Реквізити бувають постійні та змінні;
 - e) Розрізняють такі аспекти діловодства: юридичний, організаційний та економічний.
20. За формою документи поділяють на:
- a) стандартні та індивідуальні;
 - b) вхідні і вихідні;
 - c) прості і складні;
 - d) внутрішні і зовнішні;
 - e) службові та особисті.
21. Позначте правильну відповідь. Реферат – це:
- a) текст, написаний на основі першоджерела з метою викладення його змісту;
 - b) короткий виклад основних думок автора;
 - c) вид наукового тексту, який фіксує мету написання наукового твору;
 - d) науковий або публіцистичний твір невеликого розміру у збірнику, журналі, газеті;
 - e) гранично стисла характеристика друкованого видання щодо його змісту, форми, призначення.
22. З нижченаведених зразків оформлення списку літератури оберіть правильний
- a) Л. Данев Репродуктивна ендокринологія та неплідність: посіб. для післядипломної освіти. – Львів, 1997. – 170 с. : іл..
 - b) Л. Данев Репродуктивна ендокринологія та неплідність. – Львів, 1997.
 - c) Данев Л. Репродуктивна ендокринологія та неплідність
 - d) Репродуктивна ендокринологія та неплідність/ Л. Данев : посіб. для післядипломної освіти. – Львів, 1997. – 170 с. : іл..
 - e) Данев Л. Репродуктивна ендокринологія та неплідність / Л. Данев : посіб. для післядипломної освіти. – Львів, 1997. – 170 с. : іл..
23. Реферати поділяють на:
- f) монографічні й оглядові;
 - g) цитатні, вільні, змішані;
 - h) тезові або цитатні;
 - i) прості та складні;
 - j) науково-навчальні та науково-популярні.
24. Першим етапом підготовки під час роботи над рефератом є:

- f) складання плану;
 - g) написання основної частини;
 - h) ознайомлення з літературою;
 - i) вибір теми та її формулювання;
 - j) ґрунтовне опрацювання літератури.
25. Реферат є:
- f) інформаційним документом;
 - g) документом особового складу;
 - h) видом наукового тексту;
 - i) організаційно-розпорядчим документом;
 - j) видом художнього тексту.
26. Яке твердження є помилковим:
- a) Текст реферату складається зі вступу, основної частини, висновків;
 - b) Останній етап підготовки до написання реферату – складання плану;
 - c) Науковий стиль – функціональний різновид літературної мови, стиль наукових праць, мета яких – нагромаджувати знання, досвід у галузі науки, техніки, встановлювати закономірності розвитку явищ, процесів;
 - d) Першим реквізитом анотації є відомості про автора;
 - e) Конспектування поділяють на вільне, текстуальне і комбіноване.
27. Науковий стиль має такі підстили:
- a) власне науковий, науково-навчальний, науково-популярний;
 - b) розмовно-побутовий і світський;
 - c) ЗМІ, художньо-публіцистичний, науково-публіцистичний, рекламно-публіцистичний;
 - d) законодавчий, дипломатичний, юридичний, адміністративно-канцелярський;
 - e) Немає підстилів.
28. Позначте правильне визначення:
- a) Анотація – це гранично стисла характеристика друкованих видань щодо їх змісту, форми, призначення;
 - b) Рецензія – короткий виклад основних думок автора;
 - c) Рецензії бувають цитатні, вільні, змішані;
 - d) Конспект – це відгук, критичний аналіз та оцінка художнього або наукового твору;
 - e) Мета анотації – рекомендація твору до друку, захисту.
29. Які з нижченаведених вимог до написання реферату є неправильними:
- a) наявність титульної сторінки;
 - b) реферат пишуть своїми словами, цитати вводять у текст лише тоді, коли вони необхідні, при цьому слід обов’язково робити посилання на автора;
 - c) оптимальний обсяг реферату – 10-12 друкованих сторінок;
 - d) реферат має бути достовірним, переконливим й відповідати меті й завданням конкретного закладу, установи;
 - e) список використаної літератури обов’язково подають у кінці реферату в алфавітному порядку чи у порядку подання у тексті.
30. Сфера використання наукового стилю – це:
- a) художня література;
 - b) наукова діяльність, науково-технічний прогрес суспільства, освіта;
 - c) розмовно-побутове середовище;
 - d) громадсько-політична, суспільно-культурна, виробнича діяльність, навчання;
 - e) спілкування в державно-політичному, громадському та економічному житті, законодавство, адміністративно-господарська діяльність.

IV. Індивідуальні завдання для здобувачів не передбачені навчальним планом.

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо./ Борис Антоненко-Давидович. К.: Центр учбової літератури, 2021. 184 с.
2. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 160 с.
3. Новий український правопис: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
4. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. К.: Алерта, 2019. 640 с.

Допоміжна:

1. Дрозд Олег Українська орфографія. Правила, вправи, тести. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 140 с.
2. Могила Ю.А. Українська мова : практикум з орфографії. К.: Ліра-К, 2019. 164 с.
3. Сікорська О.О. Українська мова // Українська мова. Історія України. Історія української культури : практикум / О. Ю. Колтунов, О.О. Сікорська, О. О. Уварова [та ін.]. Одеса: ОНМедУ, 2012. С. 7-169. (Б-ка студента-медика).
4. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2022, - 536 с.

Словники:

1. Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українсько-російський і російсько-український словник: Сфера ділового і професійного спілкування. К.: Вища школа, 2011. 551 с.
2. Дорошенко Т. С. Сучасний український правопис / Т. С. Дорошенко, І. А. Череп. Х.: Торсінг плюс, 2011. 320 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга плюс, 2013. 245 с.
4. Новий український тлумачний словник: близько 20 000 слів і словосполучень / [уклад. : Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна мова – мова професійного спілкування. URL: <http://www.studopedia.info/>.
2. Інформаційні матеріали для здобувачів вищої освіти: URL: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Українська філологія. URL: <http://www.linguistika.com.ua>.